

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKETAUSTAN VAIKUTUS VAN- HUUSELÄKELÄISTEN TOIMEENTULOON JA SEN KEHI- TYKSEEN

Vakuutustiede
Pro gradu –tutkielma
Toukokuu 2017
Tekijä: Sampsa Salokangas

Ohjaajat: Lasse Koskinen
& Arto Luoma

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä:	SALOKANGAS, SAMPSA
Tutkielman nimi:	Työkyvyttömyyseläketaustan vaikutus vanhuuseläkeläisten toimeentuloon ja sen kehitykseen
Pro gradu –tutkielma:	76 sivua, 0 liitesivua
Aika:	Toukokuu 2017
Avainsanat:	Työkyvyttömyyseläke, vanhuuseläke, toimeentulo, kokonaiseläke, lineaarinen regressioanalyysi

Eläkeläisten toimeentulo on noussut viime vuosien aikana polttavaksi puheenaiheeksi suurten ikäluokkien siirryttyä vanhuuseläkkeelle. Heidän joukossaan on myös useita henkilöitä, jotka ovat saaneet työuransa aikana jonkinlaista työkyvyttömyyseläkettä. Työkyvyttömyyseläkkeiden tason tiedetään jääneen vuosien saatossa muiden eläkkeiden tasosta jälkeen, mikä on osaltaan kasvattanut eläkeläisten välille muodostuneita tuloeroja. Tilannetta voidaan pitää haasteellisena Suomen eläkejärjestelmän kannalta, jonka tehtävänä on kohtuullisen toimeentulon turvaaminen vanhuuseläkeaikana.

Vielä toistaiseksi on ollut epäselvää, näkyykö työkyvyttömyyseläketaustan olemassaolo myös vanhuuseläkeajan toimeentulon tasossa. Tämän tutkielman päätavoitteena onkin ollut selvittää, onko työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen taso kehittynyt kuten muilla vanhuuseläkeläisillä. Kokonaiseläkkeen tason keskilukuna on käytetty mediaania. Työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen tasoa on tarkasteltu ikäryhmän, sukupuolen ja saadun eläkemuodon perusteella. Lisäksi tutkielmassa on tavoiteltu tietoa siitä, onko työkyvyttömyyseläkeajan kesto näyttäytynyt kokonaiseläkkeen tasossa. Työkyvyttömyyseläkeajan kestoa on mitattu kuukausitasolla 63 ikävuoden täyttämiseen asti. Keston vaikutusta on tutkittu ensin yleisellä tasolla eri ryhmien välillä, jonka jälkeen vuonna 2014 alkaneisiin työkyvyttömyyseläketaustaisiin vanhuuseläkkeisiin on suoritettu hieman perusteellisempi tarkastelu lineaarisen regressioanalyysin avulla.

Tutkielmassa käytetty aineisto on ollut peräisin Eläketurvakeskuksen eläkerekisteristä. Aineistoa on lisäksi täydennetty kansaneläkkeiden osalta Kansaneläkelaitoksen eläkerekisterien tiedoilla. Tutkimusmuotona on ollut kvantitatiivinen poikkileikkaushetkeen perustuva kokonaistutkimus. Poikkileikkaushetki on ajoittunut vuoden 2014 lopun tilanteeseen. Tutkielmassa perusjoukon ovat muodostaneet 63–89-vuotiaat vanhuuseläkeläiset. Perusjoukkoa on tutkittu kokonaisuutena sekä pienemmissä osissa työkyvyttömyyseläketaustan mukaan.

Tutkimustuloksista on ollut havaittavissa, ettei työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten keskieläke ole pysynyt muiden vanhuuseläkeläisten keskieläkkeen kehityksessä mukana. Kokonaiseläkkeiden erot ovat olleet suuria erityisesti perusjoukon nuorimmissa ikäluokissa. Työkyvyttömyyseläkeajan kestolla on esiintynyt kokonaiseläkkeen tasoa merkittävästi pienentävää vaikutusta. Ero on näkynyt hieman selkeämmin, mikäli työkyvyttömyyseläkeikää on kertynyt yli 20 vuoden ajalta. Työkyvyttömyyseläkeajan kesto ei ole kuitenkaan itsessään selittänyt kovinkaan perusteellisesti kokonaiseläkkeen tason muodostumista.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Aihealueen esittely	1
1.2 Aineiston kuvaus ja sen rajaukset	3
1.3 Keskeiset käsitteet	4
1.4 Tutkielman tavoitteet ja tutkimusongelmat	6
1.5 Tutkimusmenetelmät	7
1.6 Aikaisemmat tutkimukset	8
1.7 Tutkielman rakenne	9
2 LINEAARINEN REGRESSIOANALYYSI	10
2.1 Regressioanalyysin luonne	11
2.2 Regressiomallin muodostaminen	11
3 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKKEET	14
3.1 Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen	14
3.2 Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen kriteerit	16
3.3 Työkyvyttömyyseläkemuodot	16
3.3.1 Täydet työkyvyttömyyseläkkeet	18
3.3.2 Osatyökyvyttömyyseläkkeet	19
3.3.3 Yksilölliset varhaiseläkkeet	19
3.4 Työkyvyttömyyseläkkeen määrä	20
3.5 Vuosien 2005 ja 2017 eläkeuudistukset	21
4 JOHDATUS TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKKEENSAAJIEN TOIMEENTULOON	22
4.1 Työkyvyttömyyseläkkeensaajien heikentynyt asema	23
4.2 Köyhyysriski alle 55-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkeläisten uhkana	24
5 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKETAUSTAN JA SEN KESTON MÄÄRITTÄMINEN	25
5.1 Kertynyt työkyvyttömyyseläkeaika	25
5.2 Kertyneen työkyvyttömyyseläkeajan korjaaminen	26
5.3 Työkyvyttömyyseläketaustan määrittäminen	28
6 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKETAUSTAN YLEISYYS	29
6.1 Vanhuuseläkekanta vuonna 2014	29
6.2 Työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen	32
7 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKETAUSTAISET VANHUUSELÄKELÄISET	37
7.1 Työkyvyttömyyseläketaustan jakautuminen	37
7.2 Työkyvyttömyyseläkemuodot sukupuolittain	41
8 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKKEEN KESTO	42
8.1 Keston jakautuminen ikäryhmittäin	42
8.2 Keston jakautuminen työkyvyttömyyseläkemuodoittain	44
8.2.1 Täysi työkyvyttömyyseläke	45
8.2.2 Osatyökyvyttömyyseläke	45
8.2.3 Yksilöllinen varhaiseläke	46
9 KOKONAISELÄKKEEN TASO ELÄKETAUSTAN MUKAAN	47
9.1 Kokonaiseläkkeen tason määrittäminen	48
9.2 Kokonaiseläkkeen muodostuminen	48
9.3 Kokonaiseläkkeen taso eläkelajeittain	50
9.4 Kokonaiseläkkeen taso sukupuolittain	52
9.4.1 Täysi työkyvyttömyyseläke	52
9.4.2 Osatyökyvyttömyyseläke	54
9.4.3 Yksilöllinen varhaiseläke	55

10 KOKONAISELÄKKEEN TASO TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEAJAN MUKAAN	57
10.1 Täysi työkyvyttömyyseläke	57
10.2 Osatyökyvyttömyyseläke	59
10.3 Yksilöllinen varhaiseläke.....	61
11 VUONNA 2014 ALKANEET VANHUUSELÄKKEET.....	62
11.1 Vanhuuseläkkeelle siirtyneet 63–68-vuotiaat.....	62
11.2 Työkyvyttömyyseläkeajan keston vaikutus kokonaisu-läkkeen määrään	66
12 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	72
12.1 Tutkielman päähuomiot.....	72
12.2 Tutkimusongelmien purkaminen	74
12.3 Lopuksi.....	76
LÄHDELUETTELO.....	77

1 JOHDANTO

Ensimmäisessä pääluvussa tutustutaan tämän pro gradu –tutkielman aihealueeseen ja tuodaan esiin syitä, minkä vuoksi työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon tutkiminen on valikoitunut tutkielman teemaksi. Luvussa käydään läpi tutkimusaineistolle olennaisia seikkoja ja aihealueelle keskeisiä käsitteitä. Lisäksi luvussa tutustutaan tutkimustavoitteisiin ja esitellään niiden ympärille muodostetut tutkimusongelmat. Luvussa käydään läpi myös valikoidut tutkimusmenetelmät sekä luodaan katsaus aiemmin aihealueesta suoritettuihin tutkimuksiin. Luvun lopuksi tutustutaan vielä tutkielman rakenteeseen.

1.1 Aihealueen esittely

Suomen eläkejärjestelmän tavoitteena on kohtuullisen toimeentulon turvaaminen ja köyhyyden estäminen (Rantala 2011, 79). Tämä tavoite pyritään saavuttamaan kaikkien eläkeläisten kohdalla aiemmasta työhistoriasta ja työkyvyttömyyseläketaustasta riippumatta. Eläkejärjestelmä on kuitenkin moninainen ja sen piiriin kuuluvien henkilöiden työurat ovat voineet poiketa toisistaan huomattavasti. Vaikka eläkejärjestelmän tavoitteet onkin määritelty kaikkia sen piiriin kuuluvia tasapuolisesti huomioivaksi, on siitä hankalaa luoda aivan jokaista erilaisesta työuraa huomioiva. Eläkejärjestelmän toimivuuden kannalta onkin olennaista tarkastella, kuinka sille asetetut tavoitteet saavutetaan erilaisten taustojen omaavien ryhmien osalta.

Vuosituhaten vaihteen jälkeen vanhuuseläkeläisten määrä on kasvanut huomattavasti suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen myötä. Vuodesta 2000 alkaen vanhuuseläkkeelle siirtyi kymmenen vuoden jaksolla tarkasteltuna jopa 200 000 henkilöä (Kautto 2011a, 6). Väestön ikärakenteen muututtua esiin onkin noussut niin yksilötasolla kuin myös kansantaloudellisesti hyvin tärkeä asia – eläkeläisten toimeentulo. Valtaosa eläkeläisistä saavuttaa kohtuullisen toimeentulon tason, mutta etenkin työkyvyttömyyseläkeläisillä toimeentulon taso on jäänyt usein verrattain matalaksi. Vuoden 2010 aikana keskimääräinen työkyvyttömyyseläke on ollut tasoltaan ainoastaan noin 37 prosenttia mitattuun keskiansioon nähden (Tuominen, Nyman & Lampi 2011, 55).

Vuoden 2014 lopussa Suomessa on ollut noin 1,2 miljoonaa vanhuuseläkeläistä (Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2014, 24). Vanhuuseläkeläisistä yli 95 prosenttia on sijoittunut 63–89-vuotiaiden ikäryhmään. Heistä runsaalla neljänneksellä on ollut jonkinlainen työkyvyttömyyseläketausta. Toisin sanottuna noin 290 000 henkilöä on saanut vanhuuseläkettä edeltäneen työuransa aikana jonkinlaista työkyvyttömyyseläkettä. Toistaiseksi ei ole kuitenkaan

ollut vielä tietoa siitä, onko työkyvyttömyyseläketausta ja sen kesto näkynyt myös vanhuuseläkkeen tasossa.

Työkyvyttömyyseläketaustan olemassaoloa voidaan siis pitää ehkä yllättävänkin yleisenä asiana. Ongelmalliseksi tilanteen tekee se, ettei työkyvyttömyyseläkkeen taso ole kehittynyt lainkaan muiden eläkkeiden kaltaisesti. Keskimääräisen eläkkeen taso on ollut matalalla varsinakin nuorten työkyvyttömyyseläkkeensaajien joukossa. (Tuominen, Nyman & Lampi 2011, 55–56, 71). Erityisen haastavaksi toimeentulonsa ovat kokeneet alle 55-vuotiaat työkyvyttömyyseläkeläiset, joille työeläkettä on ehtinyt karttumaan niukasti, ja jotka toisaalta vasta lähestyvät vanhuuseläkeikää (Palomäki 2011, 121).

Pidemmällä tähtäimellä tilanteeseen saattaa vaikuttaa myös tavoitteellisen eläkeiän nostaminen. Vaikka työkyvyttömyyseläkkeiden vuotuinen määrä onkin ollut viime vuosien aikana laskussa (Salokangas & Järnefelt 2011, 66), ei toistaiseksi voida vielä tietää kuinka eläkeiän nousu todellisuudessa työkyvyttömyyseläkeläisten toimeentulon tasoon vaikuttaa. Vasta myöhempien vuosien aikana selviää, näkyykö tavoitteellisen eläkeiän nostaminen myös työkyvyttömyyseläkkeiden vuotuisessa määrässä.

Tärkeää on kuitenkin saada ensin selvitettyä, kuinka työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt nykyisten vanhuuseläkeläisten keskuudessa. Siten on mahdollista päätellä, heijastuvatko työkyvyttömyyseläkkeestä aiheutuneet työ- ja ansiotason heikentymät myös vanhuuseläkkeen tasoon. Koska vanhuuseläkeläisten osuus Suomen väestöstä on suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen myötä kasvanut, on työkyvyttömyystaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon tason tutkiminen varsin ajankohtainen asia.

Lähtökohtaisia ajatuksia tutkielman aiheeseen on löydettävissä Eläketurvakeskuksen Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 2000–2010 –raportin keskeisistä tuloksista:

Työeläke on yhä tärkeämpi yhä useammalle. Ikärakenteen muutos on näkynyt vanhuuseläkkeelle siirtyvien kasvuna. — Ikäryhmien väliset erot ovat kasvaneet, sukupuoli- ja alue-erot ovat lähes ennallaan. — Tuloerojen ja tuloköyhyyden kasvu näkyy myös eläkkeensaajien joukossa. — Eläkeläisten toimeentulokokemukset ovat miltei yhtä hyvät kuin työssä käyvillä. Suurimpia vaikeuksia kokevat nuoremmat, sairaat ja yksin asuvat eläkeläiset. (Kautto 2011b, 145–150)

1.2 Aineiston kuvaus ja sen rajaukset

Tässä pro gradu –tutkielmassa on käytetty Eläketurvakeskuksen eläkerekisteristä kerättyä poikkileikkausaineistoa. Aineistoa on täydennetty kansaneläkkeiden osalta Kansaneläkelaitoksen eläkerekisterien tiedoilla. Aineisto koostuu kaikista Suomen eläkejärjestelmän piiriin kuuluneista henkilöistä, jotka ovat olleet vanhuuseläkkeellä joulukuun viimeisenä päivänä vuonna 2014. Tutkielman perusjoukon muodostavat 63–89-vuotiaat vanhuuseläkeläiset, sillä heidän osuutensa vuoden 2014 lopun vanhuuseläkeläiskannasta on ollut yli 95 prosenttia. Ikäryhmän ulkopuolella olevien tuloksia ei ole julkaistu. Sen sijaan vuonna 2014 alkaneiden vanhuuseläkkeiden osalta huomiota on kiinnitetty pääosin 63–66-vuotiaisiin henkilöihin, koska yli 66 ikävuoden jälkeen alkaneiden vanhuuseläkkeiden määrä on ollut varsin vähäinen.

Aineistossa työkyvyttömyyseläketaustaisiksi ovat määriteltynä kaikki ne henkilöt, jotka ovat saaneet työkyvyttömyyseläkettä ennen 63 ikävuoden täyttämistä. Työkyvyttömyyseläke on voinut olla varsinaista työkyvyttömyyseläkettä tai yksilöllistä varhaiseläkettä. Varsinaiseksi työkyvyttömyyseläkkeeksi on katsottu sekä toistaiseksi että määräaikaaisesti myönnetyt täydet työkyvyttömyyseläkkeet ja niiden osamuodot. Kunnalliset erotuseläkkeet on rinnastettu täysiin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Työkyvyttömyyseläkejaksoja on voinut olla yksi tai useampia, ja ne ovat voineet sijoittua mihin tahansa henkilön työuran vaiheeseen. Työkyvyttömyyseläkemuoto on määritetty viimeisimmän työkyvyttömyyseläkejakson perusteella.

Työkyvyttömyyseläketaustan kesto on määritetty kuukausitasolla kaikkien työkyvyttömyyseläkejaksojen yhteiskeston mukaan. Eri eläkelakien piireihin kuuluneiden henkilöiden kestovertailun mahdollistamiseksi aineistoon on suoritettu yhteiskestoja tasapuolistava toimenpide. Tässä niin sanotussa korjauslaskussa kohdehenkilöiden työkyvyttömyyseläkejaksojen yhteiskestosta on vähennetty 63 ikävuoden täyttämiskuukauden lopusta lähtien toteutunut työkyvyttömyyseläkeajan kesto. Työkyvyttömyyseläkeajan korjauslasku on tehty noin 6 870 vanhuuseläkeläiselle, joista lähes jokaisen vanhuuseläke oli alkanut ennen vuoden 2005 työeläkeuudistuksen voimaantulua. Perusjoukosta noin kuudenneksella vanhuuseläke on alkanut vasta vuoden 2005 työeläkeuudistuksen jälkeen.

Toimeentulon tason mittaamiseen on käytetty kuukausittaisen kokonaiseläkkeen määrää. Kokonaiseläkkeen määrä on rakentunut julkisen ja yksityisen sektorin työeläkkeestä, kansaneläkkeestä, SOLITA-eläkkeestä, takuueläkkeestä sekä perhe-eläkkeestä. Aineistossa ei ole eroteltu perhetaustaa, jolla on saattanut olla hieman vaikutusta mahdollisen kansaneläkkeen määrään. Aineisto sisälsi yhteensä 367 vanhuuseläkeläistä, joiden rekisteritiedoissa

kokonaiseläkkeen määrä jäi tuntemattomaksi. Heidät on rajattu tutkielman perusjoukon ulkopuolelle.

Tämän pro gradu –tutkielman yhteydessä vanhuuseläkkeelle siirtyneellä tarkoitetaan poikkeuksellisesti sellaista henkilöä, jonka vanhuuseläke on alkanut jonain tiettyinä vuonna riippumatta siitä, onko henkilö saanut vanhuuseläkkeen alkamisvuotta edeltäneinä kahtena vuotena jotakin muuta eläkettä. Pääsääntöisesti tutkielmassa vanhuuseläkkeelle siirtyneellä viitataan henkilöön, jonka vanhuuseläke on rekisteritietojen mukaan alkanut vuoden 2014 aikana.

Rajausten jälkeen aineistossa on ollut kaikkiaan 1 125 032 havaintoa. Tutkielman havaintoaineisto on ollut anonyymi, joten siitä ei ole ollut yksilöitävissä tai muuten tunnistettavissa tutkimuksen kohteena olevia henkilöitä.

1.3 Keskeiset käsitteet

Vanhuuseläkekanta

Vanhuuseläkekannan muodostavat kaikki vanhuuseläkkeellä olevat henkilöt (Uusitalo 2005, 11–12). Tämän tutkielman yhteydessä vanhuuseläkekannan muodostavat vuoden 2014 lopussa vanhuuseläkkeellä olleet henkilöt.

Perusjoukko

Tutkimuksen kohteena oleva joukko, josta on tarkoitus kerätä tietoa (Heikkilä 2014, 12). Tämän tutkielman perusjoukkoon lukeutuvat kaikki rajausten jälkeen vanhuuseläkekantaan vuoden 2014 lopussa kuuluneet 63–89-vuotiaat henkilöt. Perusjoukko sisältää sekä työkyvyttömyyseläketaustaiset että –taustattomat vanhuuseläkeläiset.

Työkyvyttömyyseläke

Henkilö voi saada työkyvyttömyyseläkettä jonkin sairauden, vian tai vamman vuoksi. Määrävänä tekijänä on, että työstä suoriutuminen estyy vähintään vuoden ajaksi joko kokonaan tai osittain. Työkyvyttömyyseläkkeen saamiseen voi vaikuttaa hakijan ikä, asuinpaikka, työkyvyn aleneman suuruus sekä tulotaso. Puhekielessä työkyvyttömyyseläkkeestä käytetään usein myös termejä sairas- tai sairauseläke. (www.tyoelake.fi 2017)

Työkyvyttömyyseläketausta

Työkyvyttömyyseläketausta muodostuu silloin, kun henkilö on saanut jossain työuransa vaiheessa jonkinlaista työkyvyttömyyseläkettä (Gould & Polvinen 2006, 284). Tässä tutkielmas-

sa työkyvyttömyyseläketaustaisiksi katsotaan poikkeuksellisesti ainoastaan ne 63–89-vuotiaat henkilöt, jotka ovat saaneet työkyvyttömyyseläkettä ennen 63 vuoden ikää. Lisäksi henkilön on tullut olla vanhuuseläkkeellä vuoden 2014 lopussa.

Työkyvyttömyyseläkemuoto

Työkyvyttömyyseläkkeet sisältävät useita erilaisia työkyvyttömyyseläkemuotoja. Tämän tutkielman yhteydessä työkyvyttömyyseläkemuodoilla viitataan joko varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen tai yksilöllisen varhaiseläkkeen alalajeihin.

Varsinainen työkyvyttömyyseläke

Varsinaisella työkyvyttömyyseläkkeellä tarkoitetaan pääsääntöisesti kaikkia muita työkyvyttömyyseläkemuotoja paitsi yksilöllistä varhaiseläkettä (www.findikaattori.fi 2017). Toisaalta termiä on myös käytetty joissakin tutkimuksissa ainoastaan toistaiseksi voimassaolevien työkyvyttömyyseläkkeiden määrittämiseen (vrt. Kyyrä, Tuomaala & Ylinen 2012, 83). Tämän tutkielman yhteydessä varsinaiseksi työkyvyttömyyseläkkeeksi katsotaan kaikki työkyvyttömyyseläkemuodot yksilöllistä varhaiseläkettä lukuun ottamatta.

Yksilöllinen varhaiseläke

Yksilöllinen varhaiseläke on ollut yksi työkyvyttömyyseläkemuodoista. Sen saajat olivat tyypillisesti työuransa loppuvaiheessa olleita henkilöitä, joiden ei voitu enää kohtuudella odottaa suoriutuvan työtehtävästään vanhuuseläkeikään asti. Yksilöllinen varhaiseläke lakkautettiin vuoden 2005 työeläkeuudistuksen yhteydessä. (Karisalmi, Gould & Virta 2009, 15)

Korjattu työkyvyttömyyseläke-aika

Korjatussa työkyvyttömyyseläkeajassa ei ole huomioitu 63 ikävuoden täyttämisen jälkeistä työkyvyttömyyseläkeaikaa. Toisin sanottuna korjattu työkyvyttömyyseläke-aika sisältää yhteenlasketun työkyvyttömyyseläkeajan keston 63 ikävuoden täyttämiskuukauden loppuun asti. Työkyvyttömyyseläke-aikaa on mitattu kuukausina.

Eläkkeelle siirtynyt henkilö

Eläkkeelle siirtyneiksi määritellään useimmiten henkilöt, jotka ovat siirtyneet esimerkiksi vanhuuseläkkeelle, mutta eivät ole saaneet mitään muuta eläkettä siirtymistä edeltävien kahden vuoden aikana (ks. Rantala 2014, 127). Tämän tutkielman yhteydessä vanhuuseläkkeelle siirtyneillä tarkoitetaan poikkeuksellisesti sellaisia henkilöitä, joiden vanhuuseläkkeet ovat

alkaneet jonakin tiettyinä vuonna riippumatta siitä, ovatko he saaneet alkamista edeltävinä kahtena vuotena jotakin muuta eläkettä.

Kokonaiseläke

Kokonaiseläkkeellä kuvastetaan kuukausittaisen omaeläkkeen sekä mahdollisen perhe- ja takuueläkkeen yhteismäärää. Kokonaiseläkkeeseen huomioidaan siis julkisen ja yksityisen sektorin työeläkkeet, kansaneläke, SOLITA-eläke, takuueläke ja perhe-eläkkeet.

Kohortti, syntymäkohortti

Tässä tutkielmassa kohortilla viitataan syntymäkohorttiin. Syntymäkohortin muodostavat saman vuoden aikana syntyneet henkilöt. Esimerkiksi 64-vuotiaat muodostavat tämän tutkielman yhteydessä vuonna 1950 syntyneiden kohortin.

1.4 Tutkielman tavoitteet ja tutkimusongelmat

Tutkielma on rakentunut seuraavien tutkimuskysymysten ympärille:

- 1) Onko työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten keskieläke kehittynyt kuten muilla vanhuuseläkeläisillä?
- 2) Onko työkyvyttömyyseläkeajan kesto näyttäytynyt kokonaiseläkkeen tasossa?

Ensimmäisenä päätavoitteena on siis ollut selvittää, onko työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon taso yltänyt eläkejärjestelmälle asetettuihin tavoitteisiin. Tutkimusongelmaa on lähestytty kuvailevan analysoinnin kautta. Keskieläkkeenä on käytetty kokonaiseläkkeen mediaania, sillä se ei ole yhtä herkkä ääripäissä toteutuvalle vaihtelulle kuin keskiarvo. Työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten keskieläkettä on verrattu kussakin ikäluokassa työkyvyttömyyseläketaustattomien keskieläkkeeseen. Keskieläkkeen kehitystä on tarkasteltu sekä määrällisesti että osuuksittain. Tarkastelua on tehty niin ikäluokittain kuin myös laajemmissa kymmenvuotisikäryhmissä. Perusjoukon ovat muodostaneet kaikki vuoden 2014 lopussa vanhuuseläkkeellä olleet 63–89-vuotiaat vanhuuseläkeläiset.

Jälkimmäistä tutkimuskysymystä on lähestytty kahdesta erilaisesta tulokulmasta, joissa kummassakin tavoitteena on ollut havainnollistaa, ovatko pitkät työkyvyttömyyseläketaustat jättäneet jälkensä vanhuuseläkkeiden tasoon. Ensimmäinen tulokulma käsittelee kaikkia vuoden 2014 lopussa vanhuuseläkkeellä olleita 63–89-vuotiaita vanhuuseläkeläisiä. Tutki-

muskysymystä on lähestytty kymmenvuotiskäryhmittäin erikseen kunkin työkyvyttömyyseläkemuodon osalta. Keskieläkkeenä on käytetty kokonaiseläkkeen mediaania. Toisessa tulokulmassa tutkimuskysymystä on lähestytty lineaarisen regressioanalyysin avulla. Aineistosta on johdettu tilastollinen malli, jonka perusteella on pyritty löytämään kokonaiseläkkeen muodostumista selittäviä tekijöitä. Mallintamisessa kohdejoukon ovat muodostaneet ne 63–66-vuotiaat työkyvyttömyyseläketaustaiset henkilöt, joiden vanhuuseläke on alkanut vuonna 2014. Jälkimmäisen tutkimuskysymyksen molemmissa tulokulmissa on käsitelty korjattua työkyvyttömyyseläkeajan kestoa.

Edellä mainittujen tavoitteiden lisäksi tutkielman tarkoituksena on luoda tietoisuutta työkyvyttömyyseläketaustan yleisyydestä ja sille ominaisista seikoista. Tutkielman päämääränä on myös nostaa esiin syitä, minkä vuoksi työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon tason kehittymiseen olisi syytä kiinnittää tulevaisuudessa entistä enemmän tutkimuksellista huomiota.

1.5 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen kokonaistutkimus, joka perustuu poikkileikkaushetkeen. Kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä aineistoa tarkastellaan numeerisesti (Vilkka 2007, 14). Kokonaistutkimukselle ominaista on koko perusjoukon havaintojen tutkiminen. Poikkileikkaushetkellä tarkoitetaan kertaluonteista tiettyä ajankohtana vallitsevaa tilannetta. (Heikkilä 2014, 12–14) Valtaosa tutkielmasta on suoritettu kuvailevaa eli deskriptiivistä tutkimustapaa mukaillen. Varsinaisena tutkimusmenetelmänä on käytetty lineaarista regressioanalyysia. Regressioanalyysia käsitellään tarkemmin tämän tutkielman toisessa luvussa.

Kvantitatiiviselle tutkimukselle huomattavan tärkeää on riittävän suuri ja edustava otoskoko. Aineistot kerätään tyypillisesti itse tai vaihtoehtoisesti niitä on saatavilla erilaisten rekisterien tietokannoista. Ajoittain aineistoja joudutaan kuitenkin yhdistelemään ja sen vuoksi käsittelemään, jotta havainnot säilyvät yhtenevinä erilaisten rekisterien välillä. Usein kvantitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä löytämään suurempaan joukkoon yleistettävissä olevia havaintoja. Tällöin kyseessä on otantatutkimus, joka vaatii taustalleen perusjoukkoa riittävän hyvin edustavan otoksen. (Heikkilä 2014, 15–16, 31)

Tämän tutkielman yhteydessä kyse on kuitenkin kokonaisotannasta, sillä tutkimuksen kohteena ovat kaikki perusjoukkoon kuuluvat vanhuuseläkeläiset (pl. luku 11.2). Kokonaisotannan ei katsota varsinaisesti lukeutuvan otantamenetelmien joukkoon, koska se sisältää koko perusjoukon (Vilkka 2007, 52). Aineiston huomattavasta laajuudesta huolimatta kokonaistut-

kimuksen suorittaminen on ollut mahdollista kattavien rekisteritietojen ja SAS-ohjelmistolla toteutetun tilasto-ohjelmoinnin ansiosta.

Kvantitatiiviselle tutkimukselle ominaista on tilastollisen päättelyn suorittaminen tutkimustulosten analysoinnin yhteydessä. Sen vahvuutena voidaan pitää vallitsevan tilanteen kartoittamisen mukanaan tuomia hyötyjä. Heikkouksiin on puolestaan luettavissa, ettei kvantitatiivisin menetelmin saada välttämättä selvitettyä saatuihin tutkimustuloksiin johtaneita syitä. (Heikkilä 2014, 15–16)

Kuten kaikille tutkimustavoille, myös kvantitatiivisille menetelmille ominaista on objektiivisuus eli tutkimuksellinen puolueettomuus. Tutkijan ja tutkittavien välisen suhteen on oltava riittävän etäinen, minkä lisäksi tutkijan on vältettävä vaikuttamasta tutkimustuloksiin ja niistä tehtäviin päätelmiin. (Vilkkä 2007, 16) Tässä tutkielmassa on käytetty rekisteriaineistoa, joten kyselytutkimuksille ominaista vuorovaikutusta tutkijan ja tutkittavan välillä ei ole ollut ylipäättään mahdollista toteuttaa.

1.6 Aikaisemmat tutkimukset

Työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon tasoa ja sen kehitystä ei ole aiemmin vielä juurikaan tutkittu. Osittain tämän vuoksi tutkielmassa ei tarkastella työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon tasoa ainoastaan yhdestä näkökulmasta. Useiden toisistaan poikkeavien ryhmävertailujen avulla tutkielma pyrkii muodostamaan erilaisia taustoja huomioivan läpileikkauksen, jonka tarkoituksena on löytää samalla potentiaalisia jatkotutkimusideoita.

Yleisesti ottaen kattavimmat aihepiiriä sivuavat tutkimukset löytyvät Eläketurvakeskuksen julkaisusarjoista. Esimerkiksi lakisääteisten eläkkeiden tason kehittymistä vuosina 2000–2010 on tutkittu aiemmin (Tuominen, Nyman & Lampi 2011), mutta tarkastelu on kohdistunut lähinnä keskimääräisen työkyvyttömyys-, työttömyys- ja vanhuuseläkkeen tason vertailuun. Myös eläkeläisten toimeentuloa ja heidän suhteellisen asemansa kehitystä vuosien 2000–2009 aikana on tutkittu (Rantala 2011), mutta tarkastelussa ei ole eritelty mahdollista työkyvyttömyyseläketaustaa. Toistaiseksi vaikuttaisi olevan vielä selvittämättä, onko keskimääräinen kokonaiseläke kehittynyt työkyvyttömyyseläketaustaisilla vanhuuseläkeläisillä muiden vanhuuseläkeläisten tavoin.

Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeisiin liittyen on löydettävissä aihepiiriä avartavia tutkimuksia. Gould ja Polvinen (2006) ovat tarkastelleet muun muassa työkyvyttömyyseläketaustan merki-

tystä vanhuuseläkkeelle siirtymisen jälkeen koettuun työkyvyn tasoon, mutta tutkimus ei ole sisältänyt toimeentulollista näkökulmaa. Tutkimuksessa työkyvyn säilymistä on tarkasteltu myös koulutusasteen perusteella. Vastaavasti Polvisen (2009) keskustelualoitteessa on käsitelty koulutuksen merkitystä työkyvyttömyyseläkeriskin muodostumiselle. Lisäksi työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuuksia koulutuksen ja sosioekonomisen aseman mukaan on tutkittu Salokankaan & Järnefeltin toimesta (2014). Työkyvyttömyyden vuoksi menetettyä työuraa on puolestaan tarkasteltu Laaksosen ym. tutkimuksessa (2016).

1.7 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu yhteensä kahdestatoista luvusta. Lukuja on tyypilliseen pro gradu – tutkielmaan verrattuna varsin runsaasti, mikä johtuu osittain tutkielman moniulotteisuudesta. Toisistaan poikkeavat kokonaisuudet on pidetty tarkoituksellisesti erillisinä, jotta olennaisen hahmottaminen olisi helpompaa. Tämä on puolestaan peilautunut lukujen määrään. Jokaisesta luvusta on kuitenkin saatavissa olennaista tietoa tutkielman johtopäätöksiä ajatellen.

Neljä ensimmäistä lukua muodostavat tutkielman teoriaosuuden. Heti johdantoluvun jälkeen tutustutaan tutkielman loppuvaiheessa käytettävän lineaarisen regressioanalyysin perusteisiin. Kolmannessa luvussa työkyvyttömyyseläkkeitä käsitellään yleisellä teoreettisella tasolla. Tarkastelun kohteena ovat työkyvyttömyyseläkkeen hakemiseen, saamiseen ja määrään liittyvät seikat sekä eri eläemuotojen ominaisuudet. Lisäksi luvussa käsitellään vuosien varrella säädettyjä eläkeuudistuksia. Neljännessä luvussa tutustutaan lyhyesti muihin vanhuuseläkeläisten toimeentuloa käsitelleisiin tutkimuksiin.

Viidennessä luvussa selvennetään, kuinka työkyvyttömyyseläketausta on tämän tutkielman yhteydessä määritelty. Luvussa käydään läpi aineistolle toteutetun työkyvyttömyyseläkeajan korjaaminen ja samalla selvitetään, minkä vuoksi korjaustoimenpide on ollut ylipäättään tarpeellista suorittaa. Varsinainen tulososuus alkaa luvusta kuusi. Aluksi lukija tutustutetaan vuonna 2014 vallinneeseen tilanteeseen. Tarkastelu keskittyy kaikkien vanhuuseläkeläisten ikä- ja sukupuolijakaumaan sekä työkyvyttömyyseläketaustan ikäluokittaiseen esiintymiseen. Työkyvyttömyyseläketaustan jakautumista tarkastellaan myös erottamalla varsinaiset työkyvyttömyyseläkkeet ja yksilölliset varhaiseläkkeet toisistaan. Lisäksi luvussa tuodaan esiin, minkä vuoksi tutkielmassa on keskitytty ainoastaan 63–89-vuotiaisiin vanhuuseläkeläisiin.

Seitsemännessä luvussa tutkittavaa kohdejoukkoa supistetaan siirtymällä pelkästään työkyvyttömyyseläketaustaisiin vanhuuseläkeläisiin. Varsinainen työkyvyttömyyseläke avataan täysiksi työkyvyttömyyseläkkeiksi ja osatyökyvyttömyyseläkkeiksi, mutta myös yksilöllinen

varhaiseläke pidetään tarkastelussa mukana. Erityisesti huomiota kiinnitetään eri työkyvyttömyyseläkemuotojen suhteelliseen jakautumiseen ikäluokittain. Kahdeksannen luvun teema on huomattavasti aiemmista poikkeava, mutta sillä on sitäkin tärkeämpi rooli tutkielman kannalta. Luvussa keskitytään työkyvyttömyyseläkkeiden keston jakautumiseen eri kymmenvuotiskäryhmien välillä. Lisäksi luvussa selvitetään, kuinka eri kestoluokat ovat jakautuneet työkyvyttömyyseläkemuotojen kesken. Luvun lopuksi keston jakautumista tarkastellaan vielä erikseen kussakin työkyvyttömyyseläkemuodossa.

Yhdeksännessä luvussa tutustutaan tutkielman kannalta ehkä olennaisimpaan asiaan, vanhuuseläkeläisten keskimääräisen kokonaiseläkkeen tasoon vuonna 2014. Tarkastelua laajennetaan jälleen kattamaan myös työkyvyttömyyseläketaustattomat vanhuuseläkeläiset, jotta kokonaiseläkkeen tasoa voidaan vertailla erilaisten taustojen välillä. Luvussa miehet ja naiset erotellaan toisistaan, jonka jälkeen kokonaiseläkkeen tason suhteellista osuutta verrataan työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien välillä. Kymmenennessä luvussa keskitytään jälleen ainoastaan työkyvyttömyyseläketaustaisiin vanhuuseläkeläisiin. Kokonaiseläkkeen tasoa tutkitaan tällä kertaa työkyvyttömyyseläkeajan kestoluokissa eri työkyvyttömyysmuotojen välillä. Tarkastelu suoritetaan erikseen kummallekin sukupuolelle.

Yhdestoista luku poikkeaa muista huomattavasti. Luvussa tarkastellaan kaikkia vuonna 2014 joustavan vanhuuseläkeiän puitteissa alkaneita työkyvyttömyyseläkkeitä. Lisäksi luvussa tarkastellaan täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja osatyökyvyttömyyseläkkeen jakautumista ikäluokittain ja sukupuolittain. Luvussa tutustutaan myös siihen, mistä eläkemuodoista eri ikäluokkien kokonaiseläkkeet ovat pääsääntöisesti peräisin. Kokonaiseläkkeen tasoa tarkastellaan lisäksi työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien välillä. Lopuksi työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen tasoa mallinnetaan lineaarisen regressioanalyysin keinoin. Mallintamisen tavoitteena on selvittää, selittääkö työkyvyttömyyseläkkeen korjattu kesto kokonaiseläkkeen muodostumista.

Tutkielma viimeistellään kahdennessatoista luvussa yhteenvedon ja johtopäätösten muodossa. Luvussa kerrataan jokaisesta tulososion luvusta saatuja päähuomioita. Sen jälkeen pureudutaan keskitetympin tutkielmassa valikoituihin tutkimusongelmiin. Lopuksi käsitellään vielä tutkimustulosten kannalta huomioon otettavia asioita ja pohditaan potentiaalisia jatkotutkimuksellisia aihealueita.

2 LINEAARINEN REGRESSIOANALYYSI

Tässä luvussa tutustutaan lyhyesti lineaarisen regressioanalyysin perusteisiin. Aluksi luvussa keskitytään regressiomallin muodostamiseen sekä sen käyttämisessä huomioitaviin oletuksiin. Sen jälkeen esitellään muutamia lineaariseen regressioanalyysiin liittyviä peruskaavoja. Lopuksi käydään läpi vielä tutkielman kannalta ominaisten muuttujien mallintamiseen liittyviä seikkoja.

2.1 Regressioanalyysin luonne

Lineaarisen regressioanalyysin avulla voidaan tutkia muuttujien välistä riippuvuutta. Tyypillisesti siinä ollaan kiinnostettu muuttujasta, jonka käyttäytymistä halutaan mallintaa tai ennustaa. Tätä muuttujaa kutsutaan *selitettäväksi muuttujaksi*. Mallintaminen toteutetaan sellaisten muuttujien avulla, joilla ajatellaan olevan mahdollisesti vaikutusta selitettävän muuttujan arvoihin. Näitä muuttujia kutsutaan *selittäviksi muuttujiksi*. Voidaan esimerkiksi ajatella henkilön painoa selitettävänä muuttujana, ja pituutta sekä sukupuolta selittävinä muuttujina. Selitettävästä ja selittävästä muuttujasta voidaan joskus käyttää myös termejä riippuva ja riippumaton muuttuja. Esimerkiksi tässä yhteydessä paino voi olla osittain riippuvainen pituudesta ja sukupuolesta. (Charterjee & Simonoff 2013, 3–4)

Regressioanalyysissa muuttujien tulee olla joko välimatka- tai suhdeasteikollisia ja arvojen on noudatettava normaalijakaumaa (Valli 2015, 77). Välimatka- eli intervalliasteikolla voidaan kuvastaa havaintojen välille muodostuvaa etäisyyttä. Intervalliasteikollisen muuttujan arvoilla ei ole olemassa absoluuttista nollakohtaa, joten esimerkiksi syntymävuosi ja lämpötila kuvastavat tyypillisiä intervalliasteikollisia muuttujia. Suhdeasteikolliset muuttujat ovat intervalliasteikollisen kaltaisia, joskin sillä erotuksella, että muuttujilla on havaittavissa jokin selkeä nollakohta. Ikä ja kuukausittaisen vanhuuseläkkeen määrä käyvät esimerkkeinä suhdeasteikollisista muuttujista. (Vilkkä 2007, 50)

Regressioanalyysissa otoskoon tulee olla riittävän suuri, vähintään yli 50 havainnon suuruinen. Erityisesti pienikokoisissa aineistoissa muuttujien joukossa ei saa olla yksittäisiä massta poikkeavia havaintoja virheanalyysien välttämiseksi. Regressioanalyysissa selitettävän muuttujan käyttäytymistä mallinnetaan selittävien muuttujien avulla, mutta selittäviä muuttujia ei saa kuitenkaan olla liian montaa, eivätkä ne saa korreloida voimakkaasti keskenään. Lisäksi virhetermien eli residuaalien tulee olla normaalisti jakautuneita. (Valli 2015, 77)

2.2 Regressiomallin muodostaminen

Tyypillistä yhden selittävän muuttujan regressiomallia on kuvastettu kaavassa 1,

$$(1) \quad y = \beta_0 + \beta_1 x + \varepsilon ,$$

missä y on selitettävä muuttuja, β_0 selitettävän muuttujan vakiotermi, β_1 regressiosuoran kulmakerroin, x selittävä muuttuja ja ε satunnaisvirhe (Yan & Su 2009, 9–10).

Yhden selittävän muuttujan estimoitua regressiosuoraa kuvataan kaavassa 2,

$$(2) \quad \hat{y}_i = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 x_i ,$$

missä estimoitu regressiokerroin $\hat{\beta}_1$ ja estimoitu vakiokerroin $\hat{\beta}_0$ muodostetaan kaavojen 3 ja 4 mukaisesti (Rawlings, Pantula & Dickey 1998, 4):

$$(3) \quad \hat{\beta}_1 = \frac{\sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sum (x_i - \bar{x})^2} = \frac{\sum x_i y_i - \frac{(\sum x_i)(\sum y_i)}{n}}{\sum x_i^2 - \frac{(\sum x_i)^2}{n}}$$

$$(4) \quad \hat{\beta}_0 = \bar{y} - \hat{\beta}_1 \bar{x}$$

Useamman kuin yhden selittävän muuttujan regressiomallia on kuvastettu kaavassa 5, jossa selittävistä muuttujista on käytetty merkintöjä x_1, x_2, \dots, x_p . Tällöin lineaarisen regressiomallin i . havainto on muotoa

$$(5) \quad y_i = \beta_0 + \beta_1 x_{1i} + \dots + \beta_p x_{pi} + \varepsilon_i \quad \text{kun } i = 1, \dots, n ,$$

missä β -kertoimet ovat mallista estimoitavia tuntemattomia parametreja ja ε_i satunnainen virhetermi (Chartterjee & Simonoff 2013, 4).

Lineaarisen regressioanalyysin suorittamiseen sisältyy alla esitettyjen oletusten toteutuminen. Satunnaisvirheiden ε_i tulee noudattaa normaalijakaumaa, eivätkä ne saa korreloida voimakkaasti keskenään. Niiden tulee olla myös toisistaan riippumattomia. (Puntanen 1999, 125–127)

$$\begin{aligned} \mu(\varepsilon_i) &= 0, & i &= 1, 2, \dots, n \\ \text{var}(\varepsilon_i) &= \sigma^2, & i &= 1, 2, \dots, n \\ \varepsilon_i &\sim N(0, \sigma^2) \\ \text{cov}(\varepsilon_i, \varepsilon_j) &= 0, & i &\neq j \end{aligned}$$

Regressiomallissa voidaan käyttää myös dikotomisias kaksiluokkaisia muuttujia. Esimerkiksi sukupuolta kuvastettaessa voidaan määritellä, että muuttuja x saa arvon 1 havainnon ollessa mies, ja arvon 0 havainnon ollessa nainen.

$$\begin{aligned} x &= 1, && \text{mikäli havainto on mies} \\ x &= 0, && \text{mikäli havainto on nainen} \end{aligned}$$

Tällaisia muuttujia kutsutaan dummy- tai indikaattorimuuttujiksi (Rawlings, Pantula & Dickey 1998, 272). Muuttuja voi olla myös moniluokkainen, jolloin indikaattorimuuttujia luodaan useampia (Draper & Smith 1998, 300-301). Mikäli havaintoaineisto sisältää tietoja esimerkiksi kolmessa eri maassa syntyneistä henkilöistä – ja regressiomallissa halutaan vertailla synnyinmaan (A, B & C) vaikutusta eliniänodotteeseen – saavat indikaattorimuuttujat x_A ja x_B arvonsa tällöin seuraavasti:

$$\begin{aligned} x_A &= 1 \ \& \ x_B = 0, && \text{mikäli henkilö syntynyt maassa A} \\ x_A &= 0 \ \& \ x_B = 1, && \text{mikäli henkilö syntynyt maassa B} \\ x_A &= 0 \ \& \ x_B = 0, && \text{mikäli henkilö syntynyt maassa C} \end{aligned}$$

Ajatellaan, että selitettävää muuttujaa y halutaan selittää iän ja sukupuolen avulla. Tällöin regressiosuora määräytyy kaavan 6 mukaisesti. Sukupuolittain tarkasteltuna regressiomallit näyttävät kuitenkin hieman erilaisilta (kaavat 7 & 8). Tämä johtuu siitä, että miehillä sukupuoli-muuttuja saa arvon 1, jolloin β_2 -kertoimen vaikutus jää miesten osalta malliin mukaan. Tällöin sukupuolten välille muodostuvia eroja voidaan tarkastella juuri β_2 -kertoimen perusteella.

$$\begin{aligned} (6) \quad & y = \beta_0 + \beta_1 * IK\ddot{A} + \beta_2 * SUKUPUOLI + \varepsilon \\ (7) \quad & y_{mies} = \beta_0 + \beta_1 * IK\ddot{A} + \beta_2 + \varepsilon \\ (8) \quad & y_{nainen} = \beta_0 + \beta_1 * IK\ddot{A} + \varepsilon \end{aligned}$$

Regressiomalliin voidaan lisätä myös niin sanottuja yhdysvaikutusmuuttujia, joiden avulla on mahdollista selvittää muuttujien yhdessä muodostamaa vaikutusta selitettävän muuttujan arvoihin (Rawlings, Pantula & Dickey 1998, 252). Esimerkiksi kaavassa 6 esitettyyn malliin voitaisiin lisätä iän ja sukupuolen (SP) muodostama yhdysvaikutus. Tällöin regressiomalli olisi kaavan 9 mukaisesti:

$$(9) \quad y = \beta_0 + \beta_1 * IK\ddot{A} + \beta_2 * SP + \beta_3 * IK\ddot{A} * SP + \varepsilon$$

Lineaarisen regressiomallin pätevyyttä mitataan sen mukaan, kuinka hyvin toteutuneet arvot sijoittuvat regressiosuoralle. Mitä lähemmäksi regressiosuoraa havainnot osuvat suoralla, sitä paremmin malli kuvastaa selitettävän muuttujan käyttäytymistä. Regressiomallin selittävyyttä kuvastetaan selitysasteella, joka saa arvoja nollan ja sadan prosentin väliltä. Mitä suurempi selitysaste on, sitä paremmin regressiomallissa olevien selittävien muuttujien voidaan ajatella selittävän selitettävän muuttujan käyttäytymistä. (www.fsd.uta.fi 2017)

Kuten kaikissa tilastollisissa menetelmissä, myös regressioanalyysissä on mahdollista tehdä virheellisiä johtopäätöksiä. Esimerkiksi Chartterjee ja Simonoff (2013, 4) huomauttavat, ettei mikään tilastollinen malli esitä todellisuutta täydellisesti. He mainitsevat, että lineaarisen mallin tarkoituksena on toimia ainoastaan hyödyllisenä keinona selitettävän muuttujan arvioimiseen. Malleja on ajoittain myös päivitettävä ja erilaisia malleja tulee vertailla keskenään.

3 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEET

Tässä luvussa keskitytään työkyvyttömyyseläkkeiden ympärille muodostuvaan kokonaisuuteen. Luvun aluksi esitellään työkyvyttömyyseläkkeen hakuprosessin etenemistä ja kuntoutuksen tarkoitusta. Sen jälkeen tutustutaan työkyvyttömyyseläkkeen saamisen kriteereihin sekä kansaneläke- ja työeläkejärjestelmässä esiintyviin eroavuuksiin. Seuraavaksi nykyisten työkyvyttömyyseläkemuotojen luonnetta tarkastellaan ensin yleisellä tasolla ja sen jälkeen hieman yksityiskohtaisemmin kukin muoto kerrallaan. Lisäksi luvussa tutustutaan vuoden 2005 lakiuudistuksen yhteydessä eläkejärjestelmästä poistuneeseen yksilölliseen varhaiseläkkeeseen, jolla on olennainen rooli tämän tutkielman tarkasteluissa. Luvussa esitellään myös tutkielmassa käytetty työkyvyttömyyseläkemuotojen ryhmittelymalli. Lopuksi käsitellään työkyvyttömyyseläkkeen suuruuden määräytymistä, jonka jälkeen sivutaan vielä työeläkeuudistusten yhteydessä tehtyjä lakimuutoksia.

3.1 Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen

Työkyvyttömyyseläkkeelle voi päätyä niin kansaneläke- kuin työeläkejärjestelmän kautta. Sen saamisen lähtökohtaisena kriteerinä on, että työkyvyttömyys on kestänyt tai sen katsotaan kestävän yhtäjaksoisesti ainakin vuoden ajan (www.tyoelakelakipalvelu.fi 2017a). Toisin sanoen työkyvyttömyyseläke alkaa yleensä vasta noin vuoden kuluttua työkyvyttömyyden aiheuttaneen sairauden, vian tai vamman ilmenemisestä. Ennen työkyvyttömyyseläkkeelle

siirtymistä hakijan työkyky arvioidaan. Hakija pyritään ensisijaisesti kuntouttamaan takaisin työkykyiseksi ennen työkyvyttömyyseläkepäätöksen tekemistä. (www.tyoelake.fi 2017)

Kuntoutus voidaan toteuttaa lääkinnällisenä, ammatillisena tai sosiaalisena kuntoutuksena. Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan toimintakyvyn, sosiaalisen vuorovaikuttamisen ja itsenäisen suoriutumisen kehittämistä esimerkiksi syrjäytyneiden keskuudessa (Kuntoutusportti 2017a). Ammatillisella kuntoutuksella pyritään sen sijaan säilyttämään henkilö työelämässä esimerkiksi työtehtäviä muuttamalla tai erilaisten työjärjestelyjen avulla (www.tyoelake.fi 2017). Lääkinnällinen kuntoutus pyrkii puolestaan kehittämään kuntoutujan fyysistä tai psyykkistä toimintakykyä (Kuntoutusportti 2017b). Kansaneläkelaitos vastaa lääkinnällisen kuntoutuksen ylläpidosta (www.tyoelake.fi 2017).

Alle vuoden mittaisissa työkyvyttömyysjaksoissa Kansaneläkelaitos korvasi aiheutuneita ansionmenetyksiä maksamalla sairauspäivärahaa korkeintaan 300 arkipäivän ajan. Sairauspäivärahan saaminen pohjautuu joko A- tai B-lääkärinlausuntoon. A-lausunnolla sairauspäivärahaa voi saada korkeintaan 60 vuorokautta, jonka jälkeen Kansaneläkelaitos tiedottaa sairauspäivärahan saajaa erilaisista kuntoutusmahdollisuuksista. Mikäli työkyvyttömyys jatkuu vielä tämän jälkeenkin, vaaditaan sairauspäivärahajakson jatkamiseksi joko B-lausunto tai muu vastaava työkyvyttömyyttä puoltava selvitys. (Kansaneläkelaitos 2017a)

Työterveyshuollon on arvioitava työntekijän työkyky viimeistään 90 sairauspäivärahavuorokauden jälkeen, mikäli sairauspäivärahan saaja on työkyvyttömyyden aikana työsuhteessa. Sairauspäivärahan saaja voi hakea Kansaneläkelaitoksesta kuntoutusta työterveyslääkärin puoltavan lausunnon perusteella. Kuntoutusta puoltavaa lausuntoa voi hakea myös omalta lääkäriltä ilman Kansaneläkelaitoksen aloitetta. (Kansaneläkelaitos 2017a) Kuntoutuksen tavoitteena on mahdollistaa sairauspäivärahan saajan palautuminen työkykyiseksi ja sitä kautta takaisin työelämään (Kansaneläkelaitos 2017b). Sen lopullisesta tarpeesta päättää joko Kansaneläkelaitos tai hakijan työeläkelaitos (Kansaneläkelaitos 2017c).

Sairauspäivärahajakson ylittäessä 150 arkipäivän rajan, lähestyy Kansaneläkelaitos sairauspäivärahan saajaa jälleen erilaisista kuntoutusvaihtoehdoista ja työkyvyttömyyseläkkeen hakemisesta tiedottamalla. Samasta sairaudesta, viasta tai vammasta ei voi saada uutta sairauspäivärahaputkea, ennen kuin hakija on ollut työkykyinen vähintään vuoden ajan. Työkyvyttömyyseläkkeen hakeminen tulee kyseeseen silloin, kun työkyvyttömyys pitkeytyy yli vuoden mittaiseksi. Työkyvyttömyyseläkepäätöksessä arvioidaan hakijan kyky suoriutua sen hetkestä työtehtävästä. (Kansaneläkelaitos 2017a) Työkykyä määriteltäessä huomioidaan myös hakijan ikä, ammatti, koulutustausta ja asuinpaikkakunta (Kansaneläkelaitos 2017c). Työky-

vyttömyyseläkepäättöksen tekee vakuutuslääketieteeseen erikoistunut asiantuntijalääkäri (Kansaneläkelaitos 2017a).

3.2 Työkyvyttömyyseläkkeen saamisen kriteerit

Kansaneläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläkkeitä myönnetään 16–64-vuotiaille henkilöille (Kansaneläkelaitos 2017d). Työeläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläkkeen alaikärajana on 17 vuotta, yläikärajan asettuessa ikäluokan alimman vanhuuseläkeiän tasolle. Ennen vuoden 2017 eläkeuudistusta työeläkejärjestelmästä myönnettiin työkyvyttömyyseläkkeitä ainoastaan 63 ikävuoden täyttämiseen asti. (www.tyoelakelakipalvelu.fi 2017a) Molemmissa järjestelmissä työkyvyttömyyseläke muuttuu automaattisesti vanhuuseläkkeeksi yläikärajan täytyessä.

Kansaneläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläkkeen voi saada henkilö, jonka kohtuullisen toimeentulon takaavan työnteon suorittaminen on estynyt jonkin sairauden, vian tai vamman vuoksi. Lisäksi hakijan muiden eläke- ja tötulojen on jäätävä alle asetetun tulorajan. Työkyvyttömyyseläkkeen saadakseen hakijan on täytynyt asua Suomessa ainakin kolmen vuoden ajan 16 vuotta täytettyään. Mikäli työkyvyttömyys on kuitenkin alkanut jo ennen 19 ikävuoden täyttämistä, on hakija oikeutettu saamaan kansaneläkejärjestelmästä myönnettävää työkyvyttömyyseläkettä. Kansaneläkejärjestelmän piiriin kuuluvaan työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeutettu myös vammaistukea ennen 16 ikävuoden täyttämistä saanut henkilö. (Kansaneläkelaitos 2017d)

Työeläkejärjestelmässä työkyvyn edellytetään pudonneen vähintään 40 prosenttia, jotta hakija olisi oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen. Työkyvyttömyyttä määriteltäessä kiinnitetään huomiota etenkin hakijan ikään ja ammattiin. Tämän pohjalta arvioidaan minkälaisesta työstä hakijan voitaisiin kohtuudella edellyttää suoriutuvan olemassa olevan työkyvyn rajoissa. Arvioitaessa 60 vuotta täyttäneen henkilön työkykyä, painotetaan erityisesti työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta. (www.tyoelakelakipalvelu.fi 2017a) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää hieman lievemmin kriteerein 60 vuotta täyttäneelle henkilölle. Tällöin työkykyä tarkastellaan viimeksi tehdyn työn ja työhistorian pituuden perusteella. (www.tyoelake.fi 2017)

3.3 Työkyvyttömyyseläkemuodot

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää joko toistaiseksi voimassa olevana työkyvyttömyyseläkkeenä tai määräaikaisena kuntoutustukena. Toistaiseksi voimassa olevat työkyvyttö-

myyseläkkeet ovat joko täysiä työkyvyttömyyseläkkeitä tai osatyökyvyttömyyseläkkeitä (kuvio 1), ja ne jatkuvat usein aina vanhuuseläkeikään asti. (www.tyoelake.fi 2017) Erityisesti toistaiseksi myönnetyn täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajat ovat pääsääntöisesti vaikeasti sairaita tai vammautuneita, minkä vuoksi heidän ei oleteta palautuvan täysin työkykyisiksi kovinkaan suurella todennäköisyydellä. Vaihtoehtoisesti he saattavat olla myös ikänsä puolesta työuran loppupuolella olevia henkilöitä, joiden uudelleen koulutautumista ei pidetä enää kohtuullisena aiempi koulutustausta ja työkokemus huomioiden.

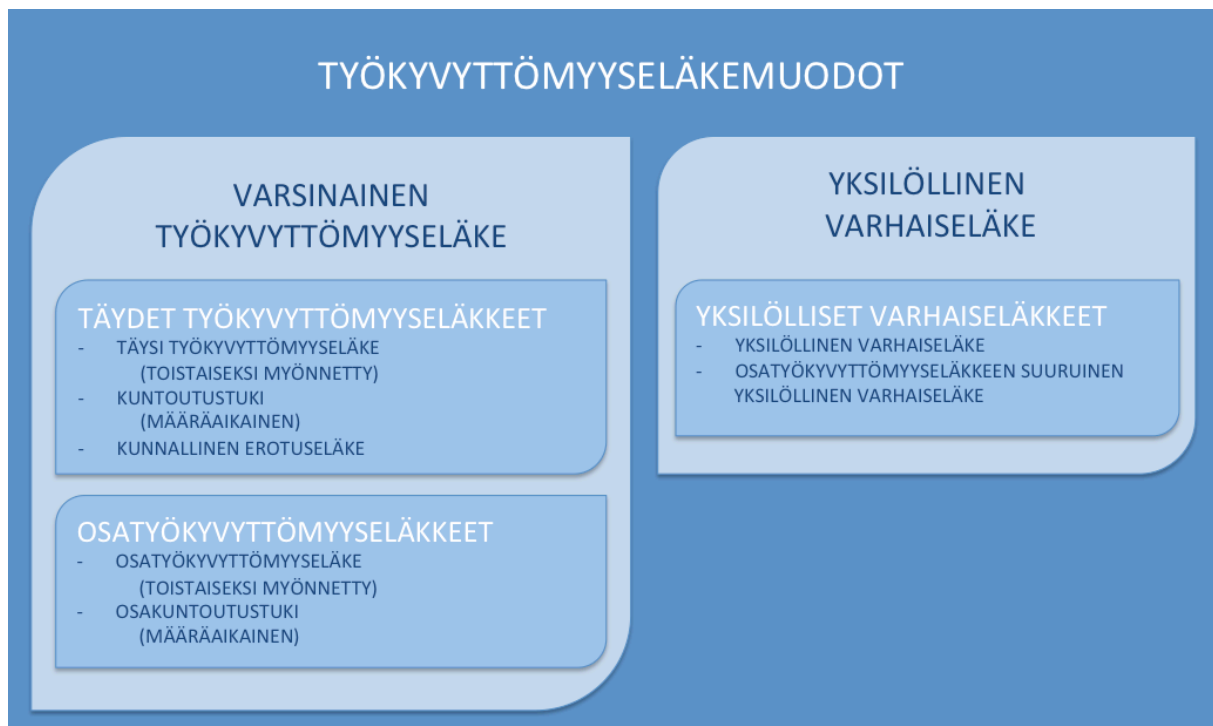
Työkyvyn aste	Eläkkeen pituus	Eläke-etuus
Työkyvyn menetys vähintään 3/5	Toistaiseksi	Täysi työkyvyttömyyseläke
Työkyvyn menetys vähintään 2/5	Toistaiseksi	Osatyökyvyttömyyseläke
Työkyvyn menetys vähintään 3/5	Määräaikainen	Kuntoutustuki
Työkyvyn menetys vähintään 2/5	Määräaikainen	Osakuntoutustuki

Kuvio 1 Työkyvyttömyyseläkemuodot vuonna 2017. (www.tyoelake.fi 2017)

Määräaikaiset työkyvyttömyyseläkkeet ovat sen sijaan joko kuntoutustukia tai osakuntoutustukia. Yleensä määräaikaista työkyvyttömyyseläkettä saavan työkyvyn palauttamista pidetään ainakin jossain määrin todennäköisenä. (www.tyoelake.fi 2017) Määräaikaista kuntoutustukea saavalle laaditaan vähintään vuoden ja enintään kolme vuotta kestävä kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelmassa kuntoutumiselle asetetaan tavoitteet ja niiden saavuttamista seurataan kuntoutuksen aikana. (Kuntoutusportti 2017c)

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen tai kuntoutustuen saamiseksi työkyvyn tulee olla alentunut enemmän kuin näiden osamuodoissa. Osatyökyvyttömyyseläke ja osakuntoutustuki voivat tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun henkilö kykenee jatkamaan työtehtävässään joko kevennetysti tai osa-aikaisesti (www.tyoelake.fi 2017). Osatyökyvyttömyyseläkkeet eivät kuitenkaan kuulu Kansaneläkelaitoksen maksamiin työkyvyttömyyseläke-etuuksiin (Kansaneläkelaitos 2017c).

Vuosien saatossa Suomen eläkejärjestelmässä on ollut myös muita työkyvyttömyyseläkemuotoja. Näistä tämän tutkielman kannalta olennaisimpana on jo sittemmin lakkautettu yksilöllinen varhaiseläke. Seuraavaksi esitellään lyhyesti tutkielman kannalta olennaisimmat työkyvyttömyyseläkemuodot ja niille ominaiset piirteet. Tutkielmassa käytettyä työkyvyttömyyseläkemuotojen ryhmittelyä on esitetty kuviossa 2.

Kuvio 2 Työkyvyttömyyseläkem muodot ryhmittäin.

3.3.1 Täydet työkyvyttömyyseläkkeet

Toistaiseksi voimassa oleva täysi työkyvyttömyyseläke ja määräaikainen kuntoutustuki luokituvat täysiin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Määrältään täysi työkyvyttömyyseläke ja kuntoutustuki ovat samansuuruisia. Niiden saamisen kriteerinä on vähintään vuoden kestävä työkyvyn alenema ainakin 60 prosentilla jonkin sairauden, vian tai vamman vuoksi. (Knuuti & Ritola 2016, 12) Lähtökohtaisesti toistaiseksi voimassa olevaa eläkemuotoa saavan työkyvyn ei uskota enää palautuvan kuntoutuksen avulla kohtuulliselle tasolle (www.tyoelake.fi 2017). Sen sijaan määräaikaista kuntoutustukea saavan työkyvyn oletetaan palautuvan ainakin jossain määrin (Suomen työeläkkeensaajat 2015, 19). Kuntoutustuki voidaan kuitenkin ajan saatossa muuttaa toistaiseksi voimassa olevaksi työkyvyttömyyseläkkeeksi, mikäli kuntoutuksella ei saavuteta kuntoutussuunnitelman mukaisia tavoitteita. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saava voi myös jatkaa palkkatyössä, mutta siitä muodostuvat ansiot saavat olla korkeintaan 40 prosenttia työkyvyttömyyttä edeltäneestä vakiintuneesta keskiansiosta (Knuuti & Ritola 2016, 12).

Toistaiseksi myönnettyistä työkyvyttömyyseläkkeistä noin 40 prosenttia on peräisin tuki- ja liikuntaelinsairauksista. (Suomen työeläkkeensaajat 2015, 75) Määräaikaista kuntoutustukia myönnetään pääsääntöisesti nuorille ikäluokille, koska työkyvyn oletetaan olevan vanhempia ikäluokkia tehokkaammin palautettavissa. Usein kuntoutustukijaksot kuitenkin uusiutuvat,

johtaen helposti toistaiseksi myönnettyyn työkyvyttömyyseläkkeeseen. Masennus ja muut mielenterveydelliset häiriöt ovat tyypillisiä kuntoutustukeen liittyviä diagnooseja. (Gould ym. 2007, 49)

3.3.2 Osatyökyvyttömyyseläkkeet

Osatyökyvyttömyyseläkkeisiin lukeutuvat toistaiseksi voimassa oleva osatyökyvyttömyyseläke sekä määräaikainen osakuntoutustuki. Osatyökyvyttömyyseläkkeen ja osakuntoutustuen määrä on puolet täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrästä. Niiden saamisen kriteerinä on työkyvyn heikentyminen ainakin 40 prosentilla vähintään vuoden ajaksi jonkin sairauden, vian tai vamman vuoksi. (Knuuti & Ritola 2016, 12) Osatyökyvyttömyyseläke voi soveltua vaihtoehdoksi esimerkiksi silloin, kun henkilö on kykenevä suoriutumaan työtehtävässään heikentyneestä työkyvystä huolimatta joko osa-aikaisesti tai muulla tavalla kevennetysti. (Kansaneläkelaitos 2017c) Työstä saatava korvaus tulee olla kuitenkin korkeintaan 60 prosenttia työkyvyttömyyttä edeltäneestä vakiintuneesta keskiansiosta (Knuuti & Ritola 2016, 12). Työeläkelaitokset vastaavat kokonaisuudessaan osatyökyvyttömyyseläkkeiden maksamisesta (Kansaneläkelaitos 2017c).

Toistaiseksi voimassa olevia osatyökyvyttömyyseläkkeitä myönnetään pääsääntöisesti vanhemmille ikäluokille (Gould ym. 2007, 48). Sen sijaan osakuntoutustukia myönnetään täysien kuntoutustukien tavoin pääsääntöisesti nuorille ikäluokille. Yli puolet osatyökyvyttömyyseläkkeisiin johtaneista diagnooseista on peräisin tuki- ja liikuntaelinsairauksista (Suomen työeläkkeensaajat 2015, 75). Osatyökyvyttömyyseläkkeiden saajat ovat enimmäkseen naisia.

3.3.3 Yksilölliset varhaiseläkkeet

Yksilöllinen varhaiseläke oli 1980-luvulta alkaen käytössä ollut työkyvyttömyyseläkemuoto, joka oli luotu erityisesti ikääntyneitä ja pitkän työuran tehneitä henkilöitä varten. Myös yksilöllisen varhaiseläkkeen kriteereihin kuului, ettei työntekijän voitu olettaa enää kohtuudella selviytyvän työtehtävistään. (Karisalmi, Gould & Virta 2009, 16) Yksilölliselle varhaiseläkkeelle oli ominaista, että sitä käytettiin työelämästä poistumisen väylänä vanhempien ikäluokkien toimesta (Gould & Nyman 2004, 11; Hytti 1998).

Yksilöllisen varhaiseläkkeen saajat olivat profiloituneet pitkän ja ansiokkaan työuran tehneiksi. Heidän työeläkekarttumansa oli usein riittävä kohtuullisen toimeentulon turvaamiseksi, joten eläkettä oli hyvin harvoin tarpeellista täydentää kansaneläkejärjestelmän puolelta (ks. seuraava alaluku). Täyden yksilöllisen varhaiseläkkeen osamuotona oli kohtalaisen harvinais-

nen osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruinen yksilöllinen varhaiseläke. Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneet olivat enimmäkseen naisia.

Yksilöllinen varhaiseläke lakkautettiin vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä (Kurvinen ym. 2016, 25). Ennen lakkauttamista yksilöllisen varhaiseläkkeen alaikäraja nostettiin asteittain 55 ikävuodesta aina 60 ikävuoteen asti. Ikärajan nostaminen näyttäytyi vuosituhannen vaihteessa yksilöllisten varhaiseläkkeiden määrän voimakkaana laskuna alle 60-vuotiaiden keskuudessa. Sen sijaan 60–64-vuotiaiden keskuudessa niiden määrä jopa kasvoi, sillä tieto eläkemuodon lakkauttamisesta saattoi osaltaan aktivoida sen piiriin hakeutuneita henkilöitä jo aiottua varhaisemmassa vaiheessa. (Gould & Nyman 2004, 13–14)

Yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttamisen yhteydessä säädettiin samalla kuitenkin siitä, että 60 vuotta täyttäneiden eläkeratkaisuissa työkyvyttömyyttä arvioidaan ammatillisesta näkökulmasta ja siten myös lievemmin ehdoin (Karisalmi, Gould & Virta 2009, 14). Toisin sanottuna vaikka yksilöllinen varhaiseläke onkin sittemmin poistunut Suomen eläkejärjestelmästä, on käytännössä sitä vastaavin ehdoin voinut päästä työkyvyttömyyseläkkeelle vielä lakkauttamisen jälkeenkin.

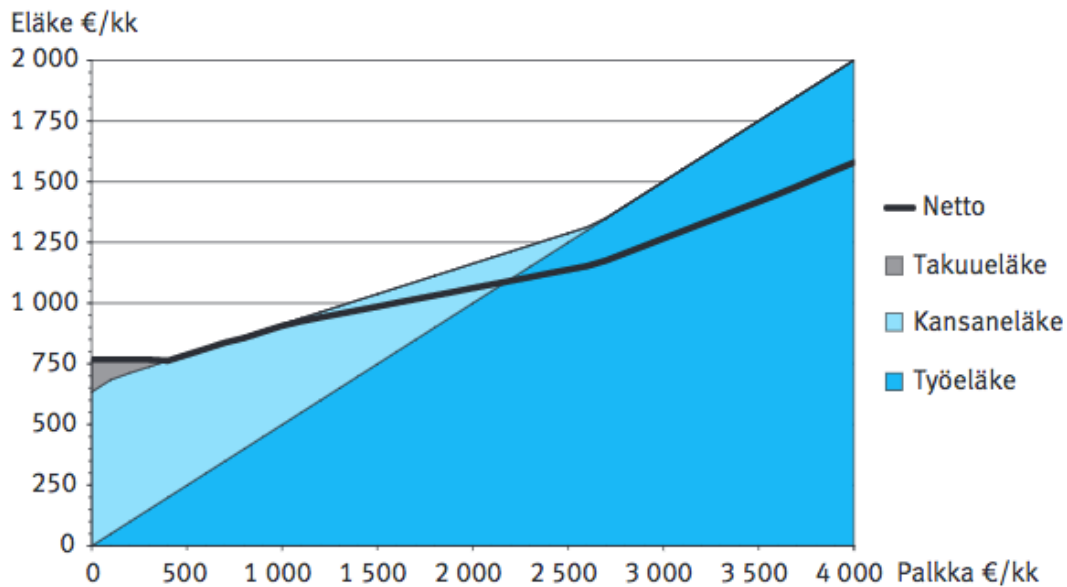
3.4 Työkyvyttömyyseläkkeen määrä

Työkyvyttömyyseläkkeen suuruus määräytyy eläketapahtumaa edeltäneen vuoden loppuun mennessä karttuneen työeläkkeen perusteella. Lisäksi eläkkeen määrässä huomioidaan niin sanottu tuleva aika. Tulevan ajan eläkettä karttuu työkyvyttömyyseläkeajalta ikäluokan alimpaan vanhuuseläkeikään asti. Varhaisissa ikäluokissa toteutuneissa työkyvyttömyystapauksissa eläkettä voidaan nostaa myös erikseen suoritettavalla kertakorotuksella. (Elo 2017)

Työkyvyttömyyseläkkeen maksamisesta vastaa joko Kansaneläkelaitos, työeläkelaitos tai vaihtoehtoisesti molemmat yhdessä. Mikäli henkilölle ei ole karttunut ollenkaan työeläkettä, vastaa Kansaneläkelaitos kokonaisuudessaan työkyvyttömyyseläkkeen maksamisesta kansaneläkelain mukaisesti. Henkilön työperäisen eläkekarttuman jäädessä pieneksi, kompensoidaan työkyvyttömyyseläkkeen määrää niin ikään kansaneläkejärjestelmän kautta. (Työeläkelakipalvelu.fi 2017b) Mikäli henkilölle on kuitenkin karttunut työeläkettä riittävästi, huolehtii työeläkelaitos työkyvyttömyyseläkkeen maksamisesta.

Knuutin ja Ritolan (2016, 37) esittämässä kuviossa 3 kuvataan kokonaiseläkkeen määräytymistä vuonna 2016. Kuviosta ilmenee, kuinka matalia työeläkkeitä täydennetään kansaneläkkeen ja tarvittaessa myös takuueläkkeen avulla. Etenkin lyhyissä työurissa työperäinen

eläkekarttuma jää usein pieneksi, jolloin kansaneläkejärjestelmä turvaa työkyvyttömälle henkilölle kohtuullisen vähimmäistoimeentulon (www.tyoelakelakipalvelu.fi 2017b). Tällöin työperäisen eläkkeen määrä ei saa ylittää yli noin 1300 euroa kuukaudessa eikä henkilö voi olla samanaikaisesti osatyökyvyttömyyseläkkeellä (Elo 2017).

Kuvio 3 Kokonaiseläke vuonna 2016. (Knuuti & Ritola 2016, 37)

3.5 Vuosien 2005 ja 2017 eläkeuudistukset

Vuoden 2005 työeläkeuudistus näkyi vanhuuseläkkeissä ja työkyvyttömyyseläkkeissä monin tavoin. Sen vaikutukset ulottuivat erityisesti varhaiseläkkeelle pääsyn rajoittamiseen ja vanhuuseläkkeen aloittamisen siirtämistä tukeviin taloudellisiin kannustimiin. Kannustimien muokkaamisen seurauksena eläkkeelle siirtyminen yleistyi etenkin 63–64-vuotiaiden keskuudessa, mutta toisaalta myös yli 65-vuotiaina työuraansa jatkaneiden määrä kasvoi. Varhaiseläkkeelle pääsyn rajoittaminen ilmeni yksilöllisen varhaiseläkkeen ja työttömyyseläkkeen lakkauttamisena. Toisaalta yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttamisen yhteydessä säädettiin myös mahdollisuudesta myöntää työkyvyttömyyseläke jatkossa hieman keveämin kriteerein 60 vuotta täyttäneille. (Uusitalo & Nivalainen 2013, 9–10)

Ennen vuoden 2005 eläkeuudistusta työkyvyttömyyseläkkeeltä siirryttiin vanhuuseläkkeelle 65 vuoden iässä. Uudistuksen astuttua voimaan tammikuussa 2006, vanhuuseläkkeelle siirryttiin joustavan eläkeiän puitteissa. Tämä tarkoitti siis sitä, että jatkossa työeläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläkettä saaneet siirtyivät vanhuuseläkkeelle 63 vuotta täytettyään. Kansaneläkejärjestelmässä vanhuuseläkkeen ikärajana säilyi kuitenkin 65 ikävuoden raja.

Eläkeuudistuksen yhteydessä työkyvyttömyyseläkkeen vaihtoehdoksi luotiin mahdollisuus ammatilliseen kuntoutukseen. (www.eläkeuudistus.fi 2017a, 2017b)

Vuoden 2017 eläkeuudistuksen myötä ennen vuotta 1965 syntyneiden vanhuuseläkkeen alaikäraja nostetaan asteittain takaisin 65 ikävuoteen asti. Vuodesta 2030 alkaen tätä nuoremilla ikäluokilla vanhuuseläkkeen alaikäraja sidotaan keskimääräiseen elinajankehitykseen. Lisäksi kullekin ikäluokalle määritetään tavoitteellinen eläkeikä, jonka jälkeen vanhuuseläkkeen saa täysimääräisenä ilman elinaikakertoimen leikkaavaa vaikutusta. (www.eläkeuudistus.fi 2017c) Työkyvyttömyyseläkkeiden kannalta tämä tarkoittaa sitä, että työeläkesektorin puolelta myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden yläikäraja kasvaa ikäluokittain vanhuuseläkkeen alaikärajan mukaisesti.

Tuoreimman eläkeuudistuksen yhteydessä on säädetty myös uudesta osa-aikaeläkkeen syrjäyttävästä osittaisesta vanhuuseläkkeestä, jolle voi siirtyä jo 61-vuotiaana. Osittaisen vanhuuseläkkeen ajankohtaan mennessä karttuneesta eläkkeestä voi saada halutessaan joko neljänneksen tai vaihtoehtoisesti puolet – joskin eläkkeen määrää käsitellään tällöin iästä riippuen joko varhennusvähennyksen tai lykkäyskorotuksen mukaan. Lisäksi pitkän ja raskaan työuran tehneet 63-vuotiaat voivat siirtyä helmikuusta 2018 alkaen työuraeläkkeelle, mikäli työkyky on laskenut oleellisesti jonkin sairauden, vian tai vamman vuoksi. Työkyvyttömyyseläkkeen tavoin työuraeläkkeen saamiseen vaaditaan lääkärinlausunto ja eläkepäätöksen suorittaa hakijan oma työeläkelaitos. (www.eläkeuudistus.fi 2017d, 2017e)

Vuoden 2017 eläkeuudistuksessa tehdyt muutokset eivät koske tässä tutkielmassa tarkasteltavaa perusjoukkoa, mutta niiden olemassaolo on aiheellista tiedostaa jatkotutkimuksellisesti mielessä.

4 JOHDATUS TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEENSAAJIEN TOIMEENTULOON

Tässä luvussa esitellään lyhyesti aiemmissa tutkimuksissa havaittuja pääkohtia eläkeläisten toimeentuloon liittyen. Luvussa keskitytään erityisesti työkyvyttömyyseläkkeensaajiin. Aluksi luvussa tutustutaan työkyvyttömyyseläkkeiden tasossa vuosina 2000–2010 havaittuihin seikoihin. Luvun lopuksi käydään läpi vielä eläkeläisten toimeentulon tasoa yleisellä tasolla vuonna 2009.

4.1 Työkyvyttömyyseläkkeensaajien heikentynyt asema

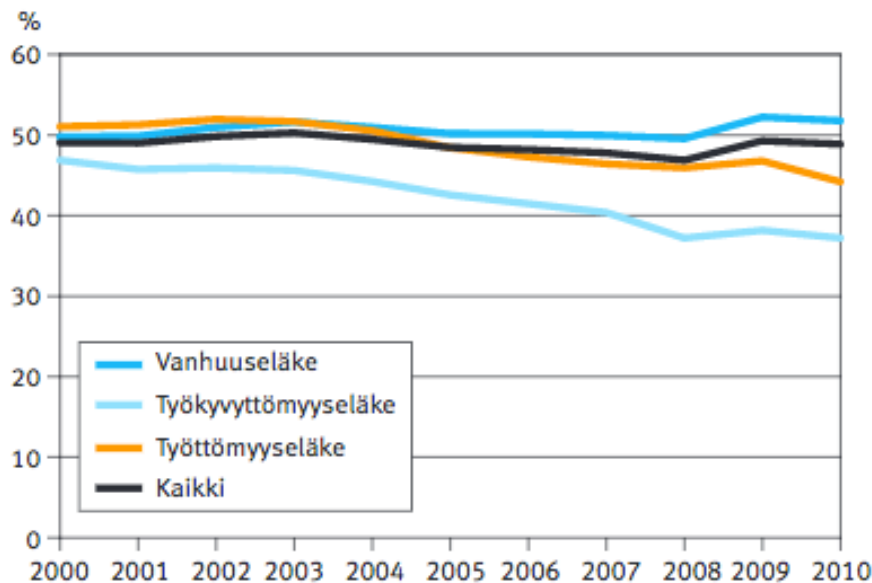
Eläkeläisten toimeentulo on noussut viime vuosien aikana varsin polttavaksi puheenaiheeksi väestön ikärakenteen muututtua ja suurten ikäluokkien siirryttyä vanhuuseläkeikään. Vuosituhannen alun jälkeen vanhuuseläkeläisten määrä kasvoi kymmenessä vuodessa lähes kahdellasadalla tuhannella (Kautto 2011a, 6). Eläkeuudistusten myötä vanhuuseläkkeelle siirtymisen tavoiteikää on nostettu yleisen eliniänodotteen pidentyessä. Samalla erilaisia varhaiseläkemuotoja on lakkautettu (Tuominen, Nyman & Lampi 2011, 45).

Täyden eläketason saavuttamiseen vaaditaan nykyään yhä pidemmän työuran suorittamista, mutta samalla sen toteutuminen vaatii toimia työkyvyn säilyttämiseksi. Työkyvyn pitkäaikainen säilyttäminen vaatii puolestaan tehokkaita ja ennakoivia kuntoutusmenetelmiä. Toisaalta kattavista kuntoutusvaihtoehdoista huolimatta läheskään aina kuntoutuksella ei olla kyetty palauttamaan kuntoutettavan työkykyä (Gould ym. 2007, 49). Tästäkin huolimatta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden vuotuinen määrä on kääntynyt viime vuosien aikana laskuun (Salokangas & Järnefelt 2011, 66). Vielä on kuitenkin aikaista sanoa säilyykö sama trendi myös tavoitteellisen eläkeiän noustessa.

Työeläkkeestä on tullut viime vuosien aikana yhä merkittävämpi yleisen eläketurvan kannalta. Tämä on tärkeä huomio työkyvyttömyyseläkkeensaajien vanhuuseläkeajan toimeentuloa ajatellen. Kokonaiseläkkeen keskimääräinen taso nousi vuosituhannen vaihteesta kymmenessä vuodessa noin neljänneksellä, mutta samaan aikaan työkyvyttömyyseläkeläisten keskimääräinen eläke oli jopa aavistuksen laskusuhdanteinen. Työkyvyttömyyseläkkeiden hienokseltaan laskeva trendi oli pitkälti peräisin eläkkeensaajien rakennemuutoksesta sekä yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttamisesta. Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneilla eläkkeen taso oli verrattain korkea, joka peilautui osaltaan keskimääräisen työkyvyttömyyseläkkeen määrään. Lisäksi työkyvyttömyyseläkkeiden tasoa laski vuodesta 2008 alkaen asumis- ja hoitokietuuksien poistuminen kansaneläkkeestä. (Tuominen, Nyman & Lampi 2011, 48, 53)

Työkyvyttömyyseläkettä saavien kannalta onkin huolestuttavaa, minkä suuruiseksi toimeentulon taso muotoutuu vanhuuseläkeaikana, mikäli työkyvyttömyyseläkkeet eivät kehity läheskään samassa suhteessa muiden eläkemuotojen kanssa. Kansaneläke ja takuueläke turvaavat osaltaan vanhuuseläkeajan vähimmäistoimeentulon tason, mutta vuosien 2000–2010 kaltainen kokonaiseläkkeiden kehitys yhdistettynä paikallaan seisovaan työkyvyttömyyseläkkeen kehitykseen saattaa pahimmassa tapauksessa kasvattaa ryhmien välisiä tuloeroja.

Tuominen, Nyman & Lampi (2011, 55–56) toteavat työkyvyttömyyseläkettä saaneiden aseman heikentyneen kaikista eläkkeensaajista eniten. Keskimääräinen työkyvyttömyyseläke ylsi vuonna 2010 ainoastaan reiluun kolmannekseen mitatusta keskiansiosta. Kymmenen vuoden tarkastelujakson aikana työkyvyttömyyseläkeläisten eläkkeen tasossa havaittiin pudotusta jopa kymmenen prosenttiyksikköä (kuvio 4). Keskimääräisen eläkkeen taso oli matala erityisesti nuorimpien työkyvyttömyyseläkkeensaajien keskuudessa (Tuominen, Nyman & Lampi 2011, 71).

Kuvio 4 Omaeläkkeensaajien keskimääräinen kokonaiseläke vuosina 2000–2010 prosentteina keskiansiosta eläkelajin mukaan. (Tuominen, Nyman & Lampi 2011, 56)

4.2 Köyhyysriski alle 55-vuotiaiden työkyvyttömyyseläkeläisten uhkana

Vuonna 2009 kaikkien eläkkeensaajien toimeentulon taso oli noin 70–74 prosenttia ammatissa toimivien henkilöiden toimeentulosta, kun toimeentulon tasossa huomioitiin kaikkien kotitalouteen kuuluvien käytettävissä olevat yhteistulot. Eläkkeensaajista noin 14 prosentilla tulotasot jäivät alle 60 prosentin köyhyysrajaan perustuvan köyhyysriskin rajan. Pienituloisia oli suhteellisesti eniten alle 55-vuotiaiden yksin asuvien eläkkeensaajien joukossa, mutta köyhyysriski koski myös niitä alle 55-vuotiaita eläkeläisiä, joiden lisäksi samaan talouteen kuului myös muita henkilöitä. Tällä ikäryhmällä köyhyysriskiä ovat lisänneet muun muassa lyhyiden työurien myötä karttuneet pienet eläkkeet. Vastaavasti pienituloisuutta esiintyi runsaasti myös yli 74-vuotiaiden keskuudessa. (Rantala 2011, 79, 103–106) Palomäen (2011, 121) mukaan juurikin alle 55-vuotiaat työkyvyttömyyseläkeläiset ja terveytensä heikoksi katsoneet henkilöt kokivat toimeentulon tason usein haasteelliseksi.

5 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKETAUSTAN JA SEN KESTON MÄÄRITÄMINEN

Tässä pääluvussa esitetään, millä tavalla tutkielman perusjoukon työkyvyttömyyseläketausta on määritetty. Aluksi selvennetään niitä asioita, jotka ovat vaikuttaneet työkyvyttömyyseläketaustan keston laskemiseen. Sen jälkeen käydään läpi, mitä työkyvyttömyyseläkkeen korjattu kesto tarkoittaa ja minkä vuoksi keston korjaaminen on ollut ylipäättään tarpeellista. Lopuksi korjatun keston määrittämistä selvennetään vielä esimerkkitapausten avulla. Luvun tavoitteena on tuoda esiin, minkä vuoksi kaikkien vanhuuseläkeläisten työkyvyttömyyseläketaustat eivät ole olleet suoraan vertailukelpoisia. Erityisen tärkeää on hahmottaa, ettei aivan työuran lopussa saatu lyhytkestoinen työkyvyttömyyseläke välttämättä täytä tämän tutkielman yhteydessä käytettäviä kriteereitä työkyvyttömyyseläketaustan olemassaolosta.

5.1 Kertynyt työkyvyttömyyseläke-aika

Työkyvyttömyyseläkeajan määrittäminen on ollut sikäli yksinkertaista, että jokainen työkyvyttömyyseläkkeellä vietetty kuukausi on kerryttänyt henkilön työkyvyttömyyseläkeajan kokonaiskestoja yhdellä kuukaudella. Työkyvyttömyyseläkeajan vertaileminen eri vuosikymmenillä syntyneiden henkilöiden välillä ei ole kuitenkaan täysin yksiselitteistä. Tämä johtuu jo aiemmin tutkielmassa lyhyesti esitetyistä työeläkeuudistuksista. Esimerkiksi vuoden 2005 jälkeen alkaneiden työkyvyttömyyseläkkeiden yläikäraja on ollut työeläkesektorilla 62 ikävuotta, kun taas sitä aiemmin alkaneissa työkyvyttömyyseläkkeissä yläikärajana on ollut 64 ikävuotta (Uusitalo & Nivalainen 2013, 30).

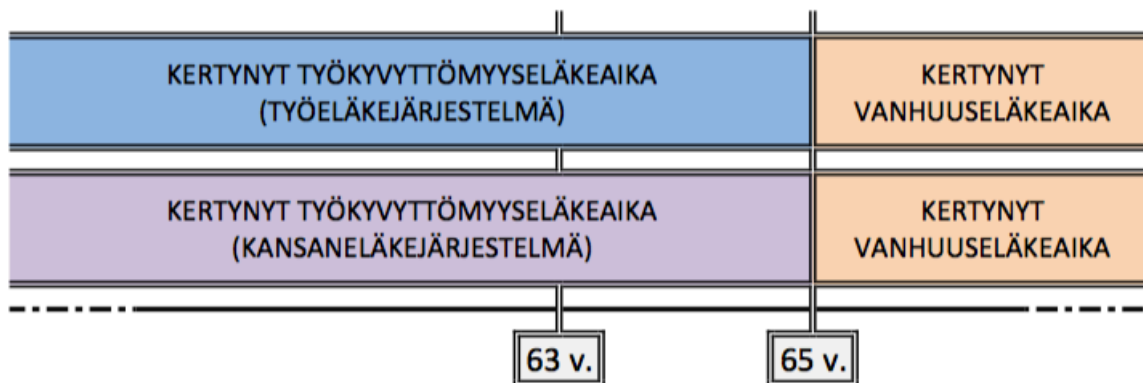
Tämä tarkoittaa, että suurelle osalle työkyvyttömyyseläketaustaisesta väestöstä on saattanut kertyä kaksi vuotta enemmän työkyvyttömyyseläke-aikaa kuin mitä muille lähes samankaltaisen diagnoosihistorian omaaville olisi ollut ylipäättään mahdollista. Tarkasteluajankohdasta riippuen eri eläkelakeihin kuuluvat laskutavat saattavatkin johtaa helposti väärin johtopäätöksiin esimerkiksi keston perusteella suoritettussa ikäryhmäkohtaisessa vertailussa.

Toisaalta työkyvyttömyyseläkeajan erotusta on voinut kertyä eri eläkelakien piireihin kuuluneille myös vähemmän kuin kaksi vuotta, joten suora kahden vuoden vähentäminen tietyistä työkyvyttömyyseläkkeistä ei ratkaise vertailtavuusongelmaa. Lisäksi on huomioitava, että työ- ja kansaneläkejärjestelmässä on ollut sama yläikäraja ennen vuotta 2006. Tutkielman perusjoukko sisältää siis hyvin eriluonteisia työkyvyttömyyseläketaustoja, jotka eivät ole keston

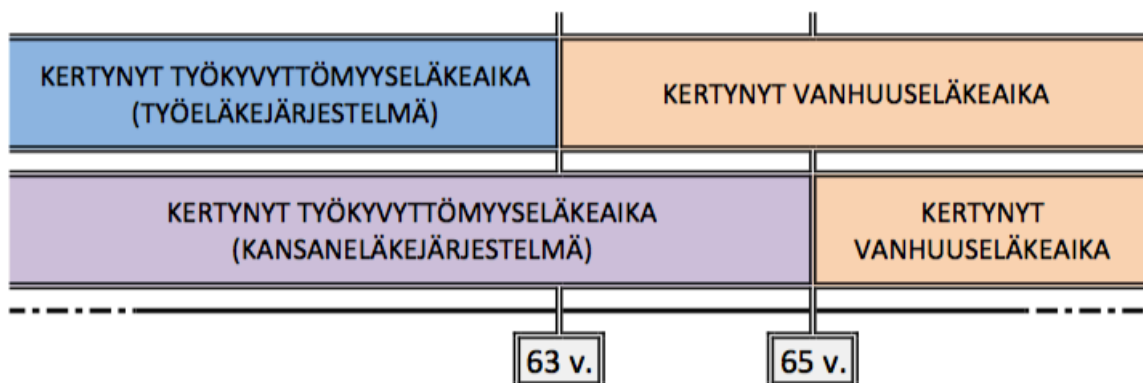
perusteella suoraan verrattavissa keskenään. Erilaisten työkyvyttömyyseläketaustojen keston määrittämistä käsitellään tarkemmin tämän luvun kolmannessa alaluvussa.

Kuviossa 5 on esitetty kuinka työkyvyttömyyseläkeaikaa on voinut kertyä niin työ- kuin kansaneläkejärjestelmästä ennen vuoden 2005 työeläkeuudistuksen voimaantuloa ja sen jälkeen. Kansaneläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläkettä on voinut kertyä lähinnä silloin, kun kertyneen työeläkkeen määrä on muuten jäänyt pieneksi (Kansaneläkelaitos 2017e).

Työkyvyttömyyseläke alkanut ennen vuotta 2006

Työkyvyttömyyseläke alkanut vuonna 2006 tai sen jälkeen

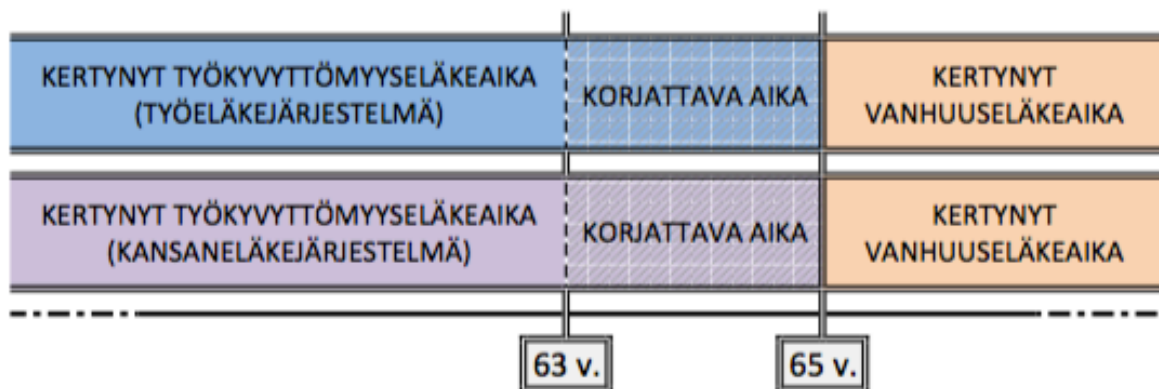
Kuvio 5 Työkyvyttömyyseläkeajan kertyminen ennen vuoden 2005 työeläkeuudistusta ja sen jälkeen.

5.2 Kertyneen työkyvyttömyyseläkeajan korjaaminen

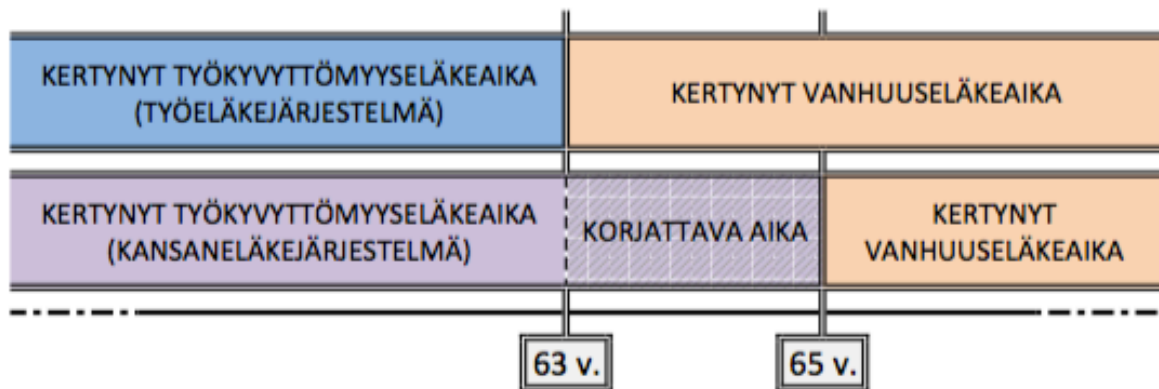
Jotta eri eläkelakien piireihin kuuluneiden vanhuuseläkeläisten työkyvyttömyyseläkehistorian keston vertailu mahdollistuu, on aineiston kaikille vanhuuseläkeläisille muodostettu uusi mitaustapa kertyneen työkyvyttömyyseläkeajan määrittämiseksi. Tämän tutkielman yhteydessä työkyvyttömyyseläkkeen keston mittarina on käytetty kuukausimäärää, jonka henkilö on ollut työkyvyttömyyseläkkeellä 63 ikävuoden täyttämiskuukauden loppuun asti.

Kuviossa 6 on esitetty, kuinka työkyvyttömyyseläkkeiden kesto on leikattu eri eläkelakien piireihin kuuluneilta henkilöiltä. Työkyvyttömyyseläkkeen kestoista lyhennettävää aikaa kuvataan tässä yhteydessä termillä *korjattava aika*. Korjattavan ajan vähentämisen jälkeen eri eläkelakien piireihin kuuluneet vanhuuseläkeläiset ovat vertailukelpoisia työkyvyttömyyseläkkeen keston osalta. Mikäli henkilölle on kertynyt korjattavaa aikaa, on vastaava kuukausimäärä lisätty kertyneen vanhuuseläkeajan keston. Tämän tutkielman yhteydessä työkyvyttömyyseläkeajalla tarkoitetaan siis korjattua kertynyttä työkyvyttömyyseläkeaikaa.

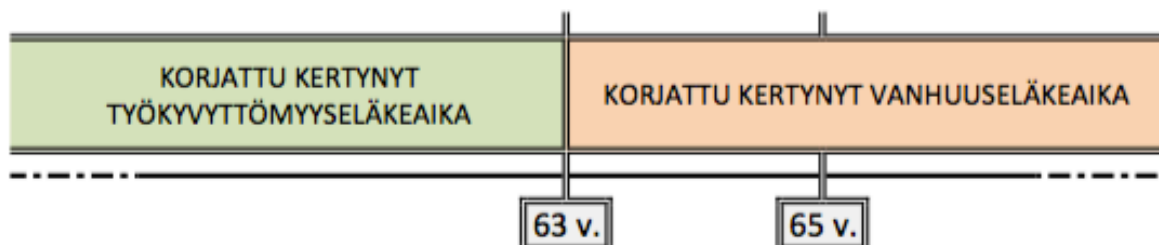
Työkyvyttömyyseläkeajan korjaus (ennen v. 2006 alkaneet työkyvyttömyyseläkkeet)

Työkyvyttömyyseläkeajan korjaus (v. 2006 ja sen jälkeen alkaneet työkyvyttömyyseläkkeet)

Korjattu työkyvyttömyyseläkeaja eläkelain piiristä riippumatta

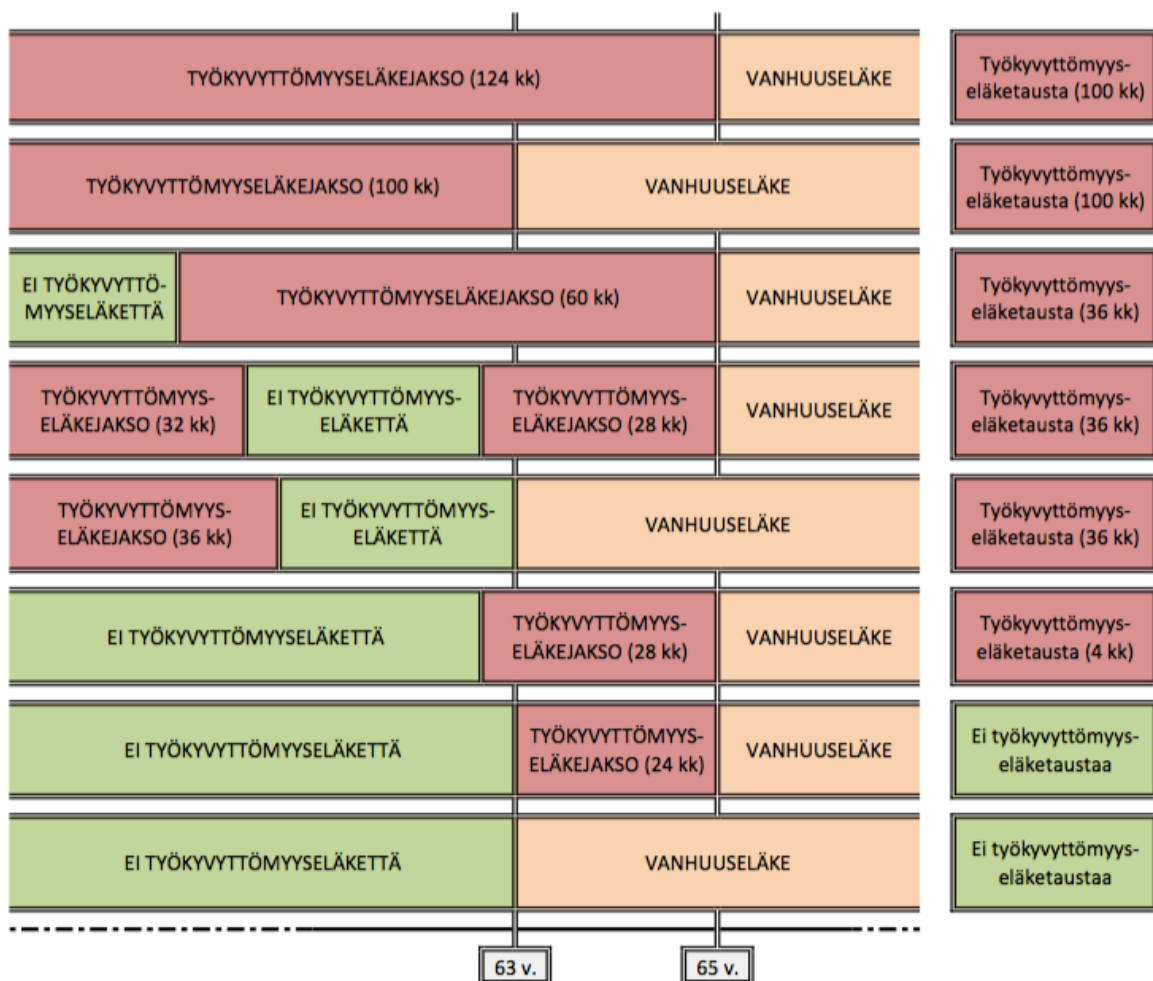
Kuvio 6 Kertyneen työkyvyttömyyseläkeajan yhtenäistäminen vertailukelpoiseksi eri eläkelajien piireissä.

5.3 Työkyvyttömyyseläketaustan määrittäminen

Tässä tutkielmassa työkyvyttömyyseläkkeen keston mittarina käytetään korjattua työkyvyttömyyseläkeaikaa, joka ei huomioi 63 ikävuoden täyttämiskuukauden jälkeistä työkyvyttömyyttä. Toisin sanottuna henkilöä, joka on saanut työkyvyttömyyseläkettä ensimmäistä kertaa aikaisintaan 63 vuoden iässä, ei katsota tämän tutkielman yhteydessä työkyvyttömyyseläketaustaiseksi.

Kuviossa 7 mallinnetaan esimerkkien avulla, kuinka työkyvyttömyyseläketausta ja sen kesto on tutkielmassa määriteltä. Kuvion ylimmät kuusi tapausta on luokiteltu työkyvyttömyyseläketaustaisiksi ja alimmat kaksi tapausta työkyvyttömyyseläketaustattomiksi. Kahdessa ylimmässä tapauksessa henkilöt ovat voineet kuulua eri työeläkelakien soveltamisen piiriin, jolloin toiselle on kertynyt 24 kuukautta enemmän työkyvyttömyyseläkeaikaa. Korjatun työkyvyttömyyseläkeajan perusteella molemmille on kertynyt kuitenkin saman verran työkyvyttömyyseläkeaikaa ja vanhuuseläkkeelle siirtyminen katsotaan tapahtuneeksi samassa iässä.

Esimerkkejä työkyvyttömyyseläketaustan ja sen keston määrittämisestä

Kuvio 7 Työkyvyttömyystaustan ja sen keston määrittäminen.

6 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKETAUSTAN YLEISYYS

Tutkielman tulokset ajoittuvat joulukuun viimeiseen päivään vuonna 2014. Tutkielman erityinen mielenkiinto kohdistuu tuona päivänä vanhuuseläkkeellä olleisiin työkyvyttömyyseläke-taustaisiin henkilöihin. Ennen tähän ryhmään tutustumista on kuitenkin aiheellista hahmottaa koko vanhuuseläkekannan rakennetta. Tämän luvun alkupuoliskolla käydään läpi, minkälainen vanhuuseläkekannan ikäryhmittäinen jakauma on ollut vuoden 2014 lopussa. Lisäksi selvennetään, millä perusteella tutkielman perusjoukko on valittu ja kuinka suuri osuus vanhuuseläkekannasta siihen on kuulunut. Ensimmäisen alaluvun lopuksi tutustutaan vielä perusjoukkoon kuuluneiden ikäluokkakohtaiseen sukupuolijakaumaan.

Luvun jälkimmäisellä puoliskolla tutustutaan työkyvyttömyyseläketaustan esiintymiseen perusjoukon keskuudessa. Aluksi tarkastelua tehdään suppealla kaksiluokkaisella tasolla, jossa työkyvyttömyyseläketaustaiset ja –taustattomat on eroteltu toisistaan. Sen jälkeen selvennetään, minkä vuoksi jaottelua laajennetaan jo varhaisessa vaiheessa kolmiluokkaiseksi. Kolmiluokkaisella jaottelulla tarkoitetaan tässä yhteydessä työkyvyttömyyseläketaustaisten henkilöiden erottelua varsinaista työkyvyttömyyseläkettä ja yksilöllistä varhaiseläkettä saaneisiin.

Tutkielmassa esitettyjä tuloksia analysoitaessa on tärkeää muistaa, että tulosten muodostamiseen on käytetty poikkileikkausta vuoden 2014 lopun tilanteesta. Tulokset eivät siten ole yleistettävissä jatkuvasti voimassa oleviksi. Erityisesti väestön ikääntymisen yhteydessä on syytä huomioda, että eri ikäryhmien väliset osuudet voivat muuttua varsin voimakkaasti jo muutamien vuosien kuluttua tarkasteluajankohdasta.

6.1 Vanhuuseläkekanta vuonna 2014

Vuoden 2014 lopussa Suomessa on ollut noin 1,2 miljoonaa vanhuuseläkeläistä (taulukko 1). Heistä miehiä on ollut 44,5 prosenttia ja naisia 55,5 prosenttia. Vanhuuseläkekannasta jopa 95,5 prosenttia on sijoittunut 63–89-vuotiaiden ikäryhmään. Koska ikäryhmän osuutta voidaan pitää koko vanhuuseläkekannan osalta merkittävänä, on tässä tutkielmassa keskitytty ainoastaan 63–89-vuotiaisiin vanhuuseläkeläisiin. Muiden ikäryhmien tuloksia ei ole julkaistu niiden verrattain pienten ryhmäkokojensa vuoksi. Täten tutkielman perusjoukon ovat muodostaneet hieman yli 1,1 miljoonaa 63–89-vuotiaista henkilöä, jotka ovat olleet vanhuuseläkkeellä vuoden 2014 lopussa. Perusjoukosta miehiä on ollut 44,9 prosenttia ja naisia 55,1 prosenttia, joten molemmat sukupuolet ovat edustettuina lähes koko vanhuuseläkekannan tavoin.

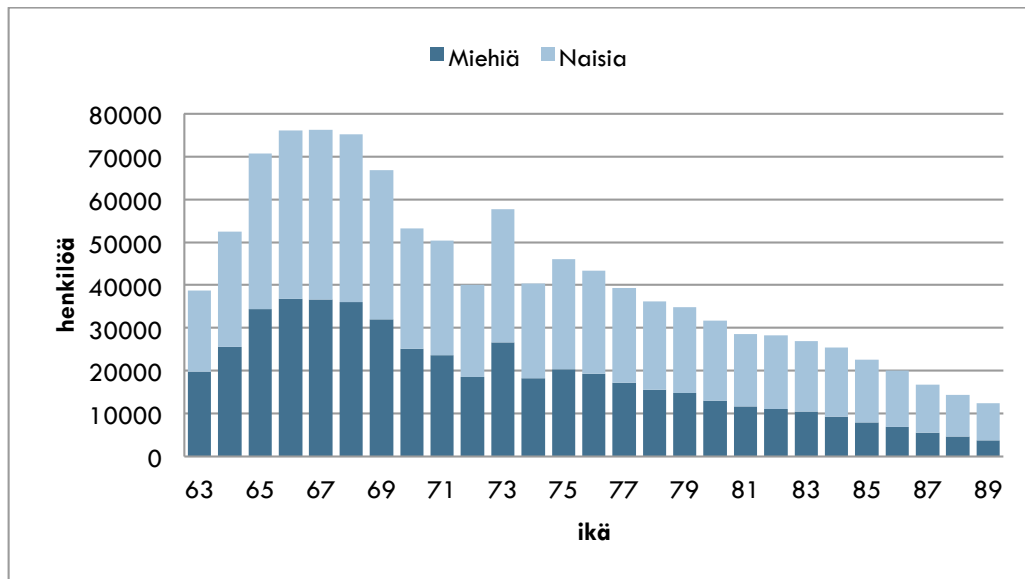
Taulukko 1 Vanhuuseläkeläiset vuonna 2014.

	Vanhuuseläkkeellä vuoden 2014 lopussa olleet					
	Miehiä	%	Naisia	%	Yhteensä	%
Kaikki	524 154	100,0	654 428	100,0	1 178 582	100,0
Ikäryhmä						
alle 63-vuotiaat	9 082	1,7	5 937	0,9	15 019	1,3
63–69-vuotiaat	221 282	42,2	234 767	35,9	456 049	38,7
70–79-vuotiaat	199 756	38,1	242 143	37,0	441 899	37,5
80–89-vuotiaat	84 300	16,1	142 784	21,8	227 084	19,3
väh. 90-vuotiaat	9 734	1,9	28 797	4,4	38 531	3,3
Tutkielman perusjoukko						
63–89-vuotiaat	505 338	96,4	619 694	94,7	1 125 032	95,5

Miehistä suurin osa on sijoittunut perusjoukon nuorimpaan, 63–69-vuotiaiden ikäryhmään. Naisia on ollut eniten 70–79-vuotiaiden ikäryhmässä. Nämä ikäryhmät ovat olleet suurimpia myös koko vanhuuseläkekannassa ja niihin on sijoittunut lähes 80 prosenttia koko perusjoukosta. Sukupuolten välillä on ollut havaittavissa jonkinasteisia eroja ikäryhmien suhteellisissa osuuksissa. Miesten suhteellinen jakauma on painottunut perusjoukon nuorimpiin ikäluokkiin, kun taas naisilla jakauma on ollut hieman tasaisempi.

Perusjoukkoon kuuluneiden vanhuuseläkeläisten ikäluokittainen jakauma on esitetty kuviossa 8. Jakauman nuorimpien ikäluokkien frekvenssit erottuvat kuviosta suhteellisen matalina. Nämä ikäluokat ovat muodostuneet vuosina 1950–1951 syntyneistä henkilöistä, jotka ovat siirtyneet vanhuuseläkkeelle joustavan eläkeiän puitteissa. Heidän joukossaan voi olla myös pitkäaikaistyöttömiä, joille on saatettu myöntää varhennettu vanhuuseläke jo aiempien vuosien aikana 62 vuoden iässä. Koska kansaneläkejärjestelmässä vanhuuseläkkeen alaikäraja on ollut 65 vuotta, puuttuu näistä ikäluokista kokonaan kansaneläkejärjestelmän puolelta vanhuuseläkkeelle myöhempien vuosien aikana siirtyneet henkilöt. Tämä on saattanut osaltaan hieman korostaa ikäluokkien pienuutta.

Ikäjakauman huippu sijoittuu 65–68-vuotiaiden kohdalle. Nämä ikäluokat ovat syntyneet vuosien 1946–1949 aikana. Suomen väestörakenteeseen liittyvän keskustelun yhteydessä heistä käytetäänkin nimitystä suuret ikäluokat (Parkkinen 1994, 531). Kyseiset ikäluokat ovat olleet poikkeuksellisen suuria verrattuna esimerkiksi kuvion nuorimpiin ikäluokkiin. Suurten ikäluokkien jälkeen ikäjakaumassa on ollut jyrkähkö pudotus aina 72-vuotiaisiin asti. Nämä ikäluokat ovat syntyneet vuosina 1942–1945, eli joko jatkosodan aikana tai sen päättymistä seuraavana vuonna.

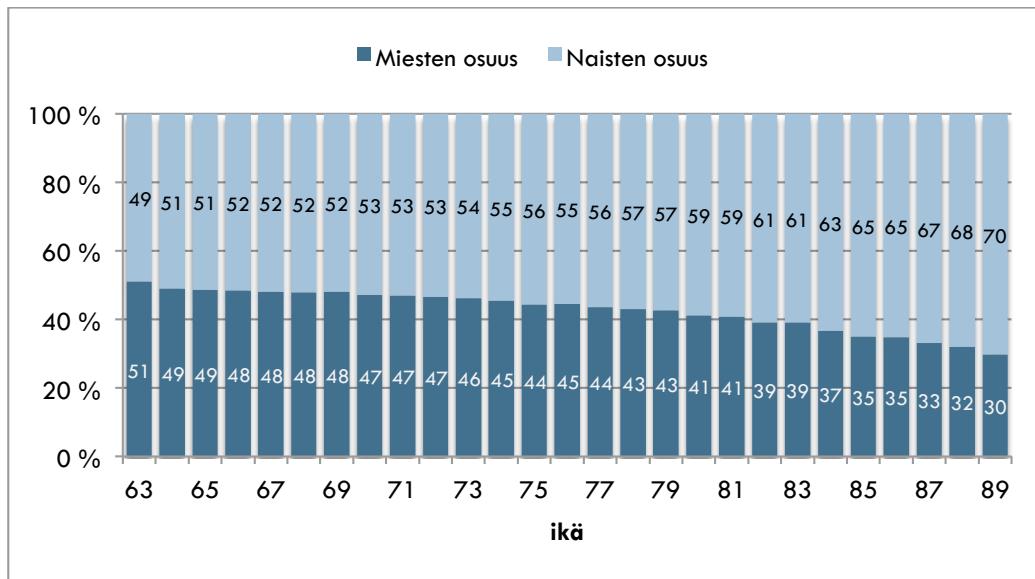

Kuvio 8 Vanhuuseläkeläisten ikäjakauma vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

Kuviosta selkeänä piikkinä erottuu 73-vuotiaiden ikäluokka, joka on ollut frekvenssiltään koko perusjoukon kuudenneksi suurin. Tämä ikäluokka on syntynyt vuonna 1941, eli talvisodan päättymistä seuraavana vuonna. Juuri talvisodan alkamisen vuoksi perheenisäyksen hankkiminen lykkäytyi useissa perheissä vuoteen 1941, jolloin syntyi lähes 90 000 henkilön ikäluokka (Parkkinen 1994, 532). Sotavuosien aikana syntyvyys on siis ollut keskimääräistä matalampaa, mutta se on palautunut tasolle sotien päätyttyä. Sotavuosia aiemmin syntyneissä kohorteissa ikäjakauma on laskenut varsin tasaisesti aina vanhimpaan ikäluokkaan, eli vuonna 1925 syntyneisiin asti.

Tarkasteltaessa vanhuuseläkeläisten ikäluokittaista sukupuolijakaumaa (kuvio 9), voidaan miesten ja naisten osuuksien havaita jakautuneen 63–69-vuotiaiden keskuudessa varsin tasaisesti. Perusjoukossa miesten osuudet ovat kääntyneet näiden ikäluokkien jälkeen loivaan laskuun, joka voimistuu noin 80 ikävuoden kohdalla. Perusjoukon vanhimmassa ikäluokassa miesten osuus vanhuuseläkeläisistä on ollut enää vain reilut 30 prosenttia.

Naisten osuuden voimakas kasvu vanhimmissa ikäluokissa johtuu suurelta osin sukupuolten välisistä kuolleisuuseroista (Koskinen ym. 2016). Lisäksi sotavuodet ovat saattaneet jättää jälkensä erityisesti perusjoukon vanhempiin miesikäluokkiin. Esimerkiksi Lapin sodassa taisteli erityisesti vuonna 1925 syntyneitä sotilaita, jonka vuoksi sotaa on kutsuttu myös lasten ristiretkeksi (Vuonnala 2008, 202). Lapin sodan päättymisvuonna 1945, perusjoukon vanhin ikäluokka täytti 20 vuotta.

Kuvio 9 Vanhuuseläkeläisten suhteelliset osuudet sukupuolittain vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

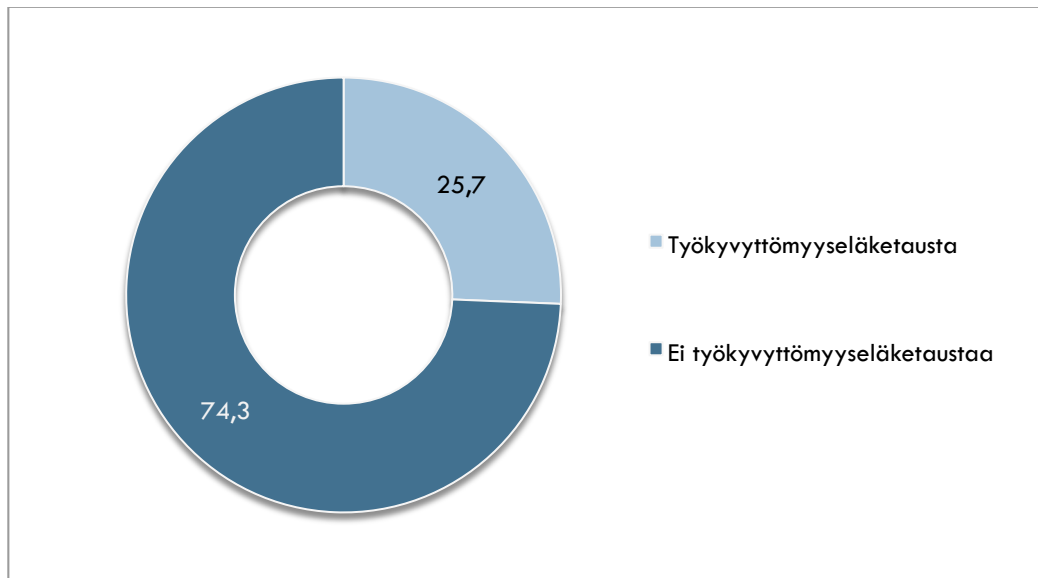
Sukupuolijakaumassa tapahtuneet muutokset tulevat hieman korostetummin esiin kymmenvuotisikäryhmittäin tarkasteltuna. Nuorimmassa, 63–69-vuotiaiden ikäryhmässä, miesten osuus vanhuuseläkeläisistä on ollut 48,5 prosenttia. Osuus on säilynyt kohtalaisen samantasoisena vielä 70–79-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa miehiä on ollut 45,2 prosenttia. Sen sijaan 80–89-vuotiaiden ikäryhmässä miesten osuus on ollut vain 37,1 prosenttia.

6.2 Työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen

Tutkielman perusjoukkoon on kuulunut yli 1,1 miljoonaa 63–89-vuotiaasta henkilöä, jotka ovat olleet vanhuuseläkkeellä vuoden 2014 lopussa. Mutta kuinka suurella osalla heistä on ollut työkyvyttömyyseläketausta? Entä kuinka työkyvyttömyyseläketausta on jakautunut eri ikäluokkien välillä?

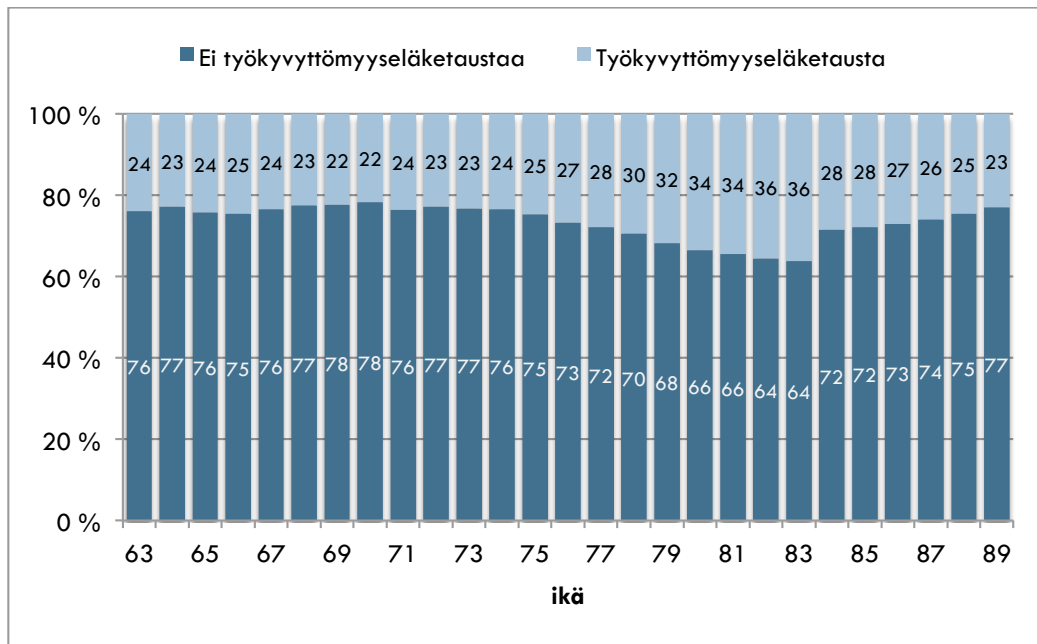
Tutkimuksessa työkyvyttömyyseläketaustan kriteerinä on ollut, että perusjoukkoon kuulunut henkilö on saanut työkyvyttömyyseläkettä ennen 63 ikävuoden täyttämistä. Lisäksi henkilön on tullut olla vuoden 2014 lopussa vanhuuseläkkeellä. Työkyvyttömyyseläke on voinut olla varsinaista työkyvyttömyyseläkettä tai yksilöllistä varhaiseläkettä. Varsinaisella työkyvyttömyyseläkkeellä on kuvastettu täyttä ja osamuotoista työkyvyttömyyseläkettä. Työkyvyttömyyseläkkeen saaminen on voinut sijoittua mihin tahansa työuran vaiheeseen. Se on voinut olla joko väliaikaista tai pysyvää. Työkyvyttömyyseläkejaksot on voinut olla myös useampia, mutta lopullinen eläkemuoto on määräytynyt viimeisimmän työkyvyttömyyseläkejakson perusteella. Työkyvyttömyyseläkeajan kesto on määritelty kaikkien työkyvyttömyyseläkejaksojen yhteiskeston perusteella.

Tutkielman perusjoukosta 25,7 prosenttia on saanut työuransa aikana työkyvyttömyyseläkettä (kuvio 10). Työkyvyttömyyseläketaustan esiintymistä voidaan pitää täten ehkä yllättävänkin yleisenä asiana. Perusjoukosta työkyvyttömyyseläke on koskettanut lähes 290 000 vanhuuseläkeläisen työuraa ja mahdollisesti myös työuran jälkeistä elämää. Jo itsessään tämä havainto tukee ajatusta siitä, että työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon tasoon on syytä keskittää tutkimuksellista huomiota.

Kuvio 10 Työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

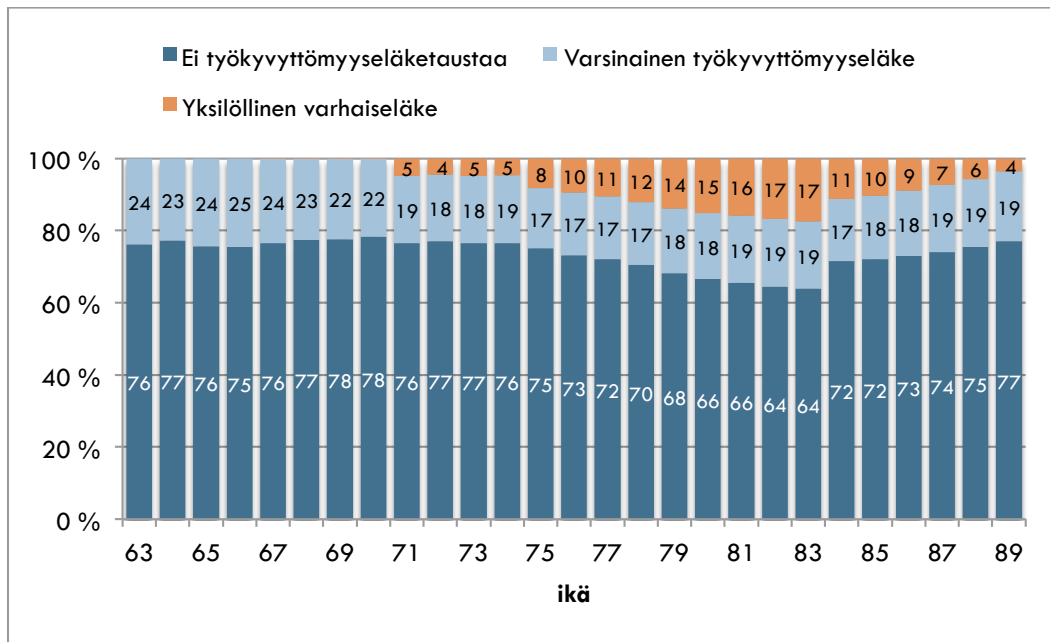
Työkyvyttömyyseläketaustaa on ollut kokonaisuudessaan neljänneksellä perusjoukkoon kuuluvista henkilöistä, mutta onko sitä esiintynyt kaikissa ikäluokissa yhtä paljon? Vastaus on, että ei ole, sillä työkyvyttömyyseläketaustan olemassaolo on ollut hieman yleisempää perusjoukon vanhemman puoliskon ikäluokissa (kuvio 11). Erityisesti 78–83-vuotiaiden ikäluokissa työkyvyttömyyseläketaustan olemassaolo on ollut selvästi keskimääräistä yleisempää. Kaikissa näissä ikäluokissa ainakin 30 prosenttia vanhuuseläkeläisistä on saanut jonkinlaista työkyvyttömyyseläkettä ennen 63 vuoden ikää. Perusjoukon nuorimpien ikäluokkien keskuudessa työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt vastaavasti keskimääräistä vähemmän. Työkyvyttömyyseläketaustan jakautumisessa eri ikäluokkien välillä vaikuttaa tapahtuneen kuitenkin jotakin sellaista, jota kaksiluokkainen tarkastelu ei kykene selittämään. Kaksiluokkaisella tarkastelulla on tarkoitettu tässä yhteydessä sitä, että henkilö on määritelty joko työkyvyttömyyseläketaustaiseksi tai –taustattomaksi.

Kuvio 11 Työkyvyttömyyseläketaustan suhteellinen esiintyvyys vanhuuseläkeläisten keskuudessa vuonna 2014.

Hieman kattavamman tietoisuuden saamiseksi on aiheellista siirtyä kolmiluokkaiseen jaotteleluun, jonka mukaan perusjoukko on jaettu varsinaista työkyvyttömyyseläkettä saaneisiin, yksilöllistä varhaiseläkettä saaneisiin ja kokonaan työkyvyttömyyseläketaustattomiin. Kuten jo aiemmin määriteltiin, sisältää varsinainen työkyvyttömyyseläke sekä täysimuotoiset että osamuotoiset työkyvyttömyyseläkkeet. Näihin työkyvyttömyyseläkemuotoihin sisältyvät toistaiseksi myönnetty täysi työkyvyttömyyseläke, määräaikainen täysi kuntoutustuki, toistaiseksi myönnetty osatyökyvyttömyyseläke ja määräaikainen osakuntoutustuki. Yksilöllinen varhaiseläke sisältää puolestaan nimensä mukaisesti yksilöllisen varhaiseläkkeen ja osatyökyvyttömyyseläkkeen suuruisen yksilöllisen varhaiseläkkeen muodot.

Kuvio 12 nostaa tutkielman kannalta esiin hyvin olennaisen seikan, joka liittyy vahvasti viimeisimpänä mainittuun – ja sittemmin jo lakkautettuun työkyvyttömyyseläkemuotoon – yksilölliseen varhaiseläkkeeseen. Yksilöllisen varhaiseläkkeen saajat olivat varsin profiloituneita, sillä he olivat ikääntyneitä ja pitkän työuran tehneitä. Heidän työkykynsä oli kuitenkin heikentynyt siten, ettei silloisessa työssä jatkamista voitu enää kohtuudella olettaa toteutuvan. Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneet lähestyivät työuransa elinkaaren loppuvaihetta, sillä eläkkeen alaikäraja oli alun perin 55 vuotta. Alaikärajaa nostettiin myöhemmin asteittain 60 ikävuoteen asti. Pitkän työuran vuoksi yksilöllistä varhaiseläkettä saaneille oli ominaista, että heidän vanhuuseläkkeensä koostui ansaintaperusteisesti työeläkesektorin puolelta eikä niinkään kansaneläkejärjestelmän puolelta. (Karisalmi, Gould & Virta 2009, 14-18)

Kuvio 12 Työkyvyttömyystaustan suhteellinen esiintyvyys vanhuuseläkeläisten keskuudessa vuonna 2014 – yksilöllinen varhaiseläke erotettuna muusta työkyvyttömyyseläketaustasta.

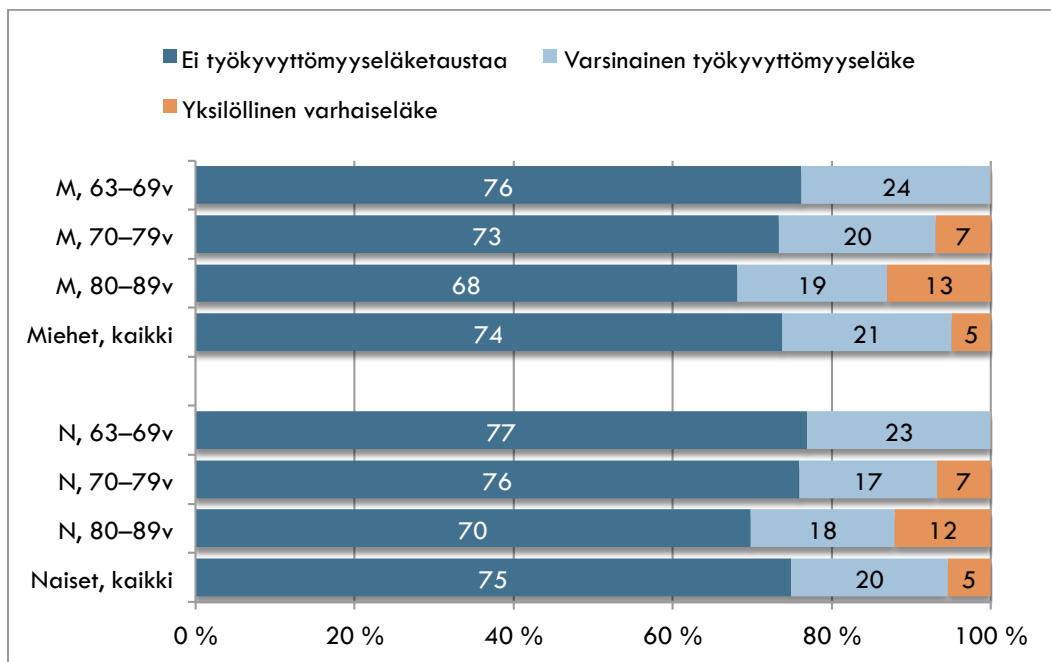
Kolmiluokkaisen tarkastelun perusteella on havaittavissa, että 71–89-vuotiailla varsinaista työkyvyttömyyseläkettä on esiintynyt suhteellisesti vähemmän kuin 63–70-vuotiailla. Varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen osuudet ovat pysyneet kauttaaltaan varsin tasaisina yli 70-vuotiaiden keskuudessa. Sen sijaan 70-vuotiailla ja sitä nuoremmilla ikäluokilla varsinaista työkyvyttömyyseläkettä on esiintynyt suhteellisesti hieman enemmän.

Jakaumasta on selvästi nähtävissä yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttaminen vuoden 2005 eläkeuudistuksen yhteydessä. Käytännössä tämän jälkeen yksilöllisiä varhaiseläkkeitä ei ole enää alkanut muutamia julkisen sektorin erityisryhmiä lukuun ottamatta (Karisalmi, Gould & Virta 2009, 14). Toisin sanottuna perusjoukon nuorimmilla ikäluokilla ei ole ollut edes mahdollisuutta siirtyä yksilölliselle varhaiseläkkeelle.

Perusjoukon nuorimmissa ikäluokissa varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen osuuden kasvu on osittain selitettävissä vuoden 2005 työeläkeuudistuksen yhteydessä tehdyllä päätöksellä, jonka mukaan yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttamisesta huolimatta säilytettiin mahdollisuus siirtyä työkyvyttömyyseläkkeelle sitä vastaavin ehdoin (Eläketurvakeskus 2017). Jakauman perusteella vaikuttaisikin siltä, ettei 75-vuotiailla ja sitä nuoremmilla ikäluokilla ole tapahtunut huomattavia muutoksia työkyvyttömyyseläketaustan yleisyydessä yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttamisen jälkeen. Todennäköisesti ainakin osa niistä työkyvyttömyyseläkkeistä, jotka olisi aiemmin myönnetty yksilöllisinä varhaiseläkkeinä, myönnettiin perusjoukon nuorimmille ikäluokille varsinaisina työkyvyttömyyseläkkeinä.

Huomattavaa on, että osalla perusjoukon vanhemmista ikäluokista yksilöllisen varhaiseläkkeen osuudet ovat yltäneet lähes samalle tasolle varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen kanssa. Kokonaisuudessaan vanhimpien ikäluokien työkyvyttömyyseläketaustan yleisyys on saattanut olla seurausta monestakin eri tekijästä, esimerkiksi mahdollisesti nykyistä kuluttavammista työoloista, väestön työkyvyn säilyttämisen haasteista, kuntoutusreittien puutteesta, kuntoutuksen tarpeen ennakoimattomuudesta ja toisaalta myös yksilölliselle varhaiseläkkeelle pääsyn ehdoista.

Kuviossa 13 on esitetty työkyvyttömyyseläketaustan jakautuminen sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Sukupuolten välille ei ole muodostunut juurikaan eroja samanikäisiä ryhmiä vertailtaessa. Suhteellisesti yleisintä työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen on ollut 80–89-vuotiaiden ikäryhmissä. Parhaiten miesten ja naisten suhteellisia jakaumia ovat edustaneet aineiston keskimmäiset, 70–79-vuotiaiden ikäryhmät. Kokonaisuudessaan yksilöllisen varhaiseläketaustan osuus perusjoukosta on ollut kummallakin sukupuolella noin viisi prosenttia.

Kuvio 13 Työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

Työkyvyttömyyseläketaustattomien osuuksia analysoitaessa on tärkeä tiedostaa, että ryhmään kuuluneilla henkilöillä on voinut olla jokin muu kuin työkyvyttömyyseläkkeeseen liittyvä varhaiseläketausta. Näitä varhaiseläketaustoja ovat voineet olla esimerkiksi osa-aikaeläkkeet ja työttömyyseläkkeet. Tässä tutkielmassa on keskitytty kuitenkin ainoastaan työkyvyttömyyseläketaustan esiintymiseen, joten kaikki jotakin muuta varhaiseläkemuotoa kuin työkyvyttömyyseläkettä saaneet on sijoitettu työkyvyttömyyseläketaustattomien ryhmään.

7 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKETAUSTAISET VANHUUSELÄKELÄISET

Aiemmassa luvussa työkyvyttömyyseläketausta jaettiin kahden hyvin eriluonteisen eläke-muodon – varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen ja yksilöllisen varhaiseläkkeen – mukaan. Varsinainen työkyvyttömyyseläke on kuitenkin käsitteenä varsin laaja, sillä se sisältää jo itsessään kaksi toisistaan poikkeavaa työkyvyttömyyseläkemuotoa. Näitä muotoja ovat täydet työkyvyttömyyseläkkeet ja osatyökyvyttömyyseläkkeet. Tässä luvussa varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen käsitettä avataan ja sen eri muotojen jakautumista tarkastellaan ikäluokkien ja sukupuolten välillä. Yksilöllinen varhaiseläke säilytetään tarkastelussa edelleen omana ryhmänään. Aiemmasta luvusta poiketen tässä luvussa keskitytään ainoastaan niihin 63–89-vuotiaisiin työkyvyttömyyseläketaustaisiin henkilöihin, jotka olivat vanhuuseläkkeellä vuoden 2014 lopussa.

Luvun aluksi tutustutaan eläkelajien jakautumiseen työkyvyttömyyseläketaustaisen perusjoukon ikäluokissa. Lopuksi tilannetta tarkastellaan vielä ikäryhmittäin sukupuolten välillä. Olen-naista on hahmottaa, mitkä työkyvyttömyyseläkemuodot ovat olleet tyypillisiä eri ikäluokille ja sukupuolille.

7.1 Työkyvyttömyyseläketaustan jakautuminen

Aiemmassa luvussa yksilöllinen varhaiseläke haluttiin erottaa muusta työkyvyttömyyseläke-taustasta sen vanhemmissa ikäluokissa verrattain suuren esiintymisensä vuoksi. Toinen yksilöllisen varhaiseläkkeen erottamista puoltava seikka on ollut sen poikkeava luonne muista työkyvyttömyyseläkemuodoista. Koska yksilölliselle varhaiseläkkeelle on ollut mahdollista siirtyä vasta työuran loppuvaiheessa, on se pidetty erillään niistä eläkemuodoista, jotka ovat voineet alkaa jo varhaisemmassa vaiheessa. Tässä luvussa eläketaustojen pilkkomista jatke-taan, jotta eri työkyvyttömyyseläkemuodoille ominaista käyttäytymistä saadaan yksityiskoh-taisemmin selvitettyä.

Vuoden 2014 lopussa lähes 290 000 vanhuuseläkeläisellä on ollut jonkinlainen työkyvyttö-myysseläketausta (taulukko 2). Heistä miehiä on ollut 46 prosenttia. Työkyvyttömyyseläke-taustaisista vanhuuseläkeläisistä lähes kolme neljännestä on saanut täyttä työkyvyttömyys-eläkettä. Toiseksi yleisimpänä eläkemuotona on ollut yksilöllinen varhaiseläke, jota on saanut noin viidennes työkyvyttömyyseläketaustaisista vanhuuseläkeläisistä. Osatyökyvyttömyys-eläkettä saaneiden osuus on jäänyt reiluun viiteen prosenttiin.

Taulukko 2 Työkyvyttömyyseläketaustan jakautuminen sukupuolittain vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

	Miehet		Naiset		Yhteensä	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Työkyvyttömyyseläketausta	132 880	100,0	155 720	100,0	288 600	100,0
Työkyvyttömyyseläkemuoto						
Varsinainen työkyvyttömyyseläke	108 027	81,3	121 906	78,3	229 933	79,7
- täysia työkyvyttömyyseläkkeitä	102 841	77,4	111 463	71,6	214 304	74,3
- osatyökyvyttömyyseläkkeitä	5 186	3,9	10 443	6,7	15 629	5,4
Yksilöllinen varhaiseläke	24 853	18,7	33 814	21,7	58 667	20,3

Naisia on ollut määrällisesti enemmän kaikissa työkyvyttömyyseläkemuodoissa. Sukupuolten välisiä suhteellisia osuuksia verrattaessa kuitenkin ilmenee, että miehet ovat saaneet naisia useammin täyttä työkyvyttömyyseläkettä. Naisilla osatyökyvyttömyyseläketaustaa ja yksilöllistä varhaiseläketaustaa on esiintynyt suhteellisesti miehiä enemmän. Kokonaisuudessaan varsinaisen työkyvyttömyyseläkkeen osuus on ollut miehillä hieman naisia suurempi.

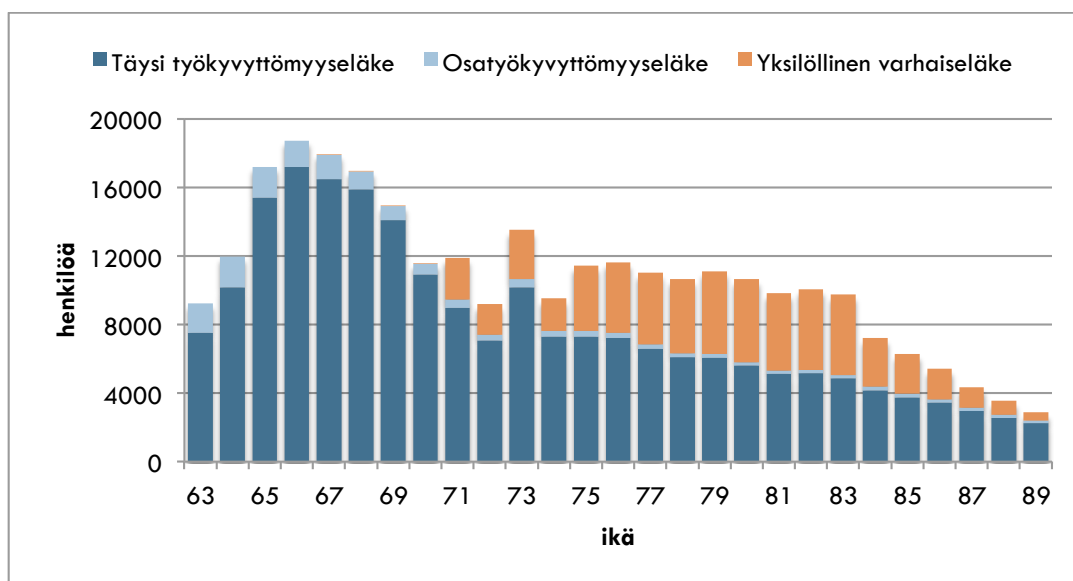
Työkyvyttömyyseläketaustaisia on ollut niukasti eniten 70–79-vuotiaiden ikäryhmässä (taulukko 3). Nuorimmassa ikäryhmässä käytännössä kaikki työkyvyttömyyseläketaustat ovat olleet peräisin varsinaisesta työkyvyttömyyseläkkeestä. Heillä on esiintynyt selvästi muita ikäryhmiä enemmän täyttä työkyvyttömyyseläketaustaa ja osatyökyvyttömyyseläketaustaa. Keskimmäisessä ikäryhmässä täyttä työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt noin 70 prosentilla ja vanhimmassa ikäryhmässä 57 prosentilla. Osatyökyvyttömyyseläkkeitä on esiintynyt verrattain vähän 70–89-vuotiaiden keskuudessa. Yksilöllistä varhaiseläketaustaa on esiintynyt määrällisesti eniten 70–79-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta suhteellisesti selvästi eniten 80–89-vuotiaiden ikäryhmässä.

Taulukko 3 Työkyvyttömyyseläketaustan jakautuminen ikäryhmittäin vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

	63–69-vuotiaat		70–79-vuotiaat		80–89-vuotiaat	
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Työkyvyttömyyseläketausta	107 010	100,0	111 570	100,0	70 020	100,0
Työkyvyttömyyseläkemuoto						
Varsinainen työkyvyttömyyseläke	106 883	99,9	81 257	72,8	41 793	59,7
- täysia työkyvyttömyyseläkkeitä	96 734	90,4	77 681	69,6	39 889	57,0
- osatyökyvyttömyyseläkkeitä	10 149	9,5	3 576	3,2	1 904	2,7
Yksilöllinen varhaiseläke	127	0,1	30 313	27,2	28 227	40,3

Kuviossa 14 on esitetty työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten ikäjakaumaa ja eri työkyvyttömyyseläkemuotojen esiintymistä. Jakauma on hyvin samankaltainen koko vanhuuseläkekannan jakauman kanssa. Jakaumissa yhteisiä tekijöitä ovat olleet muun muassa 63–64-vuotiaiden matalat frekvenssit muihin ikäluokkiin nähden, 65–68-vuotiaiden kohdalle

kohonnut huippu ja sotavuosien aikana syntyneiden ikäluokkien jyrkähkö laskusuhdanne, jonka poikkeuksena on ollut 73-vuotiaiden muodostama piikki. Erona koko vanhuuseläkeläiskannan ikäjakaumaan on ollut huomattavasti loivempi lasku 75–83-vuotiaiden ikäluokissa, joka selittyy työkyvyttömyyseläketaustan keskimääräistä runsaammalla esiintymisellä. Toisaalta työkyvyttömyyseläketaustaisten ikäjakauma on laskenut koko perusjoukon ikäjakaumaa jyrkemmin kuvion vanhimmissa ikäluokissa. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen frekvenssit ovat olleet 74-vuotiailla ja sitä vanhemmilla ikäluokilla kohtalaisen matalia, joten työkyvyttömyyseläketaustojen suuri esiintyminen näissä ikäluokissa on vaikuttanut kietoutuvan vahvasti yksilöllisen varhaiseläkkeen ympärille.

Kuvio 14 Työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen ikäluokittain vuonna 2014.

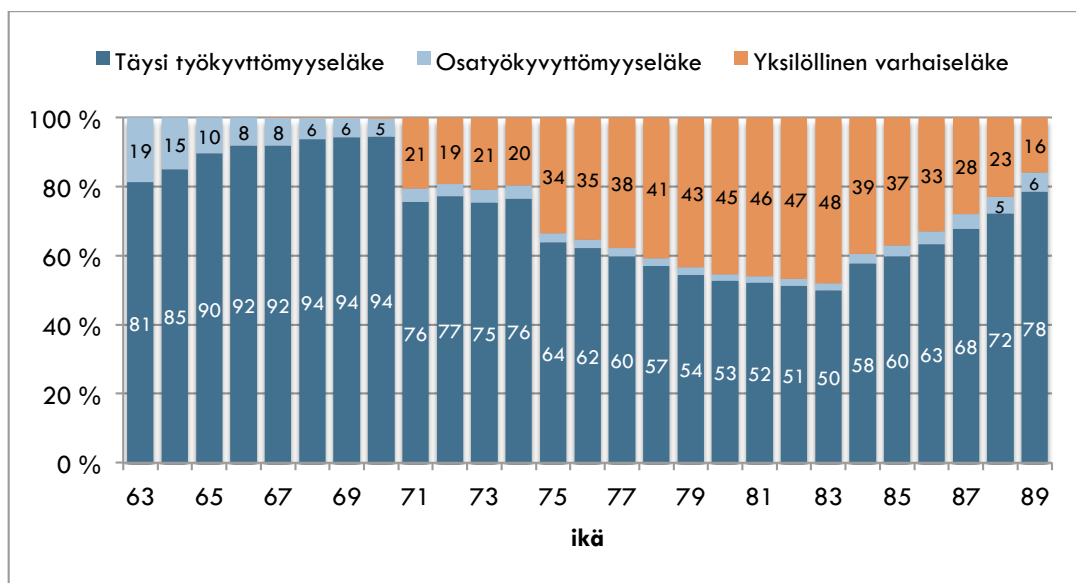
Kuviosta on nähtävissä myös osatyökyvyttömyyseläkkeiden yleistynyt esiintyminen nuoremmista ikäluokissa. Jakauma tukee jossain määrin ajatusta siitä, että yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttaminen on saattanut kasvattaa niin täysien työkyvyttömyyseläkkeiden kuin myös osatyökyvyttömyyseläkkeiden osuuksia nuoremmista ikäryhmissä. Samalla on kuitenkin aiheellista muistaa, että työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt suhteellisesti vähiten juuri 63–69-vuotiaiden ikäryhmässä.

Työkyvyttömyyseläkemuotojen suhteellista jakaumaa on tarkasteltu kuviossa 15. Jakaumassa on havaittavissa voimakasta liikehdintää eri ikäluokkien välillä. Merkillepantavaa on erityisesti yksilöllisen varhaiseläkkeen yleisyys 75–86-vuotiaiden ikäluokissa. Näissä ikäluokissa yksilöllisen varhaiseläkkeen suhteellinen osuus on ollut vähintään kolmanneksen kaikista työkyvyttömyyseläketaustoista. Osuudet ovat ylittäneet 40 prosentin rajan vuosina 1931–1936 syntyneiden keskuudessa. Suhteellisesti eniten yksilöllistä varhaiseläkettä on esiintynyt

83-vuotiaiden ikäluokassa, jossa lähes puolet kaikista työkyvyttömyyseläketaustoista on ollut siitä peräisin.

Myös täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden osuudet ovat vaihdelleet voimakkaasti ikäluokkien välillä. Vähiten sitä on esiintynyt 78–84-vuotiaiden ikäluokissa, joissa osuudet ovat jääneet alle 60 prosentin. Sen sijaan 65–70-vuotiaiden keskuudessa täyttä työkyvyttömyyseläkettä on saanut jopa yli 90 prosenttia kaikista työkyvyttömyyseläketaustaisista. Osatyökyvyttömyyseläketaustan osuus on ollut kauttaaltaan matalalla, mutta sen osuudet ovat näyttäneet kasvaneen selvästi kuvion nuorimpien ikäluokkien keskuudessa.

Jakauman nuorimpien ikäluokkien osalta on kuitenkin muistettava, etteivät ikäluokat sisällä sittemmin kansaneläkejärjestelmän puolelta vanhuuseläkkeelle siirtyneitä henkilöitä, jotka olivat vielä aineiston poikkileikkaushetkellä alle 65-vuotiaita. Nämä henkilöt ovat saattaneet myöhemmin laskea nuorimmissa ikäluokissa osatyökyvyttömyyseläketaustaisten osuutta pienemmäksi, koska osatyökyvyttömyyseläkkeet eivät ole kuuluneet kansaneläkejärjestelmän ylläpitämiin eläkemuotoihin.

Kuvio 15 Työkyvyttömyyseläkemuotojen suhteellinen jakautuminen ikäluokittain vuonna 2014.
Alle 5 prosentin osuutta ei esitetä lukuna.

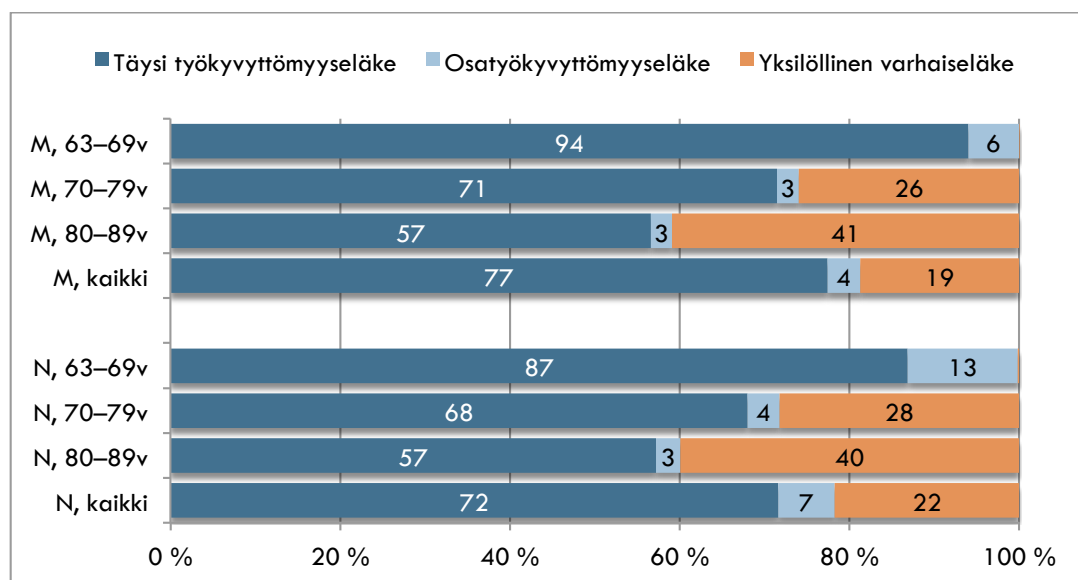
Työkyvyttömyyseläketaustan suhteellisesta ikäjakaumasta on ollut havaittavissa ikään kuin neljä erillistä jaksoa. Ensimmäisessä jaksossa kuvion vanhimmasta ikäluokasta katsottuna, yksilöllisen varhaiseläkkeen osuus on kasvanut hiljalleen lähes 50 prosenttiin asti. Samalla täyden työkyvyttömyyseläkkeen – ja toisaalta jo valmiiksi harvinaisen osatyökyvyttömyyseläkkeen – osuudet ovat laskeneet. Toisessa jaksossa yksilöllisen varhaiseläkkeen osuus on

kääntynyt useita ikäluokkia kestäneeseen laskuun, joka on näkynyt ainoastaan täyden työkyvyttömyyseläkkeen osuuden kasvuna.

Kolmas ja lyhytkestoisin jakso käsittää 71–74-vuotiaiden ikäluokkiin kohdistuneen taantumavaiheen, jolloin osuuksien määrät eivät ole juurikaan muuttuneet. Juuri näiden ikäryhmien kohdalle on suoritettu kiristystoimenpiteitä uusien yksilöllisten varhaiseläkkeiden myöntämisen alaikärajassa (Gould & Nyman 2004, 13–14). Viimeisin jakso muodostuu aineiston tuoreimmista vanhuuseläkeikäluokista, joissa osatyökyvyttömyyseläkkeiden suhteelliset osuudet ovat kääntyneet kasvuun. Ensimmäisen jakson tavoin täyden työkyvyttömyyseläkkeen suhteellinen osuus on laskenut ensimmäistä kertaa sitten kuvion vanhimpien ikäluokkien.

7.2 Työkyvyttömyyseläkemuodot sukupuolittain

Eri eläkelajien ikäryhmäkohtaisissa jakautumissa ei ollut havaittavissa suuria eroja sukupuolten välillä (kuvio 16). Kokonaisuudessaan täyden työkyvyttömyyseläketaustan olemassaolo on ollut kuitenkin miehillä hieman yleisempää kuin naisilla. Sukupuolten välinen ero on selittynyt suurimmalta osin aineiston nuorimman ikäryhmän osuuksilla. Nuorimman ikäryhmän työkyvyttömyyseläketaustaisista miehistä jopa 94 prosenttia on saanut täyttä työkyvyttömyyseläkettä, kun taas naisilla osuus on ollut 87 prosenttia. Nuorimpaan ikäryhmään kuuluvilla naisilla osatyökyvyttömyyseläketaustan olemassaolo on ollut sen sijaan suhteellisesti yli kaksi kertaa yleisempää kuin miehillä.

Kuvio 16 Työkyvyttömyyseläkemuotojen suhteellinen jakautuminen ikäryhmän ja sukupuolen mukaan vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

8 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN KESTO

Toistaiseksi tutkielmassa on tutustuttu vuoden 2014 vanhuuseläkekantaan ja siitä muodostetulla perusjoukolla esiintyvään työkyvyttömyyseläketaustaan. Lisäksi huomiota on kiinnitetty työkyvyttömyyseläketaustan jakautumiseen ikäluokkien ja sukupuolten välillä. Tähän mennessä on selvinnyt, että työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt noin neljänneksellä tutkielman perusjoukosta. Valtaosa työkyvyttömyyseläketaustoista on ollut peräisin täysistä työkyvyttömyyseläkkeistä ja yksilöllisen varhaiseläkkeen saanti on ollut yleistä vanhimmissa ikäluokissa. Osatyökyvyttömyyseläkkeiden ikäluokittaiset osuudet ovat olleet matalia, joskin niiden suhteelliset osuudet ovat kasvaneet nuorempien ikäluokkien keskuudessa. Miehillä on esiintynyt suhteellisesti enemmän täyttä työkyvyttömyyseläketaustaa kuin naisilla. Naisilla osatyökyvyttömyyseläketaustan olemassaolo on ollut puolestaan yleisempää. Sukupuolten väliseen eroon on vaikuttanut erityisesti nuorimman ikäryhmän jakauma.

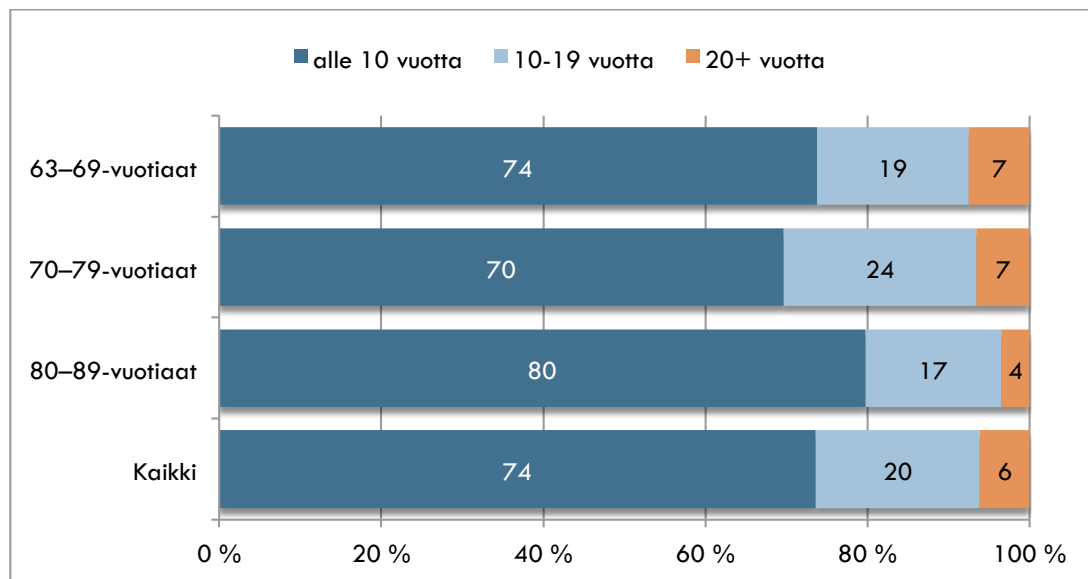
Edellä mainitut seikat on hyvä painaa mieleen myöhemmin suoritettavaa toimeentulotarkastelua silmällä pitäen. Tiedoista uupuu kuitenkin vielä työkyvyttömyyseläketaustan tutkimisen kannalta olennainen osatekijä – työkyvyttömyyseläkeajan kesto. Lähtökohtaisesti on oletettavissa, että pitkät työkyvyttömyyseläkejaksot näyttäytyisivät myös työkyvyttömyyseläkkeen tasossa. Ennen toimeentulon tasoon liittyvää tarkastelua selvitetään kuitenkin, kuinka kesto-
luokat ovat jakautuneet työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten joukossa.

Tässä luvussa tutkitaan työkyvyttömyyseläketaustan keston jakautumista eri ikäryhmissä, työkyvyttömyyseläkemuodoissa ja sukupuolten välillä. Tarkastelun kohteena olevat henkilöt on jaoteltu työkyvyttömyyseläkeajan kokonaiskeston mukaan kolmeen eri kestoluokkaan. Kestoluokat ovat nimettyinä lyhyiksi (alle 10 vuotta), keskipitkiksi (10–19 vuotta) ja pitkiksi työkyvyttömyyseläketaustoiksi (vähintään 20 vuotta).

8.1 Keston jakautuminen ikäryhmittäin

Kaikista havainnoista lyhyitä työkyvyttömyyseläketaustoja on ollut 74 prosenttia (kuvio 17). Viidennes taustoista on ollut keskipitkiä eläketaustoja ja pitkien eläketaustojen osuus on ollut kuusi prosenttia. Eri ikäryhmissä on esiintynyt pieniä eroavuuksia työkyvyttömyyseläketaustan keston jakautumisen välillä. Suhteellisesti eniten lyhyitä työkyvyttömyyseläketaustoja on ollut aineiston vanhimmassa ikäryhmässä. Vähintään keskipitkiä työkyvyttömyyseläketaustoja on esiintynyt suhteellisesti eniten aineiston keskimmäisessä ikäryhmässä. Keskimmäisen ikäryhmän suhteellinen osuus lyhyistä työkyvyttömyyseläketaustoista on jäänyt kymmenen

prosenttiyksikköä vanhimman ikäryhmän osuutta pienemmäksi. Aineiston nuorin ikäryhmä on edustanut parhaiten kaikkien työkyvyttömyyseläketaustaisten kestojakamaa.

Kuvio 17 Työkyvyttömyyden kesto ikäryhmittäin ennen 63 ikävuoden täyttämistä (63–89-vuotiaat).

Yksilöllisen varhaiseläkkeen esiintyminen on saattanut osaltaan vaikuttaa kahden vanhimman ikäryhmän välille muodostuvaan eroon lyhyiden työkyvyttömyyseläketaustojen osuuksissa. Kuten aiemmassa luvussa esitettiin, yksilöllistä varhaiseläkettä on esiintynyt suhteellisesti eniten aineiston vanhimmassa ikäryhmässä. Yksilölliset varhaiseläkkeet ovat olleet kesoltaan varsin lyhyitä, koska niitä myönnettiin ainoastaan työuransa loppuvaiheessa olleille ikäluokille. Toisaalta ei ole olemassa tietoa siitä, onko esimerkiksi kuolleisuus voinut vaikuttaa vanhimman ikäryhmän matalaan osuuteen pitkissä työkyvyttömyyseläketaustoissa. Mikäli pitkät työkyvyttömyyseläketaustat ovat pääosin johtuneet esimerkiksi monivuotisista vaikeista sairauksista, joiden kanssa eläminen yli 80-vuotiaaksi on ollut epätodennäköistä, on kuolleisuus saattanut kasvattaa ikäryhmän muiden kestoluokkien suhteellisia osuuksia. Erityisesti vanhimman ikäryhmän suhteellista kestojakamaa muihin ikäryhmiin verrattaessa on muistettava, että osuudet ovat saattaneet jakautua kymmenen vuotta aikaisemmin hyvinkin eri tavalla.

Aineiston nuorimmassa ikäryhmässä pitkien tai keskipitkien työkyvyttömyyseläketaustojen esiintyminen on ollut hieman harvinaisempaa kuin keskimmaisessä ikäryhmässä. Osaltaan tähän on saattanut liittyä kuntoutusreittien kehittyminen ja kuntoutustarpeen tehokkaampi ennakointi. Toisaalta nuorimman ikäryhmän osuuksia tarkastellessa on muistettava, etteivät ne ole sisältäneet niitä 63–64-vuotiaita pitkän työkyvyttömyyseläketaustan omaavia henkilöi-

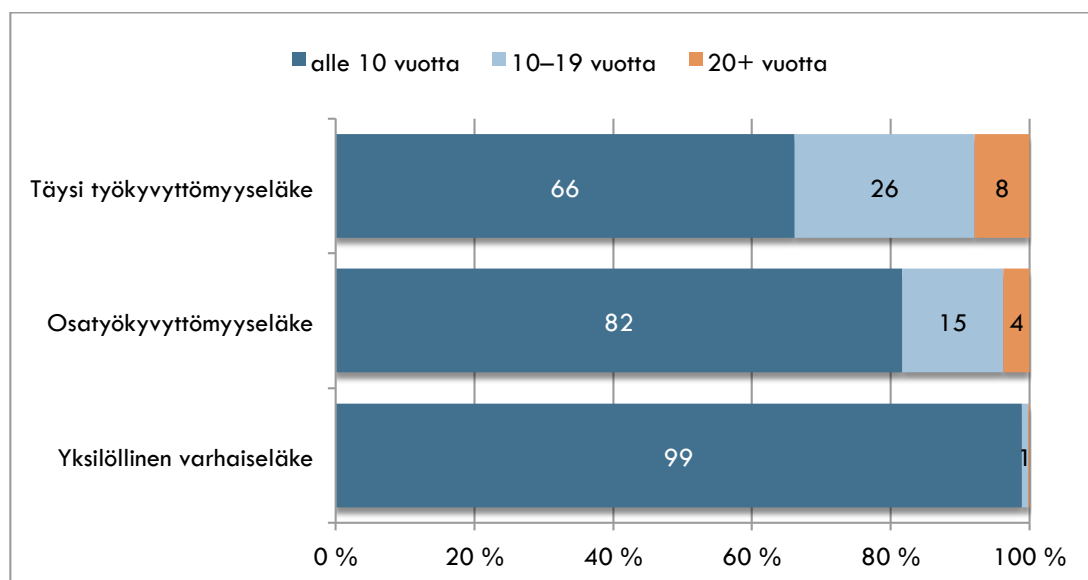
tä, jotka ovat odottaneet aineiston poikkileikkaushetkellä vanhuuseläkkeelle pääsyä kansaneläkejärjestelmän puolelta.

Sukupuolittain ikäluokkien välillä ei ole ilmennyt juurikaan eroja. Miehillä pitkää tai keskipitkää työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt aavistuksen naisia useammin aineiston nuorimmassa ikäryhmässä. Naisilla pitkää tai keskipitkää työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt puolestaan hieman miehiä useammin aineiston vanhimmassa ikäryhmässä.

8.2 Keston jakautuminen työkyvyttömyyseläkemuodoittain

Työkyvyttömyyseläkkeiden kestoluokat ovat jakautuneet eri eläkemuotojen välillä hyvin poikkeavasti. Erityisesti yksilöllisen varhaiseläkkeen kestojakautuma on erottunut selvästi varsinaista työkyvyttömyyseläkettä saaneiden jakaumista. Tämä selittyy kuitenkin täysin yksilöllisen varhaiseläkkeen poikkeuksellisella luonteella.

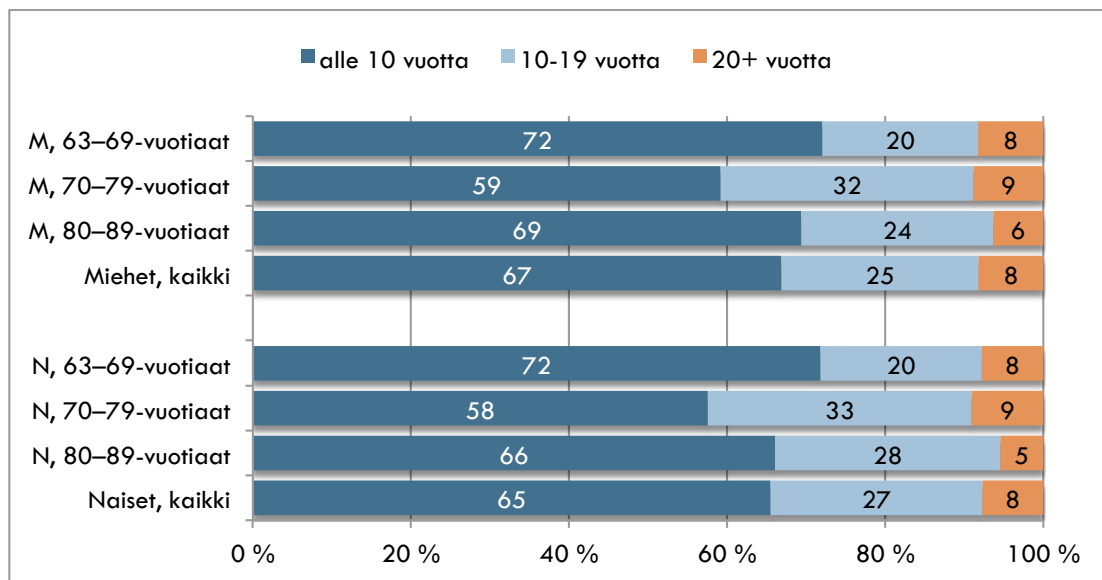
Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneista kolmanneksella on ollut taustallaan vähintään keskipitkä työkyvyttömyyseläketausta (kuvio 18). Osatyökyvyttömyyseläketaustaisilla sekä pitkän että keskipitkän työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen on ollut hieman harvinaisempaa. Heistä noin viidennekselle on kertynyt vähintään keskipitkä työkyvyttömyyseläketausta. Sen sijaan lähes kaikilla yksilöllistä varhaiseläkettä saaneilla on ollut taustallaan lyhytkestoinen työkyvyttömyyseläke.

Kuvio 18 Työkyvyttömyyden kesto työkyvyttömyyseläkemuodon mukaan ennen 63 ikävuoden täyttämistä (63–89-vuotiaat).

8.2.1 Täysi työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläketaustan kestoluokkien osuudet ovat vaihdelleet jonkin verran eri ikäryhmien välillä (kuvio 19). Tyypillisintä lyhyen työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen on ollut aineiston nuorimmassa ikäryhmässä. Keskimmaisessä ikäryhmässä lyhyttä työkyvyttömyyseläketaustaa on näyttäytynyt sen sijaan vähiten. Ikäryhmästä yli 40 prosentilla on ollut vähintään keskipitkä työkyvyttömyyseläketausta. Pitkän työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen on ollut suhteellisesti harvinaisinta aineiston vanhimmassa ikäryhmässä. Sukupuolten välille ei ole muodostunut juurikaan eroja.

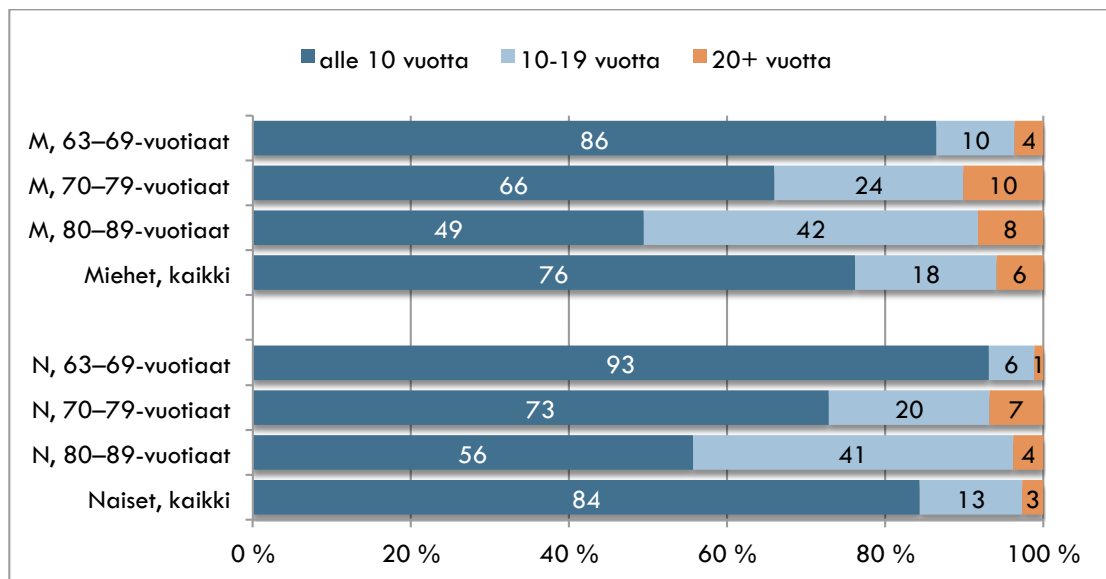
Kuvio 19 Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden työkyvyttömyyseläkkeen keston jakautuminen sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

8.2.2 Osatyökyvyttömyyseläke

Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden ikäryhmien välille on muodostunut selviä eroja (kuvio 20). Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden tavoin eniten lyhyttä työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt aineiston nuorimmassa ikäluokassa. Nuorin ikäryhmä on ollut frekvenssiltään suurin, joten sen osuudet ovat painottuneet vahvasti ikäryhmien kokonaisjakaumassa. Lyhyttä kestoja on esiintynyt huomattavasti vähemmän vanhemmissa ikäryhmissä. Erityisesti vanhimmassa ikäryhmässä keskipitkää työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt runsaasti. Pitkää työkyvyttömyystaustaa on ollut suhteellisesti eniten 70–79-vuotiaiden ikäryhmällä.

Vähintään keskipitkää työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt miehillä jokaisessa ikäryhmässä naisia useammin. Suurimmillaan ero on ollut nuorimmassa ikäryhmässä, jossa miehillä vähintään keskipitkää työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt suhteellisesti kaksi kertaa

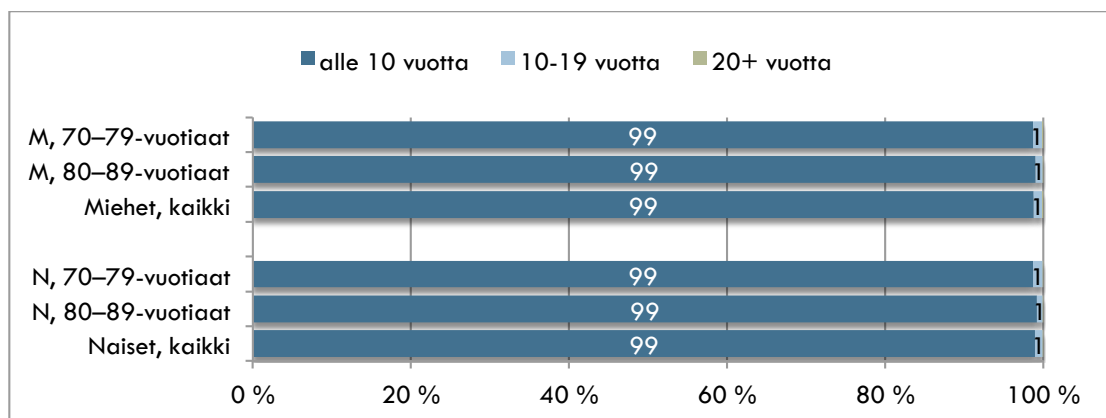
enemmän kuin naisilla. Vanhimmassa ikäryhmässä yli puolet osatyökyvyttömyyseläketaus-
taisista miehistä on saanut työkyvyttömyyseläkettä ainakin kymmenen vuotta.

Kuvio 20 Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden työkyvyttömyyseläkkeen keston jakautuminen sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

8.2.3 Yksilöllinen varhaiseläke

Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden työkyvyttömyyseläkeajan kestoissa ei ole ollut ikäryhmittäin eikä sukupuolittain minkäänlaisia eroja (kuvio 21). Heistä lähes kaikki ovat olleet työkyvyttömyyseläkkeellä yhteensä alle kymmenen vuotta. Tämä ei ole kovinkaan yllättävää, sillä tyypillisesti yksilöllistä varhaiseläkettä on voinut saada vasta aivan vanhuuseläkeiän kynnyksellä. Ryhmään kuuluville on voinut teoriassa kertyä aiempaa eläkehistoriaa muiden työkyvyttömyyseläkemuotojen kautta, mutta se näyttää olleen hyvin harvinaista.

Kuvio 21 Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden työkyvyttömyyseläkkeen keston jakautuminen sukupuolen ja ikäryhmän mukaan vuonna 2014 (70–89-vuotiaat). Alle 200 henkilön ikäryhmiä ei esitetä.

9 KOKONAISELÄKKEEN TASO ELÄKETAUSTAN MUKAAN

Yksittäisen vanhuuseläkkeen tason muodostumiseen saattavat vaikuttaa useat eri tekijät, kuten esimerkiksi sukupuoli, koulutus, sosioekonominen asema, palkkataso, työvuosien määrä, asuinpaikkakunta ja muut vastaavat asiat. Samankaltaiset taustatekijät omaavien henkilöiden vanhuuseläkkeet määräytyvätkin usein kohtalaisen samantasoisiksi. Ne eivät kuitenkaan välttämättä edusta kovinkaan hyvin laajemmassa joukossa esiintyvää keskimääräistä tasoa. Tämä sama ilmiö on havaittavissa niin työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien välillä kuin myös eri työkyvyttömyyseläkemuotoja saaneiden välillä.

Keskimääräisen vanhuuseläkkeen esittäminen ja kovin karkea lokerointi ei siis aina kuvasta kaikille eläketaustoille ominaisia asioita. Syventäessä tarkastelua eri työkyvyttömyysmuotojen välille, voidaan erilaisten taustojen omaavien ryhmien keskiluvuista päätellä huomattavasti jo pelkästään kuvailevan analysoinnin avulla.

Kuten jo aiemmissa luvuissa on tuotu asteittain esille, on aineiston vanhuuseläkekanta koostunut hyvin erilaisista eläketaustoista. Osalle vanhuuseläkeläisistä on kertynyt työkyvyttömyyseläketaustaa, joka on ollut peräisin joko varsinaisesta työkyvyttömyyseläkkeestä tai yksilöllisestä varhaiseläkkeestä. Osalla taas ei ole ollut lainkaan työkyvyttömyyseläketaustaa, mutta he ovat saattaneet saada työuransa aikana jotakin muuta varhaiseläkemuotoa. Joukon täydentävät vielä ne henkilöt, joille ei ole muodostunut työkyvyttömyyseläketaustaa eikä mitään muutaakaan varhaiseläketaustaa.

Eläkejärjestelmä pyrkii huomioimaan kaikki edellä mainitut taustat tasapuolisesti. Sen tavoitteena on turvata vanhuusajan toimeentulon säilyminen kohtuullisella tasolla aiemmasta työhistoriasta ja mahdollisista varhaiseläketaustoista riippumatta. Tässä luvussa kysytään, onko eläkejärjestelmä onnistunut tavoitteessaan erilaisten taustojen omaavien suhteen. Onko kohdejoukon työkyvyttömyyseläketaustaisille muodostunut muita pienemmät kokonaiseläkkeet? Onko työkyvyttömyyseläkemuotojen välillä ollut havaittavissa poikkeavuuksia? Entä onko kokonaiseläkkeen taso vaihdellut perusjoukon eri ikäluokkien ja sukupuolten välillä?

Luvun aluksi selvitetään, kuinka vanhuuseläkeläisten toimeentulon taso on tässä tutkielmas-
sa määritelty. Sen jälkeen kokonaiseläkkeen muodostumista ja sen tasoa vertaillaan yleisellä tasolla työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien välillä. Seuraavaksi työkyvyttömyyseläkemuodot erotellaan toisistaan niille ominaisten seikkojen hahmottamiseksi. Lopuksi

tarkastellaan vielä eri työkyvyttömyyseläkemuuotojen sisällä toteutuneen toimeentulon tasoa sukupuolten välillä.

9.1 Kokonaiseläkkeen tason määrittäminen

Toimeentulon tason keskilukuna on käytetty kokonaiseläkkeen mediaania. Mediaani on valikoitunut tutkielmassa käytettäväksi tunnusluvuksi sen vuoksi, koska se ei ole yhtä herkkä ääripäissä tapahtuvalle vaihtelulle kuin keskiarvo. Mikäli tarkastelussa on käytetty muita tunnuslukuja, on siitä mainittu erikseen. Kokonaiseläke sisältää työ- ja kansaneläkkeen, SOLI-TA-eläkkeen (sotilas-, liikenne- ja tapaturmavakuutuksesta myönnettävä eläke), takuueläkkeen ja perhe-eläkkeen.

Eri ikäluokkien kokonaiseläkkeiden tasoja vertailtaessa on tärkeää muistaa, etteivät tulokset kuvasta kokonaiseläkkeen määrän vuosittaista kehitystä vaan ikäluokittaista kehitystä. Tulokset eivät kuvasta vuosittaista kehitystä siksi, etteivät kaikki samaa ikäluokkaa edustavat ihmiset ole siirtyneet vanhuuseläkkeelle samana vuonna. Esimerkiksi osa aineiston 68-vuotiaista on voinut siirtyä vanhuuseläkkeelle 63-vuotiaina ja osa vasta 67-vuotiaina. Vaikka kokonaiseläkkeen määrän vuosittaista kehitystä ei voidakaan myöhemmin esitettävistä kuvioista suoranaisesti päätellä, sisältyvät sen ominaisuudet silti osaltaan myös pitkän aikavälin tarkasteluun.

Luvussa käsiteltäviä kuvioita kannattaa tarkastella käänteisesti vanhimmaasta ikäluokasta nuorinta ikäluokkaa kohti, sillä nuorimmat ikäluokat ovat pääsääntöisesti siirtyneet viimeksi vanhuuseläkkeelle.

9.2 Kokonaiseläkkeen muodostuminen

Kuviossa 22 kokonaiseläkkeen muodostumista on kuvattu kolmiluokkaisesti työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien välillä. Kuviossa on tarkasteltu, ovatko vanhuuseläkkeet muodostuneet pelkästään työeläkkeestä, työ- ja kansaneläkkeestä vaiko jostakin muusta eläkemuodosta tai niiden yhdistelmästä.

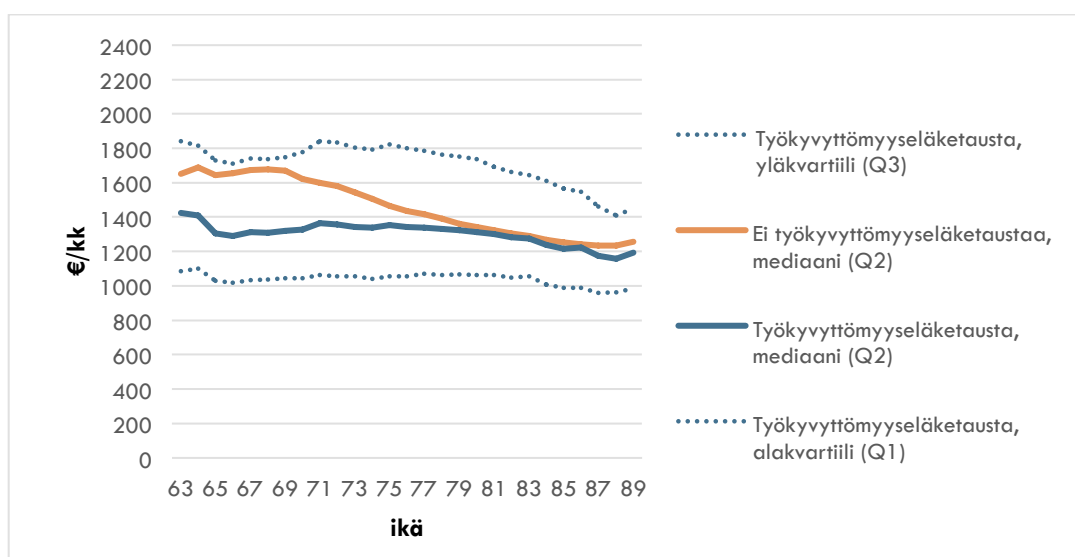
Kuvio 22 Kokonaiseläkkeen muodostuminen eri eläkejärjestelmistä vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

Valtaosalla työkyvyttömyyseläketaustattomista työeläke on riittänyt turvaamaan vanhuusajan toimeentulon. Kolmanneksella työeläke on jäänyt sen verran matalaksi, että sitä on täydennetty kansaneläkkeen avulla. Muista eläkemuodoista peräisin olevia eläkkeitä ei ole juurikaan esiintynyt työkyvyttömyyseläketaustattomien keskuudessa. Sen sijaan työkyvyttömyyseläkettä työuransa aikana saaneista vanhuuseläkeläisistä joka toinen on saanut ainoastaan työeläkettä. Kansaneläkkeen saaminen työeläkkeen rinnalla on ollut varsin yleistä työkyvyttömyyseläketaustaisten keskuudessa. Myös muiden eläkelajien tai niiden yhdistelmien esiintyminen on ollut työkyvyttömyyseläketaustaisilla suhteellisesti yleisempää – joskin hyvin vähäistä.

Miehillä vanhuuseläkkeen muodostuminen ainoastaan työeläkkeestä on ollut yleisempää kuin naisilla. Työkyvyttömyyseläketaustattomista miehistä alle neljännes on saanut jotain muuta kuin puhdasta työeläkettä. Työkyvyttömyyseläketaustaisilla miehillä pelkän työeläkkeen saanti on ollut selvästi harvinaisempaa. Heistä useampi kuin joka kolmas on saanut työeläkkeen ohella kansaneläkettä. Sama ilmiö on havaittavissa myös naisten keskuudessa. Huomattavaa on, että työkyvyttömyyseläketaustaisista naisista jopa 57 prosenttia on saanut jotain muuta kuin pelkkää työeläkettä.

9.3 Kokonaiseläkkeen taso eläkelajeittain

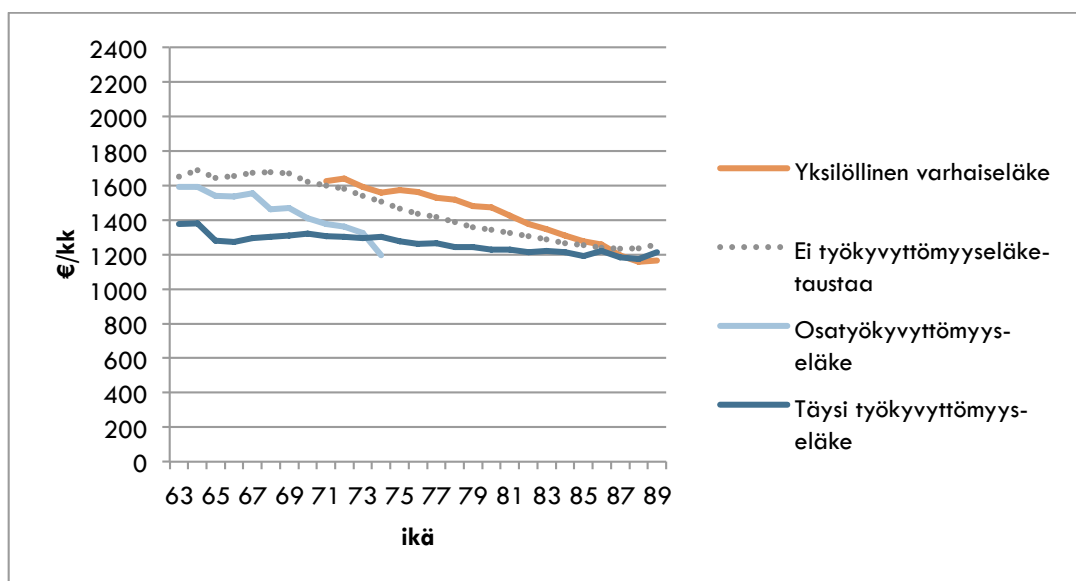
Kuviossa 23 on esitetty työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen mediaani ja kvartiilit ikäluokittain vuonna 2014. Lisäksi kuviosta on nähtävissä työkyvyttömyyseläketaustattomien mediaanitaso. Keskieläkkeen taso on kasvanut tasaisesti taustasta riippumatta aineiston vanhimmasta ikäluokasta aina 80-vuotiaiden ikäluokkaan asti. Näillä ikäluokilla työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien keskieläkkeessä ei ole ilmennyt eroja. Työkyvyttömyyseläketaustattomilla keskieläkkeen tason kasvu on jatkunut aiempaa voimakkaammin 70-vuotiaiden ikäluokkaan asti, jossa se on tavoittanut lähes työkyvyttömyyseläketaustaisten yläkvartiilin. Sen sijaan työkyvyttömyyseläketaustaisilla keskieläke on jäänyt käytännössä paikoilleen. Nuorempia ikäluokkia lähestyttäessä työkyvyttömyyseläketaustaisten keskieläkkeen taso ajoittain jopa laskenut. Erityisesti 65–70-vuotiaiden työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien välille on muodostunut huomattava ero.

Kuvio 23 Työkyvyttömyyseläketaustaisten ja -taustattomien vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen tunnusluvut vuonna 2014.

Perusjoukon nuorimmissa ikäluokissa mediaanitasojen välinen ero on näyttänyt kaventu-
neen, mutta tähän on syytä suhtautua varauksella. Ikäluokista nimittäin puuttuvat kansanelä-
kejärjestelmän puolelta vanhuuseläkkeelle myöhemmin tulevat työkyvyttömyyseläketaustai-
set henkilöt, jotka ovat saattaneet pudottaa ikäluokkien mediaaneja vanhuuseläkkeelle siirryt-
tyään. Lisäksi vanhempien ikäluokkien osalta on todettava, että kuvio ei ole tuonut esille eri
eläkemuiden toisistaan poikkeavia tasoja. Tätä seikkaa käsitellään seuraavaksi pilkkomalla
työkyvyttömyyseläketausta täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen, osatyökyvyttömyyseläkkeeseen
ja yksilölliseen varhaiseläkkeeseen.

Kuviossa 24 kiteytyy syy sille, minkä vuoksi yksilöllistä varhaiseläkettä saaneet on eroteltu
muista työkyvyttömyyseläketaustaisista jo tutkielman varhaisessa vaiheessa. Yksilöllistä var-
haiseläkettä saaneet ovat olleet usein pitkän työuran tehneitä ja heille on kertynyt työvuosis-
taansaintaperiaatteen mukaisesti jopa keskimääräistä korkeampaa vanhuuseläkettä kuin
työkyvyttömyyseläketaustattomille. Sen sijaan täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden me-
diaanitasojen kasvu on ollut todella maltillista kohti kohdejoukon nuorimpia ikäluokkia. Osatyö-
kyvyttömyyseläketaustaisilla kokonaiseläkkeen mediaani on kohonnut nuorimmissa ikä-
luokissa kohtalaisen lähelle työkyvyttömyyseläketaustattomien mediaanitasoa. Verrattain
pienien ryhmäkokojensa vuoksi osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden ikäluokkien kokonai-
seläkkeen mediaanitasot on julkaistu kuviossa vain 63–74-vuotiaiden osalta. Etenkin täyttä
työkyvyttömyyseläkettä saaneiden vanhuuseläkeläisten toimeentulon mediaanitasojen kehit-
tymättömyyttä voidaan pitää merkittävänä. Heidän kokonaiseläkkeen mediaanitasonsa ei ole
kehittynyt ikäluokkien välillä läheskään muiden ryhmien tavoin.

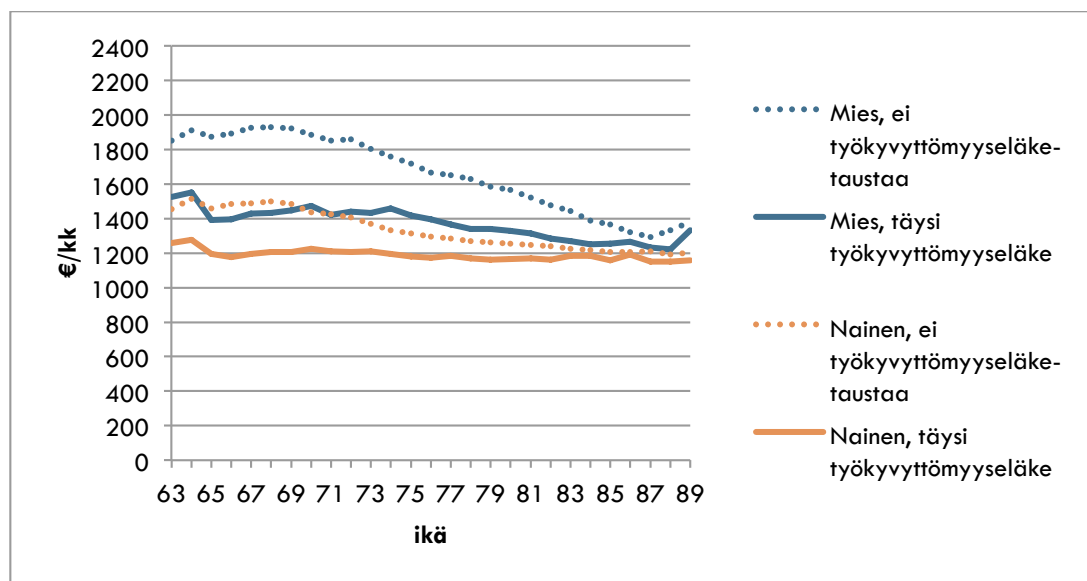
Kuvio 24 Kokonaiseläkkeen määrä työkyvyttömyyseläkemuiden mukaan vuonna 2014. Alle 320 havainnon ryhmiä ei esitetä.

9.4 Kokonaiseläkkeen taso sukupuolittain

Kokonaiseläkkeen mediaanitasoa on aiheellista tarkastella myös sukupuolittain. Tiedossa on, että miesten ja naisten vanhuuseläkkeiden tasot poikkeavat jonkin verran toisistaan. Sama ilmiö on havaittavissa myös työkyvyttömyyseläketaustaisilla vanhuuseläkeläisillä. Yleisesti ottaen erot muodostuvat todennäköisesti miesten korkeammasta palkkatasosta ja kertyneiden työvuosien määrästä. Seuraavaksi kokonaiseläkkeen mediaanitasoa tarkastellaan sukupuolittain eri työkyvyttömyyseläkelajeissa. Lisäksi työkyvyttömyyseläketaustaisten kokonaiseläkkeen mediaanitason ikäluokittaista kehitystä tutkitaan osuustarkastelun avulla.

9.4.1 Täysi työkyvyttömyyseläke

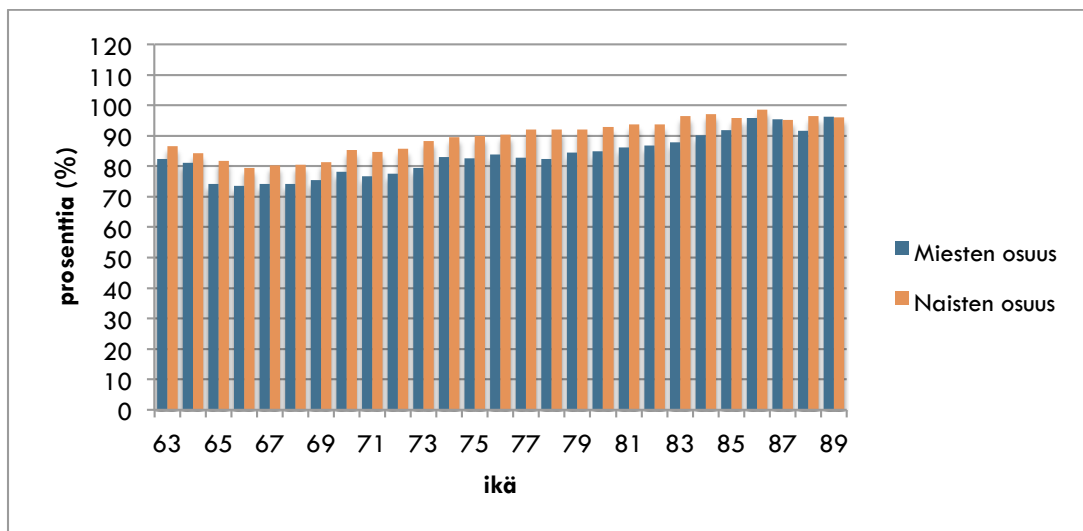
Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden miesten ja naisten kokonaiseläkkeen mediaanitaso on jäänyt selvästi työkyvyttömyyseläketaustattomien mediaanitasoa matalammaksi (kuvio 25). Miehillä taustojen välinen ero on näyttäytynyt määrällisesti suurempana kuin naisilla. Työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien miesten mediaanit ovat eronneet toisistaan hyvin voimakkaasti jo kohdejoukon vanhimmista ikäluokista alkaen. Naisilla taustojen välistä eroa on muodostunut vasta hieman nuoremmissa ikäluokissa, mutta sen jälkeen kehitys on ollut hyvin samansuuntaista kuin miehillä. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneilla 65-vuotiailla miehillä kokonaiseläkkeen mediaani on ollut noin 485 euroa ja naisilla noin 265 euroa pienempi kuin työkyvyttömyyseläketaustattomilla. Vastaavasti 75-vuotiaille miehille eroa on muodostunut taustojen välille noin 300 euroa ja naisille noin 135 euroa.

Kuvio 25 Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen mediaani sukupuolittain vuonna 2014.

Tuloksista on siis havaittavissa, että kokonaiseläkkeen mediaanit ovat jääneet täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneilla muita ryhmiä pienemmiksi. Miehillä eroa on vaikuttanut muodostuvan taustojen välille määrällisesti naisia enemmän, mutta toisaalta naisilla keskimääräisen vanhuuseläkkeen taso on ollut jo lähtökohtaisesti miehiä matalampi. Seuraavaksi täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaanitasoa vertaillaan siitä näkökulmasta, onko työkyvyttömyystaustan olemassaolo vaikuttanut kummallakin sukupuolella suhteellisesti saman verran.

Mediaanitasojen suhteellisia osuuksia tarkasteltaessa (kuvio 26) on todettavissa, että työkyvyttömyyseläketaustaisten osuudet ovat jääneet kummallakin sukupuolella työkyvyttömyyseläketaustattomien kokonaiseläkkeen mediaanitasosta jälkeen. Aivan kohdejoukon vanhimmissa ikäluokissa täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaanitason osuudet ovat olleet suunnilleen työkyvyttömyyseläketaustattomien osuuksien tasolla. Osuudet ovat laskeneet kuitenkin tasaisesti lähestyttäessä nuorimpia ikäluokkia.

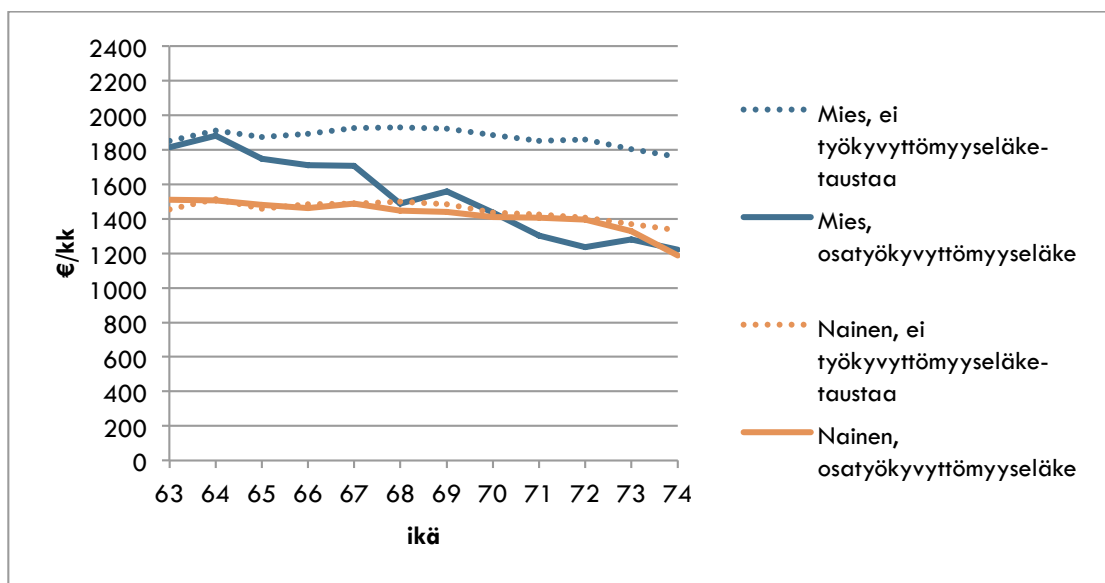

Kuvio 26 Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaanin osuus työkyvyttömyyseläketaustattomien mediaanitasosta vuonna 2014 (63–89-vuotiaat).

Miehillä mediaanitason osuus työkyvyttömyyseläketaustattomien mediaanitasosta on ollut 85-vuotiailla 92 prosenttia, 75-vuotiailla 83 prosenttia ja 65-vuotiailla 74 prosenttia. Sen sijaan 85-vuotiailla naisilla osuus on yltänyt 96 prosenttiin, 75-vuotiailla 90 prosenttiin ja 65-vuotiailla 82 prosenttiin. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaanin osuus on laskenut molemmilla sukupuolilla, mutta miehillä lasku on ollut hieman voimakkaampaa. On mahdollista, että mediaanitasojen suhteellisten osuuksien laskeva trendi on ollut peräisin yleisestä palkkatason noususta, joka ei ole heijastunut täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen tasoon.

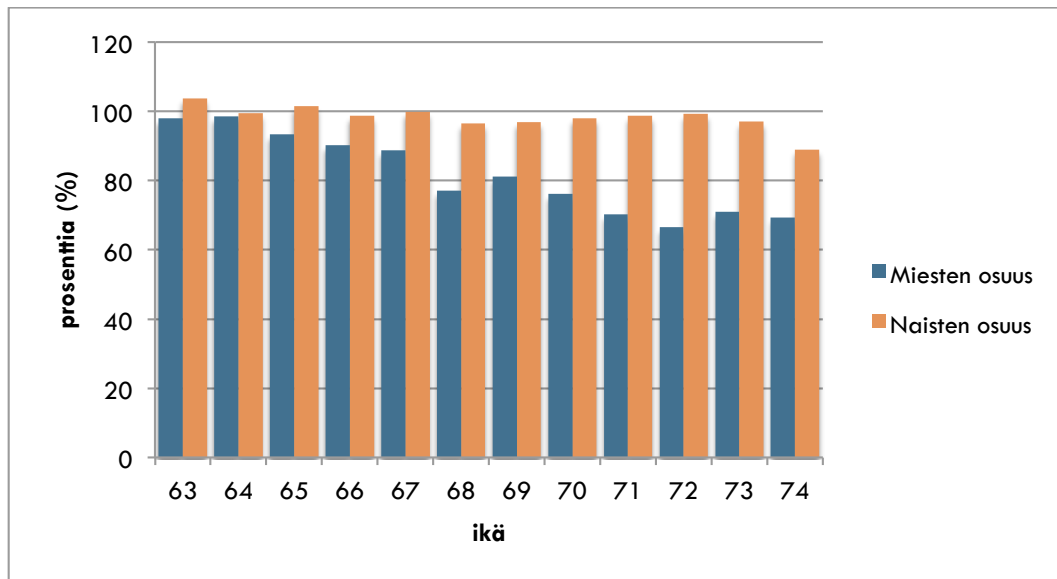
9.4.2 Osatyökyvyttömyyseläke

Osatyökyvyttömyyseläkettä työuransa aikana saaneiden kokonaiseläkkeen määrää on kuvattu kuviossa 27. Kuviossa ei ole esitetty niitä ikäluokkia, joissa kummallakin sukupuolella on ollut alle 200 havaintoa. Erityisesti osatyökyvyttömyyseläketaustaisilla naisilla kokonaiseläkkeen määrä on pysytellyt työkyvyttömyyseläketaustattomien kanssa samalla tasolla. Miehillä sama taso on saavutettu vasta nuorimpien ikäluokkien kohdalla osatyökyvyttömyyseläketaustan yleistymisen yhteydessä. Kokonaiseläkkeiden määrät ovat olleet huomattavasti korkeampia kuin täyttä työkyvyttömyyseläkettä työuransa aikana saaneilla. Vähäisten havaintojen vuoksi kuvioista on aiheellista tehdä ainakin toistaiseksi varsin varovaisia johtopäätöksiä.

Kuvio 27 Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen mediaani vuonna 2014 (63–74-vuotiaat). Kuviossa esitetään vain niiden ikäluokkien mediaanit, joissa ainakin toinen sukupuolista on saanut yli 200 havaintoa.

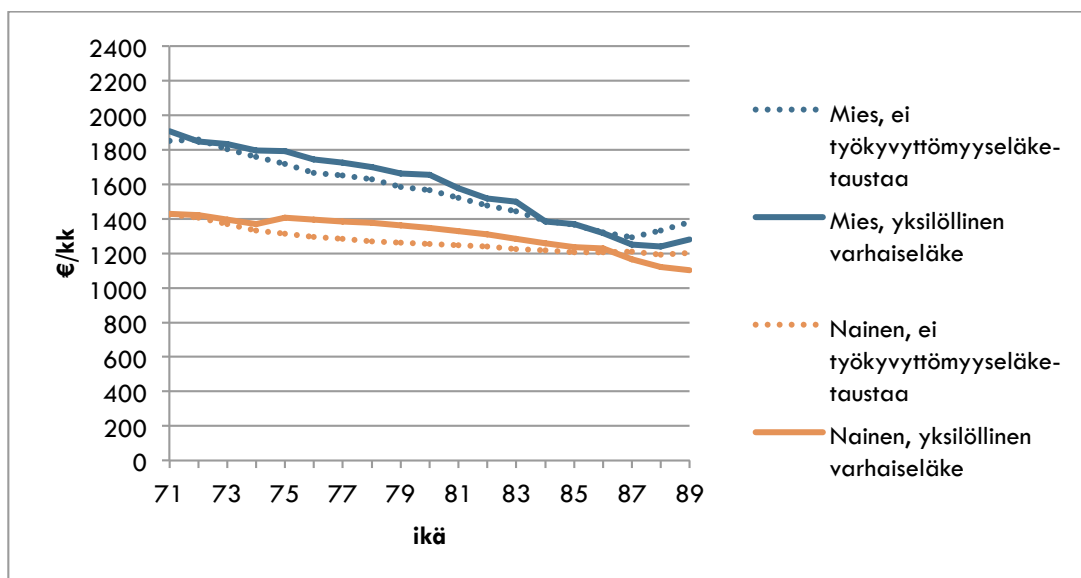
Kuviossa 28 on mitattu osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden keskieläkkeiden suhteellisia osuuksia sukupuolittain. Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden naisten kokonaiseläkkeet eivät ole juurikaan poikenneet työkyvyttömyyseläketaustattomien naisten kokonaiseläkkeistä. Sen sijaan miehillä eroja on ollut varsinkin kuvion vanhimmissa ikäryhmissä, joissa osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen osuudet ovat yltäneet vain noin 70 prosenttiin työkyvyttömyyseläketaustattomiin verrattuna. Nuorimmissa ikäluokissa osuudet ovat olleet jo lähes työkyvyttömyyseläketaustattomien keskieläkkeen tasolla.

Kuvio 28 Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaanin osuus työkyvyttömyyseläketaustattomien mediaanitasosta vuonna 2014 (63–74-vuotiaat).

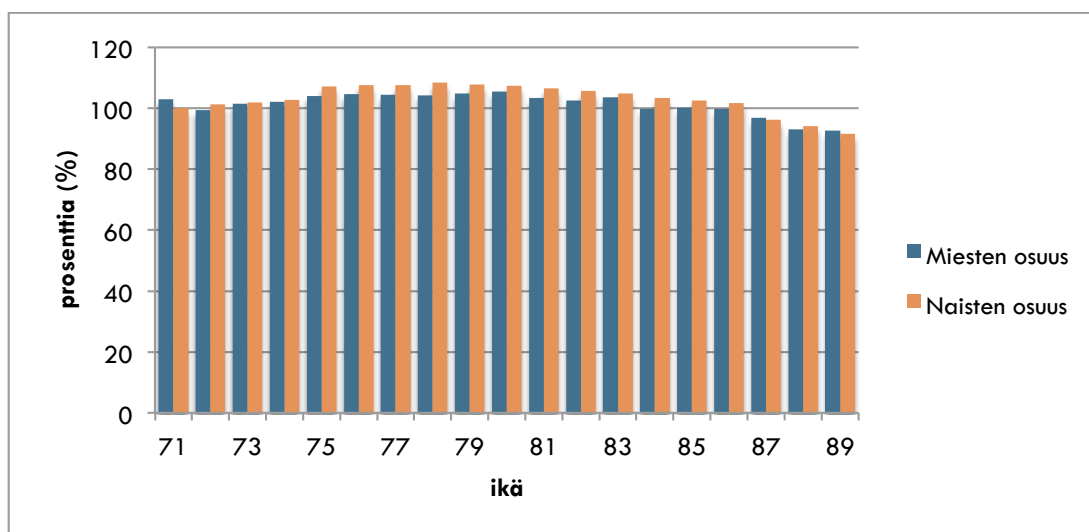
9.4.3 Yksilöllinen varhaiseläke

Kuten jo aiemman tarkastelun yhteydestä ilmeni, on yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaani ollut jopa korkeammalla kuin työkyvyttömyyseläketaustattomilla (kuvio 29). Osatyökyvyttömyyseläketaustaisten tavoin kuviossa ei ole esitetty niitä ikäluokkia, joissa kummallakin sukupuolella on ollut alle 200 havaintoa. Työkyvyttömyyseläketaustattomien ja yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden mediaanitasojen erotus on ollut 71–89-vuotiailla naisilla aavistuksen samanikäisten miesten erotusta suurempi, mutta toisaalta ikäryhmään kuuluvilla miehillä kokonaiseläkkeen kehittyminen on ollut kokonaisuudessaan jyrkempää kuin naisilla. Yksilöllistä varhaiseläkettä työuransa aikana saaneilla 71–89-vuotiailla miehillä kuukausittaiset keskieläkkeet ovat vaihdelleet ikäluokasta riippuen noin 1200 ja 1900 euron välillä. Samanikäisillä naisilla vaihteluväli on ollut noin 1100 eurosta 1425 euroon kuukaudessa.

Kuvio 29 Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen mediaani vuonna 2014 (71–89-vuotiaat). Kuviossa esitetään vain niiden ikäluokkien mediaanit, joissa ainakin toinen sukupuolista on saanut yli 200 havaintoa.

Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaanitasojen suhteelliset osuudet ovat olleet kummallakin sukupuolella lähes kaikissa ikäluokissa yli sadan prosentin (kuvio 30). Naisilla huippu on muodostunut 76–79-vuotiaiden kohdalle, missä yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaani on ollut jopa 108 prosenttia työkyvyttömyyseläketäustattomien mediaanista. Miehillä huippu on sijoittunut 80-vuotiaiden ikäluokkaan, jossa mediaanitaso on ollut 106 prosenttia työkyvyttömyyseläketäustattomien mediaanitasosta. Yli 86-vuotiailla kokonaiseläkkeen mediaanitasojen osuudet ovat olleet alle sadan prosentin. Sukupuolittain kokonaiseläkkeen mediaanitasojen suhteelliset osuudet ovat käyttäytyneet kauttaaltaan hyvin samankaltaisesti.

Kuvio 30 Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaanin osuus työkyvyttömyyseläketäustattomien mediaanitasosta vuonna 2014 (71–89-vuotiaat).

10 KOKONAISELÄKKEEN TASO TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKEAJAN MUKAAN

Kuten aiemmassa luvussa havaittiin, vaihteli kokonaiseläkkeen taso huomattavasti eri työkyvyttömyyseläkemuotoja saaneiden vanhuuseläkeläisten kesken. Lisäksi kokonaiseläkkeen tasossa on ilmennyt eroavuuksia myös samaa työkyvyttömyyseläkemuotoa saaneiden ikäluokkien ja sukupuolten välillä. Tässä luvussa mielenkiinto kohdistetaan siihen, onko keskieläkkeen taso vaihdellut myös samaa eläkemuotoa saaneiden työkyvyttömyyseläkeajan kestoluokkien välillä. Keston määrittämiseen on käytetty tutkielmassa aiemmin esitettyä korjattua kertynyttä työkyvyttömyyseläkeaikaa, joka mittaa työkyvyttömyyseläkeajan kestoa 63 ikävuoden täyttämiseen asti. Tämän ikärajan täyttämisen jälkeistä työkyvyttömyyseläkeaikaa ei ole huomioitu työkyvyttömyyseläkkeen kestossa.

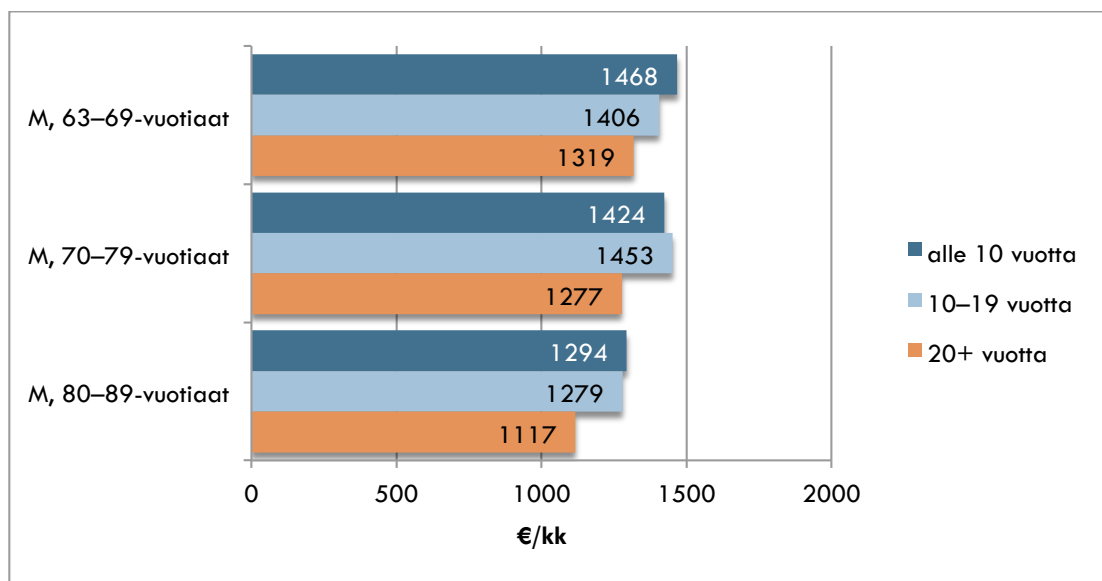
Työkyvyttömyyseläkeajan kesto on jaettu luvussa 8 esitetyn tavan mukaisesti kolmeen luokkaan. Luokat muodostuvat lyhyistä (alle 10 vuotta), keskipitkistä (10–19 vuotta) ja pitkistä työkyvyttömyyseläketaustoista (20+ vuotta). Keston lisäksi aineisto on jaoteltu työkyvyttömyyseläkemuodon, sukupuolen ja ikäryhmän perusteella. Hyvin pienet ryhmät ($n < 250$) on jätetty kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Kokonaiseläkkeiden tasoa on kuvastettu edelleen mediaanilla.

Keskieläkkeen tason vertailu on kohdistettu erityisesti samaa työkyvyttömyyseläkemuotoa saaneiden samanikäisten ryhmien välille. Eri kestoluokkien muodostamia mediaanitasoja on tarkasteltu ensin miesten ryhmässä, sitten naisten ryhmässä ja lopuksi vertailua on tehty vielä sukupuolten välillä. Luvun aluksi on käyty läpi täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden vanhuuseläkeläisten kestoluokkien mediaaneissa havaittavia eroja. Sen jälkeen samankaltainen tarkastelu on suoritettu osatyökyvyttömyyseläketaustaisille ja lopuksi vielä yksilöllistä varhaiseläkettä saaneille.

10.1 Täysi työkyvyttömyyseläke

Ensimmäiseksi toimeentulon tasoa on tarkasteltu täytä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden miesten kestoluokissa (kuvio 31). Nuorimmassa ikäryhmässä lyhyen työkyvyttömyyseläketaustan omaavat ovat kerryttäneet suurimman keskieläkkeen. Keskipitkän työkyvyttömyyseläketaustan ryhmään kuuluvilla keskieläkkeen taso on jäänyt hieman matalammaksi. Pitkän työkyvyttömyyseläketaustan ryhmässä keskieläke oli puolestaan kaikista alhaisin. Lähtökoh-

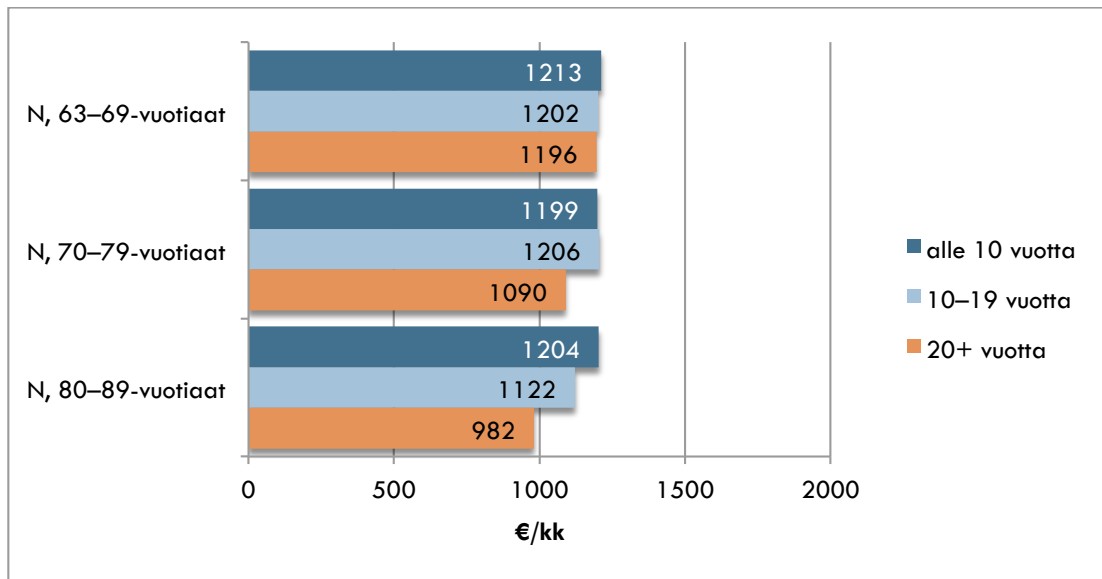
taisesti tämä tukisi ajatusta, jonka mukaan työkyvyttömyyseläkkeen kestolla saattaisi olla jonkinlaista vaikutusta keskimääräisen kokonaiseläkkeen tasoon.

Kuvio 31 Kokonaiseläkkeen mediaani työkyvyttömyyseläkkeen keston mukaan vuonna 2014. Täysi työkyvyttömyyseläke, miehet.

Muita ikäryhmiä tarkasteltaessa on kuitenkin havaittavissa, etteivät lyhyiden ja keskipitkien työkyvyttömyyseläketaustojen mediaanit ole juurikaan poikenneet toisistaan. Sen sijaan eroa on muodostunut vähintään 20 vuotta kestäneiden ja sitä lyhyempien työkyvyttömyyseläketaustojen välille. Lyhyen ja pitkän kestoluokan välille on muodostunut eroa 63–69-vuotiaiden ikäryhmässä 149 euroa, 70–79-vuotiaiden ikäryhmässä 147 euroa ja 80–89-vuotiaiden ikäryhmässä 177 euroa. Nuorimmassa ja keskimmaisessä ikäryhmässä pitkän työkyvyttömyyseläketaustan omaavilla keskieläkkeen taso on ollut noin 10 prosenttia ja vanhimmassa ikäryhmässä noin 14 prosenttia lyhyiden taustojen keskieläkkeitä matalampi.

Myös naisten mediaanitasoissa on ollut havaittavissa jonkin verran samankaltaista käyttäytymistä, vaikka kohdejoukon nuorimmassa ikäryhmässä työkyvyttömyyseläkkeen kestolla ei näyttäisikään olevan minkäänlaista vaikutusta kokonaiseläkkeen tasoon (kuvio 32). Vanhempien ikäryhmien mediaanitasoissa pitkät työkyvyttömyyseläketaustat näyttäisivät kuitenkin jääneen kohtalaisen selvästi lyhyemmistään jälkeen. Keskimmaisessä ikäryhmässä lyhyen ja pitkän kestoluokan mediaanitasojen välille on eroa jäänyt 109 euroa kuukaudessa. Vastaavasti vanhimmassa ikäryhmässä eroa on ollut 222 euroa. Toisin sanottuna keskimmaisessä ikäryhmässä pitkän työkyvyttömyyseläketaustan omaavilla keskieläke on ollut noin 9 prosenttia ja vanhimmassa ikäryhmässä noin 18 prosenttia matalampi kuin lyhyen työkyvyttömyyseläketaustan omaavilla.

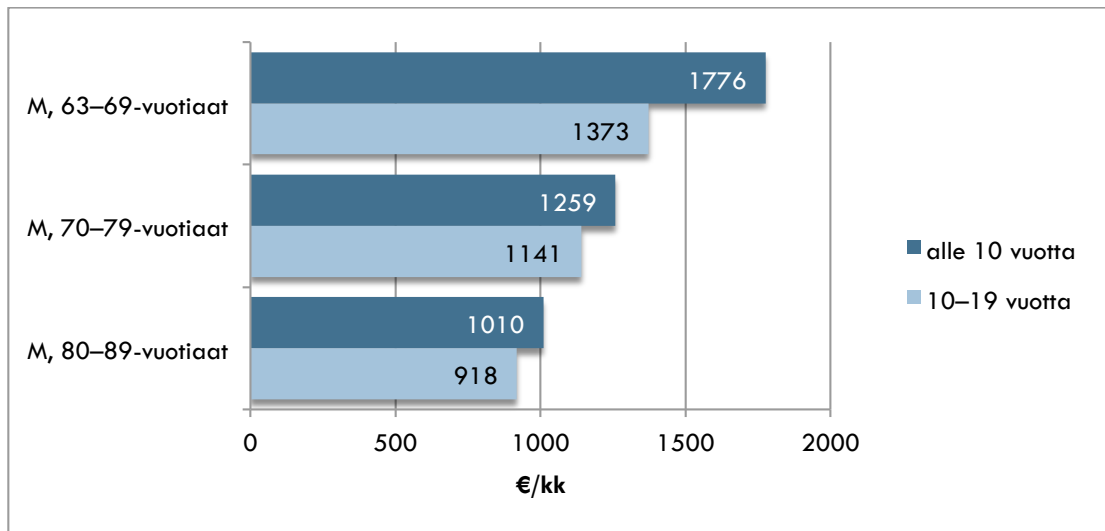
Kuvio 32 Kokonaiseläkkeen mediaani työkyvyttömyyseläkkeen keston mukaan vuonna 2014. Täysi työkyvyttömyyseläke, naiset.

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden osalta vaikuttaisi siltä, että erityisesti yli 20 vuoden mittaiset työkyvyttömyyseläketaustat ovat laskeneet keskieläkkeen tasoa noin 10–15 prosenttia lyhyeen kestoluokkaan verrattuna. Sen sijaan keskipitkät työkyvyttömyyseläkkeet eivät ole vaikuttaneet laskevan keskieläkkeen määrää ainakaan mediaanilla mitattuna.

10.2 Osatyökyvyttömyyseläke

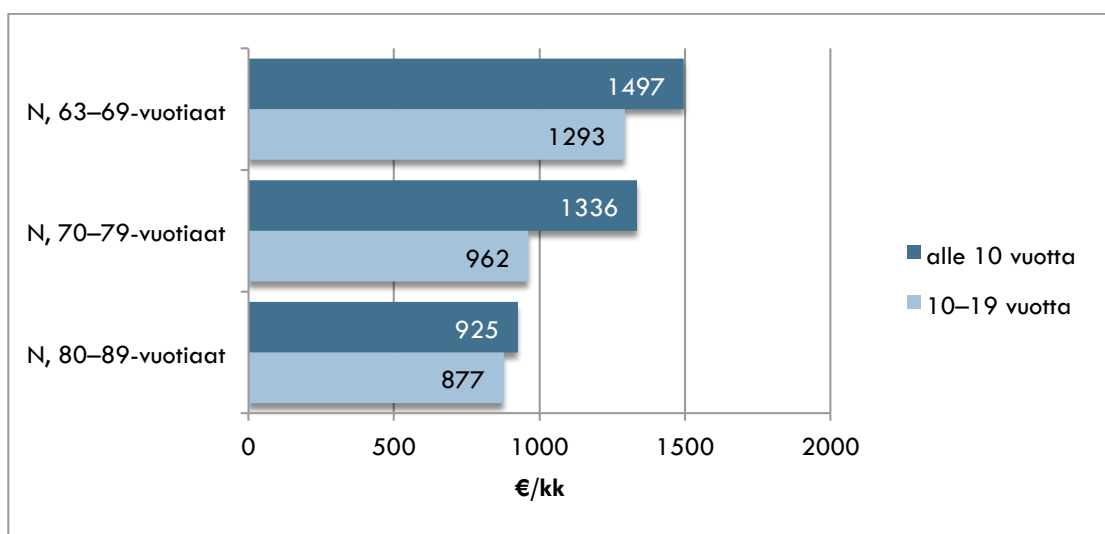
Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneilla verrattain harvinaisen pitkän työkyvyttömyyseläketaustan keskilukuja ei ole esitetty. Tämän vuoksi osatyökyvyttömyyseläketaustaisten kestoluokkien eroavuuksia vertaillaan ainoastaan lyhyiden ja keskipitkien työkyvyttömyyseläketaustojen ryhmissä. Sama menettely pätee sekä miesten että naisten kohdalla.

Miesten osalta on ollut havaittavissa huomattavan suuri ero heti kohdejoukon nuorimman ikäryhmän kohdalla (kuvio 33). Lyhyen työkyvyttömyyseläketaustan ryhmässä kokonaiseläkkeen mediaani on ollut 403 euroa suurempi kuin keskipitkän työkyvyttömyyseläketaustan ryhmässä. Keskimmaisessä ikäryhmässä mediaanien välillä eroa on ollut 118 euroa ja vanhimmassa ikäryhmässä 92 euroa. Nuorimmassa ikäryhmässä keskipitkän työkyvyttömyyseläketaustan omaavilla mediaanitaso on ollut noin 23 prosenttia matalampi kuin lyhyen työkyvyttömyyseläketaustan omaavilla. Keskimmaisessä ja vanhimmassa ikäryhmässä keskipitkän työkyvyttömyyseläketaustan kerryttäneet ovat saaneet kokonaiseläkettä noin 9 prosenttia vähemmän kuin alle 10 vuotta työkyvyttömyyseläkkeellä olleet.

Kuvio 33 Kokonaiseläkkeen mediaani työkyvyttömyyseläkkeen keston mukaan vuonna 2014. Osatyökyvyttömyyseläke, miehet.

Myös naisilla kokonaiseläkkeen mediaaneissa on esiintynyt eroja lyhyen ja keskipitkän taustan ryhmissä (kuvio 34). Suurimpana ero on näyttäytynyt 70–79-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa lyhyen työkyvyttömyyseläketäustan ryhmälle on kertynyt mediaanitasolla tarkasteltuna keskimäärin 374 euroa suuremmat kokonaiseläkkeet kuin keskipitkän taustan ryhmälle. Nuorimmassa ikäryhmässä mediaaneilla on ollut eroa 204 euroa ja vanhimmassa ikäryhmässä vain 48 euroa. Suhteellisesti keskipitkän työkyvyttömyyseläketäustan ryhmään kuuluneet ovat saaneet nuorimmassa ikäryhmässä noin 14 prosenttia, keskimmaisessä ikäryhmässä noin 28 prosenttia ja vanhimmassa ikäryhmässä noin viisi prosenttia vähemmän kokonaiseläkettä kuin lyhyen eläketäustan ryhmään kuuluneet.

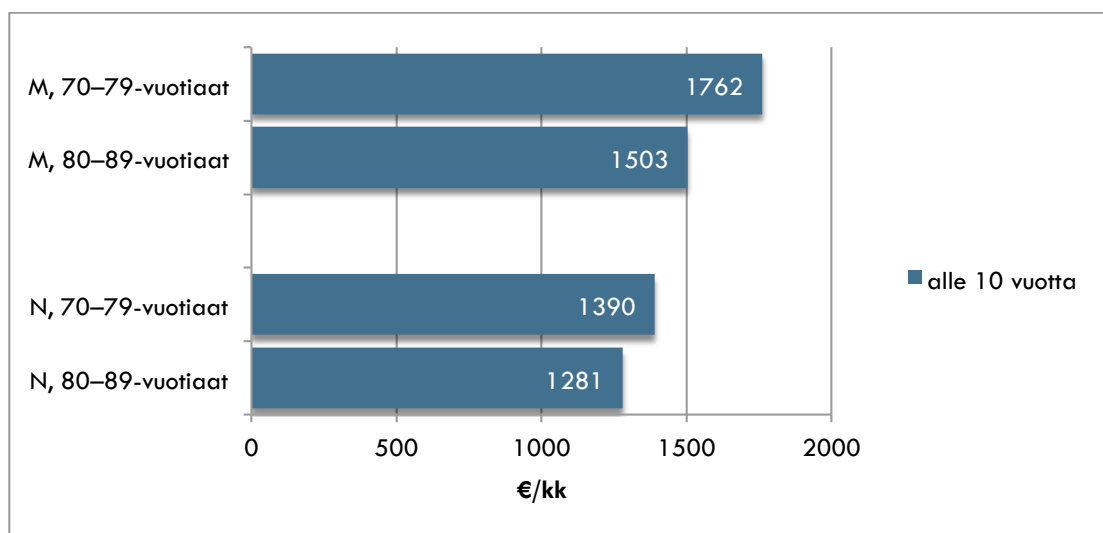
Kuvio 34 Kokonaiseläkkeen mediaani työkyvyttömyyseläkkeen keston mukaan vuonna 2014. Osatyökyvyttömyyseläke, naiset.

Osatyökyvyttömyyseläketaustaisten mediaanitasoissa on siis näyttänyt esiintyvän selviä eroja jo silloin, mikäli työkyvyttömyyseläketaustaa on kertynyt vähintään kymmenen vuoden ajalta. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneisiin verrattuna eroa muodostui eri kestoluokkien välille suhteellisesti enemmän. On kuitenkin huomioitava, että osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden ryhmä on ollut muihin ryhmiin verrattuna varsin pieni. Täten kovin suurien johtopäätösten tekemiseen tulee suhtautua varauksella.

10.3 Yksilöllinen varhaiseläke

Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneista ainoastaan yhdellä prosentilla on esiintynyt vähintään keskipitkää työkyvyttömyyseläketaustaa. Tämän vuoksi eri kestoluokkien välisiä eroja ei ole katsottu tarpeelliseksi käsitellä tämän tutkielman yhteydessä. Myöskään 63–69-vuotiaiden tuloksia ei ole ollut syytä julkaista niiden vähäisen esiintymisen vuoksi. Vertailun vuoksi on kuitenkin hyvä tiedostaa muissa ikäryhmissä esiintyneet mediaanitasot, jotka ovat edustaneet käytännössä kaikkia yksilöllistä varhaiseläkettä työuransa aikana saaneita.

Kuviossa 35 on esitetty yksilöllistä varhaiseläkettä saaneiden 70–79-vuotiaiden ja 80–89-vuotiaiden kokonaiseläkkeen mediaanit sukupuolittain. Keskieläke on ollut lyhyen keston ryhmissä huomattavasti korkeampi yksilöllistä varhaiseläkettä saaneilla kuin varsinaisia työkyvyttömyyseläkemuoja saaneilla. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen ryhmiin verrattuna yksilöllistä varhaiseläkettä saaneilla 70–79-vuotiailla miehillä on ollut 24 prosenttia ja naisilla 16 prosenttia suurempi keskieläke. Vastaavasti 80–89-vuotiaiden ikäryhmässä keskieläke on ollut miehillä 16 prosenttia ja naisilla 6 prosenttia korkeampi.

Kuvio 35 Kokonaiseläkkeen mediaani työkyvyttömyyseläkkeen keston mukaan vuonna 2014. Yksilöllinen varhaiseläke.

11 VUONNA 2014 ALKANEET VANHUUSELÄKKEET

Tutkielmassa on keskitytty toistaiseksi vuoden 2014 vanhuuseläkekantaan. Seuraavaksi kuitenkin tarkastellaan vuonna 2014 vanhuuseläkkeelle siirtyneitä. Tämän luvun tavoitteena on selvittää joustavan eläkeiän (63–68-vuotta) puitteissa vanhuuseläkkeelle siirtyneiden ja-kaumien tunnuslukuja. Luvussa vanhuuseläkkeelle siirtyneillä tarkoitetaan kaikkia niitä henkilöitä, joiden vanhuuseläke on alkanut vuonna 2014. Alan yleisestä käytännöstä poiketen tässä yhteydessä vanhuuseläkkeelle siirtyneeksi luetaan myös ne henkilöt, joka ovat saaneet jotakin muuta eläkemuotoa vanhuuseläkkeen alkamista edeltäneiden kahden vuoden aikana.

Luvun aluksi tarkastellaan vuonna 2014 vanhuuseläkkeelle siirtyneiden henkilöiden ikä- ja sukupuolijakaumaa sekä ikäluokissa esiintyvän työkyvyttömyyseläketaustan yleisyyttä. Lisäksi luvussa tutustutaan siihen, mistä eläkelajeista työkyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeet ovat koostuneet. Eri ikäluokissa keskieläkkeiden tasoa verrataan myös eläketäustan mukaan.

Luvun päätteeksi 63–66-vuotiaiden työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkkeen määrän muodostumista mallinnetaan lineaarisen regressioanalyysin avulla. Huomiota pyritään kohdistamaan erityisesti siihen, onko työkyvyttömyyseläketaustan kestolla ollut tilastollista merkitsevyyttä kokonaiseläkkeen muodostumisen kannalta. Työkyvyttömyyseläketaustan mittarina on käytetty luvussa 5 esitettyä korjattua työkyvyttömyyseläkeaikaa.

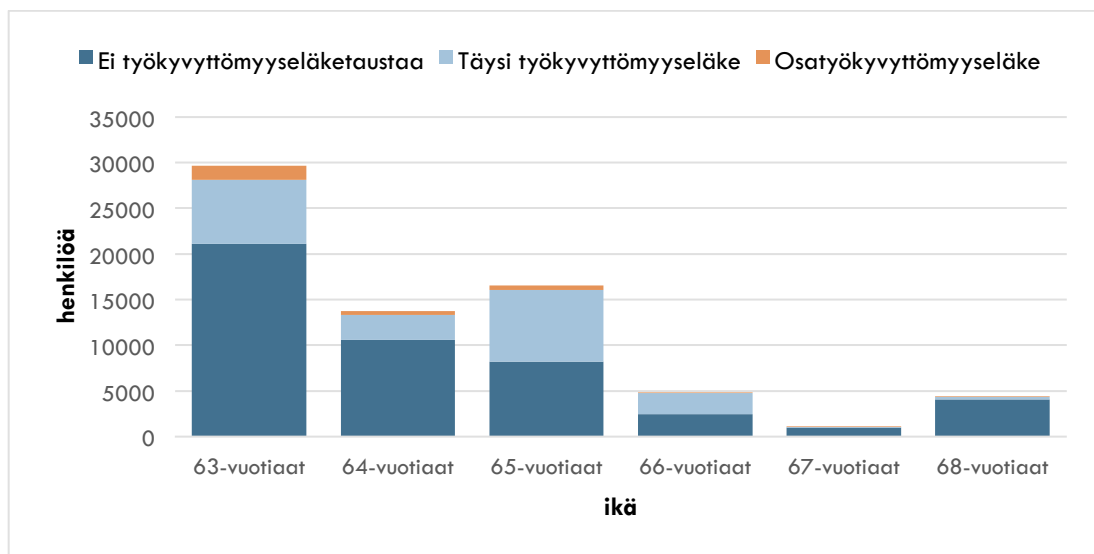
11.1 Vanhuuseläkkeelle siirtyneet 63–68-vuotiaat

Vuonna 2014 vanhuuseläkkeensä on aloittanut noin 70 000 joustavan eläkeiän piirissä olevaa henkilöä (taulukko 4). Miehiä ja naisia on siirtynyt vanhuuseläkkeelle kokonaisuudessaan yhtä paljon, joskin muutamissa ikäluokissa on ollut havaittavissa suhteellisesti hieman vaihtelua. Kumulatiivisesti 63–66-vuotiaiden osuus on ollut koko tarkastelujoukosta yli 92 prosenttia. Erityisesti kolmen nuorimman ikäluokan osuudet ovat olleet huomattavasti vanhempia ikäluokkia suurempia. Työkyvyttömyyseläketaustaisten henkilöiden osuus vanhuuseläkkeensä aloittaneista on ollut 32,5 prosenttia. Tarkastelujoukon kahden nuorimman ikäluokan kohdalla työkyvyttömyyseläketaustaisten henkilöiden osuus on ollut noin 25 prosentin tuntumassa. Sen sijaan 65–66-vuotiaista vanhuuseläkkeelle siirtyneistä jopa puolella on ollut jonkinlainen työkyvyttömyyseläketausta. Tarkastelujoukon kahden vanhimman ikäluokan kohdalla työkyvyttömyyseläketaustan osuus on jäänyt varsin matalaksi.

Taulukko 4 Vuonna 2014 alkaneet vanhuuseläkkeet (63–68-vuotiaat).

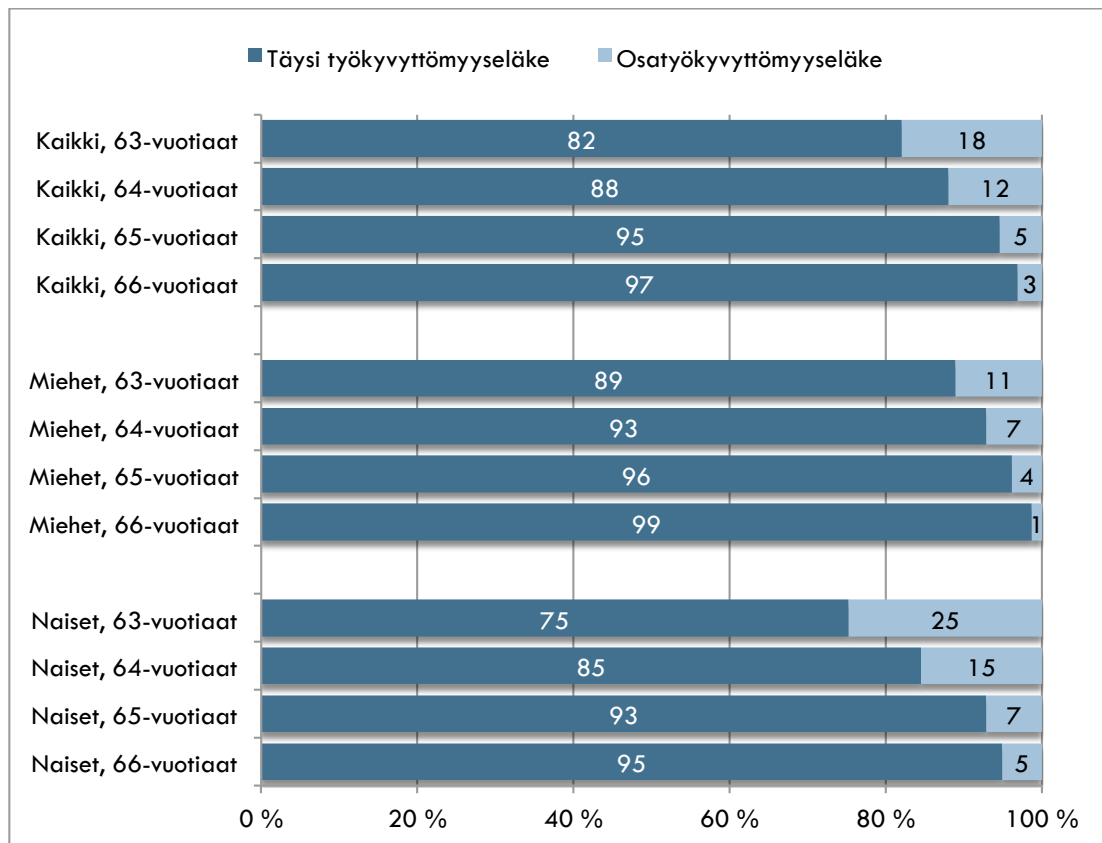
	Alkaneet vanhuuseläkkeet vuonna 2014						
	Miehet	Naiset	Yhteensä	Osuus (%)	Miesten osuus (%)	Naisten osuus (%)	Työkyvyttömyyseläke-taustaisten osuus (%)
Kaikki	34 689	35 509	70 198	100,0	49,4	50,6	32,5
Ikä							
63-vuotiaat	15 418	14 212	29 630	42,2	52,0	48,0	28,9
64-vuotiaat	6 032	7 688	13 720	19,5	44,0	56,0	22,9
65-vuotiaat	8 168	8 348	16 516	23,5	49,5	50,5	50,3
66-vuotiaat	2 454	2 375	4 829	6,9	50,8	49,2	49,3
67-vuotiaat	570	483	1 053	1,5	54,1	45,9	5,5
68-vuotiaat	2 047	2 403	4 450	6,3	46,0	54,0	8,8

Myös kuviosta 36 on havaittavissa, että valtaosa alkaneista vanhuuseläkkeistä on kohdistunut tarkasteluryhmän nuorimpiin vanhuuseläkeikäluokkiin. Kuviosta selviää, että täyttä työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt erityisesti 63- ja 65-vuotiaiden ikäluokissa. Näissä ikäluokissa työkyvyttömyyseläke on muuttunut usein automaattisesti vanhuuseläkkeeksi. Tarkasteluryhmän nuorimmissa ikäluokissa täyttä työkyvyttömyyseläkettä on esiintynyt 20–24 prosentilla vanhuuseläkkeelle siirtyneistä henkilöistä. Huomattavaa on, että 65- ja 66-vuotiaista jopa 48 prosentilla on ollut taustallaan täysi työkyvyttömyyseläke. Tämän jälkeisissä vanhuuseläkeikäluokissa täyttä työkyvyttömyyseläketaustaa on näyttäytynyt ainoastaan noin 4–7 prosentin verran. Osatyökyvyttömyyseläketaustaa on ollut vain noin 2–5 prosentilla kaikissa ikäluokissa. Tarkasteluryhmän nuorimmissa ikäluokissa on esiintynyt suhteellisesti enemmän osatyökyvyttömyyseläketaustaa kuin vanhemmissa ikäluokissa.

Kuvio 36 Vuonna 2014 alkaneet vanhuuseläkkeet työkyvyttömyyseläketaustan mukaan (63–68-vuotiaat).

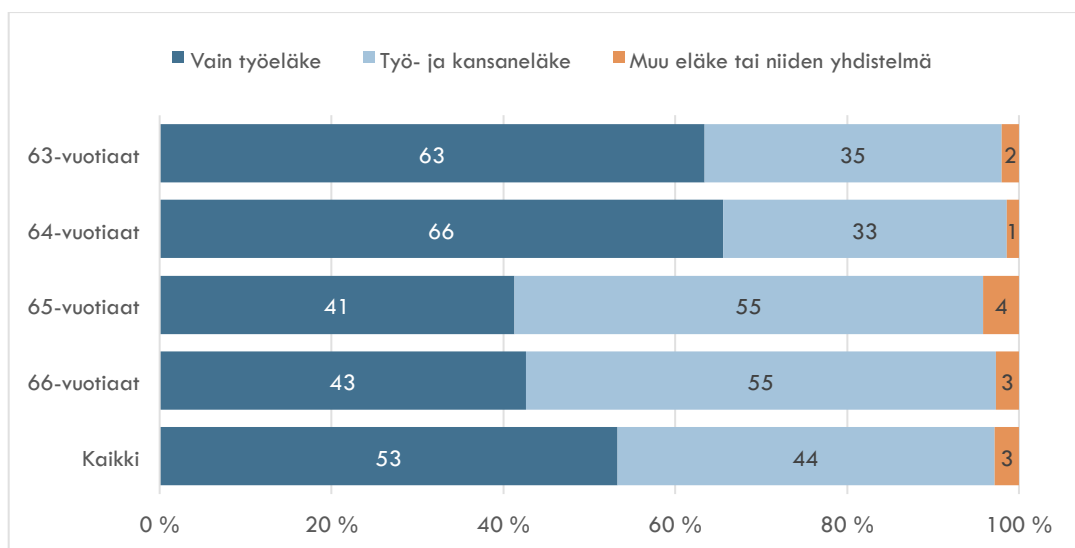
Koska yli 66-vuotiaiden osuudet ovat olleet kokonaisuudessaan niin pieniä, keskitytään tässä luvussa jatkossa ainoastaan 63–66-vuotiaisiin vanhuuseläkkeelle siirtyneisiin. Työkyvyttömyyseläketaustoista huomattavan suuri osuus on ollut peräisin täysistä työkyvyttömyyseläkkeistä (kuvio 37). Osatyökyvyttömyyseläkkeen osuus on ollut suurimmillaan tarkastelujoukon nuorimmassa ikäluokassa, jossa sitä on esiintynyt hieman alle viidenneksellä. Vanhempiin ikäluokkiin siirryttäessä osatyökyvyttömyyseläkkeen osuus on pienentynyt huomattavasti, ollen 66-vuotiaiden ikäluokassa enää vain kolme prosenttia.

Kuvio 37 Työkyvyttömyyseläkkeiden jakautuminen vuonna 2014 vanhuuseläkkeelle siirtyneillä (63–66-vuotiaat).

Sukupuolten välillä on ollut havaittavissa eroavuuksia työkyvyttömyyseläketaustojen jakautumisessa. Miehillä osatyökyvyttömyystaustan esiintyminen on ollut selvästi harvinaisempaa kuin naisilla. Neljänneksellä 63-vuotiaista naisista on ollut osatyökyvyttömyyseläketausta, kun taas samanikäisillä miehillä osuus on jäänyt vain 11 prosenttiin. Naisten osuudet ovat olleet miesten osuuksia suurempia myös vanhemmissa ikäluokissa. On siis todettavissa, että osatyökyvyttömyyseläkettä on esiintynyt naisilla suhteellisesti miehiä useammin vuonna 2014 vanhuuseläkkeelle siirtyneiden 63–66-vuotiaiden keskuudessa. Osatyökyvyttömyyseläketaustojen osuudet ovat käyttäytyneet kuitenkin laskusuhteisesti kummallakin sukupuolella vanhempia vanhuuseläkeikäluokkia lähestyttäessä.

Työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeiden muodostumisessa on ollut havaittavissa selkeä ero ikäluokkien välillä (kuvio 38). Nuorimmissa vanhuuseläke-ikäluokissa vain työeläkettä saaneiden osuus on ollut noin kaksi kolmasosaa. Heistä työeläkkeen lisäksi kansaneläkettä on saanut noin kolmannes vanhuuseläkeläisistä. Sen sijaan 65–66-vuotiaiden ikäluokissa työeläkkeen ohella kansaneläkettä on saanut yli puolet vanhuuseläkeläisistä. Muiden eläkkeiden tai niiden yhdistelmien osuudet ovat jääneet kussakin ikäluokassa alle viiden prosentin. Kokonaisuudessaan pelkästään työeläkettä saaneiden osuus on ollut 53 prosenttia ja työeläkkeen lisäksi kansaneläkettä saaneiden osuus 44 prosenttia.

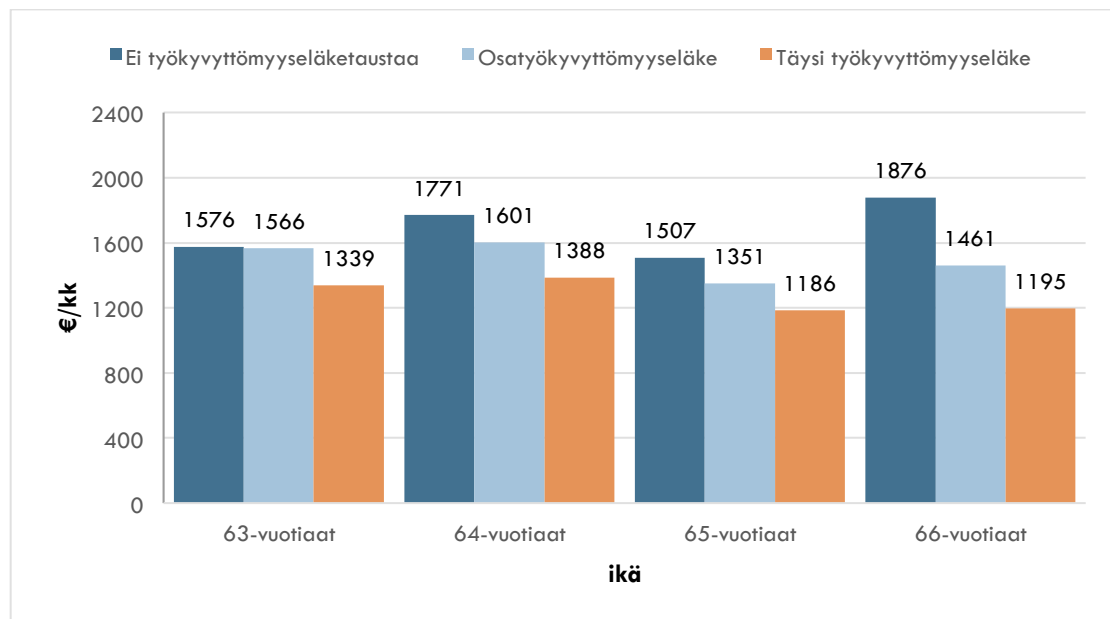

Kuvio 38 Kokonaiseläkkeen muodostuminen vuonna 2014 (63–66-vuotiaat)

Vuonna 2014 alkaneiden vanhuuseläkkeiden mediaanitasoja on kuvattu kuviossa 39. Nuorimmassa ikäryhmässä työkyvyttömyyseläketaustattomien ja osatyökyvyttömyyseläketaustaisten välillä ei ole ollut havaittavissa eroja kokonaiseläkkeen suuruudessa. Sen sijaan täyttää työkyvyttömyyseläkettä saaneiden 63-vuotiaiden kokonaiseläkkeen taso on ollut noin 15 prosenttia muita ryhmiä matalampi. Vuotta vanhemmassa ikäluokassa eroja on muodostunut kaikkien ryhmien välille. Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaani on ollut noin 10 prosenttia ja täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden noin 22 prosenttia työkyvyttömyyseläketaustattomien keskieläkettä pienempi.

Ryhmien väliset erot ovat olleet vastaavanlaiset myös 65-vuotiaiden ikäluokassa, jossa keskieläkkeet ovat olleet muihin ikäluokkiin nähden hieman keskimääräistä matalampia. Suurimmillaan erot ovat olleet 66-vuotiaiden ikäluokassa, jossa osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden kokonaiseläkkeen mediaani on ollut 22 prosenttia ja täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden 36 prosenttia työkyvyttömyyseläketaustattomien keskieläkettä matalampi. Ikäluo-

kassa on ollut kuitenkin varsin vähän havaintoja, mikä on osaltaan saattanut hieman korostaa ryhmien välille muodostuneita eroja.

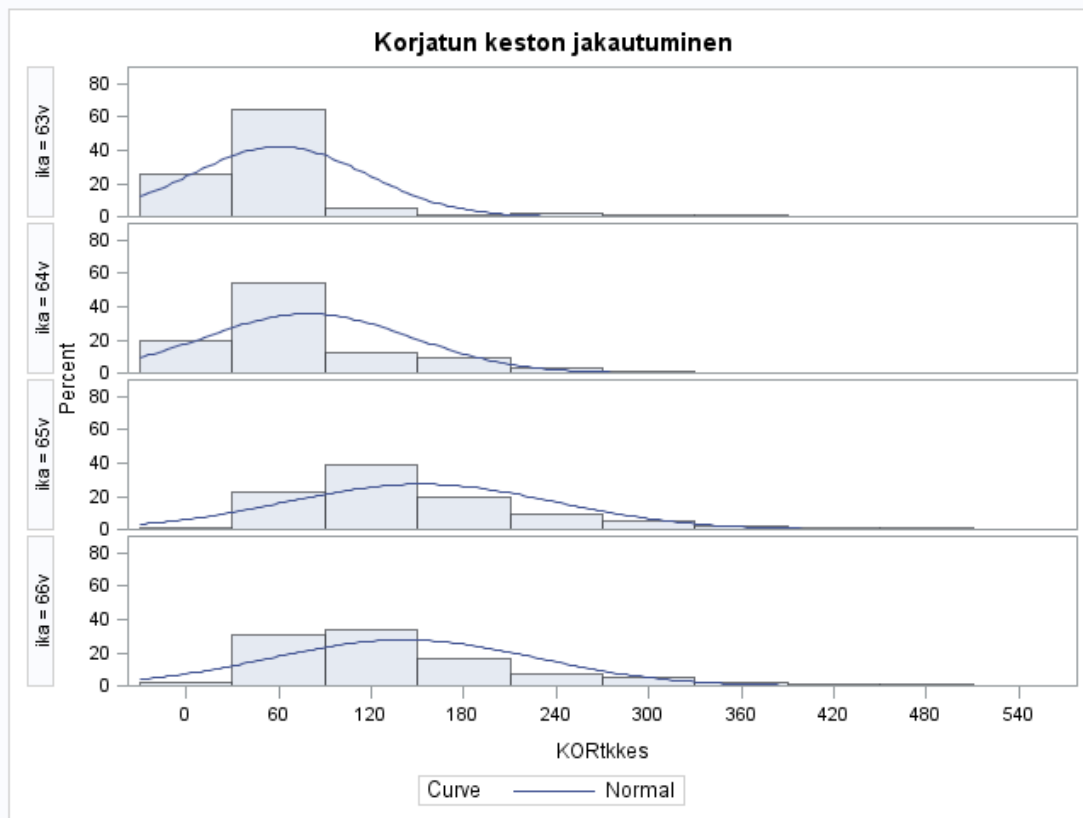

Kuvio 39 Vuonna 2014 alkaneiden vanhuuseläkkeiden mediaanitasot ikäluokittain (63–66-vuotiaat).

11.2 Työkyvyttömyyseläkeajan keston vaikutus kokonaiseläkkeen määrään

Lopuksi työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten toimeentulon tasoa tarkastellaan siitä näkökulmasta, onko työkyvyttömyyseläkeajan kestolla ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vanhuuseläkkeen määrään. Tutkimusmenetelmänä on käytetty luvussa 2 esitettyä lineaarista regressioanalyysia. Tarkasteluun on valikoitunut 25 prosentin suuruinen satunnaisotos 63–66-vuotiaista täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneista vanhuuseläkeläisistä. Kohderyhmään kuuluvat vain täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneet henkilöt, jotta ryhmässä olisi mahdollisimman vähän sisäistä vaihtelua. Lisäksi otoksesta on leikattu kokonaiseläkkeen perusteella viisi prosenttia kummastakin ääripäästä selvästi poikkeavien havaintojen karsimiseksi. Lopulta analyysi on sisältänyt 4392 havaintoa, joissa vanhuuseläkkeen määrä on vaihdellut noin 750 ja 2550 euron välillä.

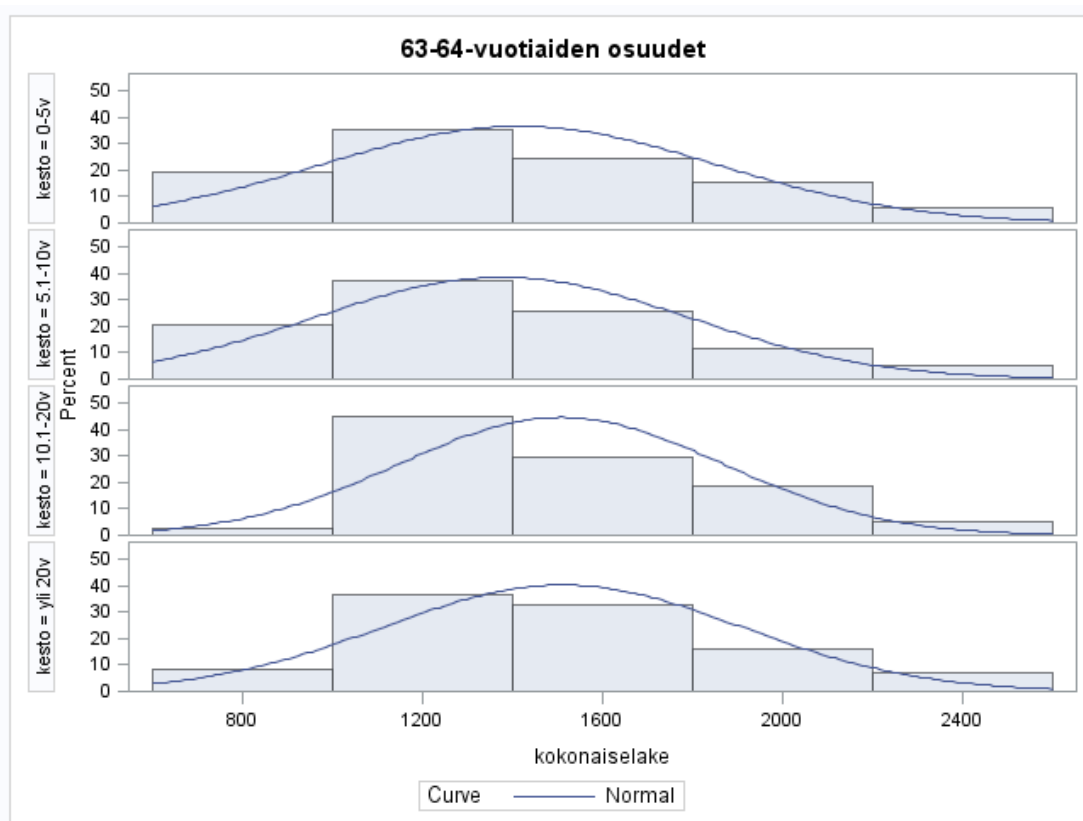
Ennen regressiomallien esittelyä käydään kuitenkin lyhyesti läpi kuinka tutkielmassa käytettyihin malleihin on päädytty. Kuviossa 40 on esitetty korjatun työkyvyttömyyseläkeajan jakaumaa eri ikäluokkien välillä. Kuviosta on nopeasti havaittavissa, että 63- ja 64-vuotiaiden jakaumat poikkeavat selvästi 65- ja 66-vuotiaiden jakaumista. Jakaumista on pääteltävissä, että yli 64-vuotiailla työkyvyttömyyseläketaustat ovat olleet keskimäärin pidempiä kuin nuoremmilla ikäluokilla.

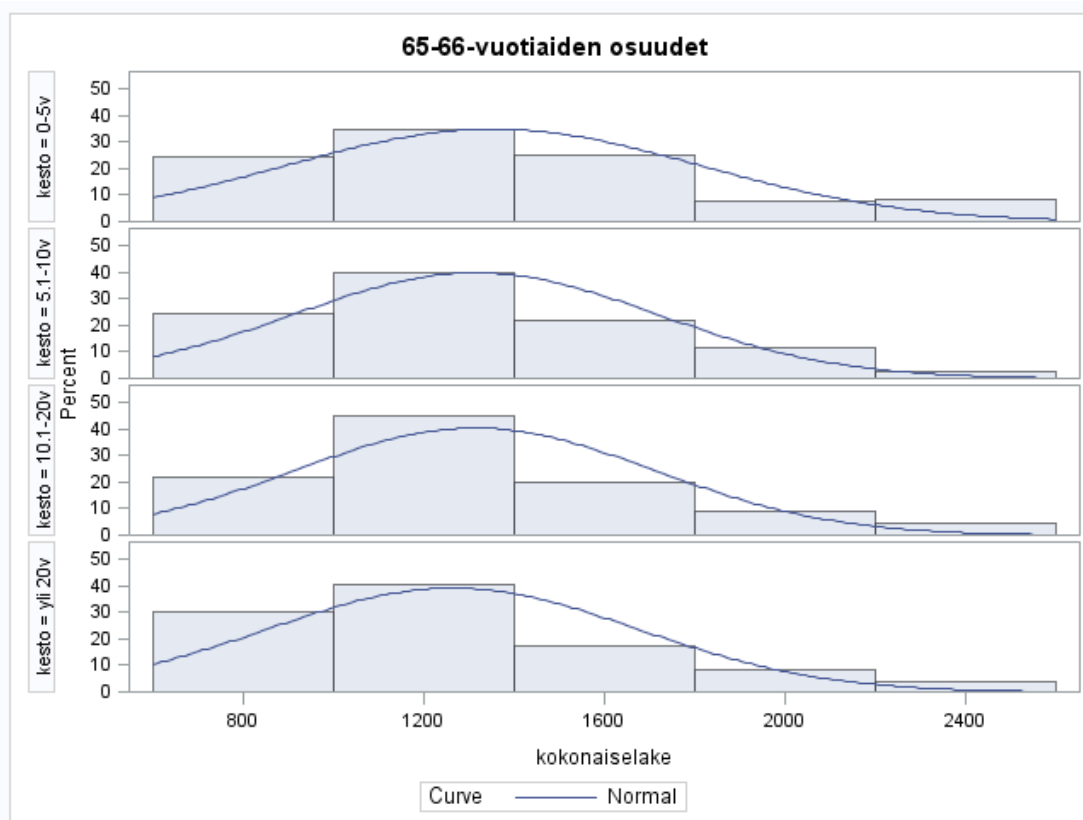
Kuvio 40. Korjatun työkyvyttömyyseläkeajan jakauma ikäluokittain (63–66-vuotiaat).

Koska työkyvyttömyyseläkeajan keston jakaumat ovat käyttäytyneet 63–64-vuotiaiden keskuudessa niin samankaltaisesti, on ikäluokat yhdistetty keskenään. Samoin on tehty myös 65–66-vuotiaiden kesken. Ennen regressiomallien määrittämistä on kuitenkin vielä hyvä tarkastaa, kuinka kokonaiseläkkeiden määrät ovat jakautuneet ikäryhmien välillä työkyvyttömyyseläkeajan kestoluokissa. Kestoluokiksi on valittu tämän tarkastelun yhteydessä neljä luokkaa: korkeintaan viiden vuoden, 5,1–10 vuoden, 10,1–20 vuoden ja yli 20 vuoden työkyvyttömyyseläkeajan kesto.

Jo nuoremman ikäryhmän jakaumasta (kuvio 41) on nähtävissä mielenkiintoinen seikka, joka tulee ottaa huomioon regressioanalyysin tuloksia tulkittaessa. Tässä ikäryhmässä on esiintynyt hyvin harvoin matalia kokonaiseläkkeitä, mikäli työkyvyttömyyseläkeaa on kertynyt yli kymmenen vuotta. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, ettei heidän joukossaan ole juurikaan vain vähän työeläkettä kartuttaneita henkilöitä, jotka olisivat olleet pitkään työkyvyttömyyseläkkeellä. Näin ollen regressiomalli saattaa nostaa nuoremmassa ikäryhmässä pitkään työkyvyttömyyseläkkeellä olleiden kokonaiseläkkeen ennustetta. Sen sijaan 65–66-vuotialla kokonaiseläkkeet ovat jakautuneet odotetummin (kuvio 42). Työkyvyttömyyseläkeajan kasvaessa kokonaiseläkkeen määrä on painottunut hiljalleen kohti pienempiä suuruusluokkia.

Kuvio 41. Kokonaiseläkkeen jakauma kestoluokittain (63–64-vuotiaat).

Kuvio 42. Kokonaiseläkkeen jakauma kestoluokittain (65–66-vuotiaat).

Edellä mainitut seikat huomioiden regressiomalleiksi on valittu kaksi erilaista mallia, joista ensimmäisen ympärille on luotu mallin runko. Jälkimmäisessä mallissa runkoon on lisätty selittäviä yhdysvaikutusmuuttujia. Selitettävänä muuttujana on käytetty kokonaiseläkkeen luonnollista logaritmia, jotta huomattavan erisuuruisten eläkkeiden määrät on saatu skaalattua tilastollisesta näkökulmasta malliin paremmin soveltuviksi. Regressiomalleiksi on valikoitunut useiden mallien testaamisen jälkeen seuraavat mallit:

$$\begin{aligned} & \text{Malli 1: } \ln(\text{kokonaiseläke}) \\ & = \beta_0 + \beta_1 SP + \beta_2 Y5 + \beta_3 Y10 + \beta_4 Y20 + \varepsilon \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} & \text{Malli 2: } \ln(\text{kokonaiseläke}) \\ & = \beta_0 + \beta_1 SP + \beta_2 Y5 + \beta_3 Y10 + \beta_4 Y20 + \beta_5 IR + \beta_6 Y5IR + \beta_7 Y10IR + \beta_8 Y20IR + \varepsilon \end{aligned}$$

Malleissa käytetyt muuttujat on esitetty tarkemmin taulukossa 5.

Taulukko 5 Regressiomalleissa käytetyt muuttujat.

ELÄKE	Kokonaiseläkkeen määrä (€, luonnollinen logaritmi)
SP	Sukupuoli (mies = 1, nainen = 0)
Y5	Korjattua työkyvyttömyyseläkeaikaa 5,1–10 vuotta (kyllä = 1, ei = 0)
Y10	Korjattua työkyvyttömyyseläkeaikaa 10,1–20 vuotta (kyllä = 1, ei = 0)
Y20	Korjattua työkyvyttömyyseläkeaikaa yli 20 vuotta (kyllä = 1, ei = 0)
IR	Ikäryhmä (65–66-vuotias = 1, 63–64-vuotias = 0)
Y5IL	Y5 * IR (yhdysvaikutus)
Y10IL	Y10 * IR (yhdysvaikutus)
Y20IL	Y20 * IR (yhdysvaikutus)

Muuttujalistauksesta on pääteltävissä, että eräänlaisena perusmallina on ollut korkeintaan viisi vuotta työkyvyttömyyseläkettä saanut 63–64-vuotias nainen. Regressioanalyysistä saatavia tuloksia verrataan tähän perusmalliin. Lisäksi on huomioitava, että koska selitettävänä muuttujana on kokonaiseläkkeen luonnollinen logaritmi, tulee kertoimista aiheutuva vaihtelu suhteuttaa kokonaiseläkkeen määrään prosentuaalisesti.

Taulukoista 6 ja 7 on nähtävissä ensimmäisen regressiomallin tunnusluvut. Malli on kokonaisuudessaan tilastollisesti merkitsevä, mutta siihen valitut muuttujat selittävät vain 4,4 pro-

senttia kokonaiseläkkeen vaihtelusta. Selitysasteen pienuudesta huolimatta mallin avulla voidaan silti päätellä joitakin kokonaiseläkkeen määrään vaikuttavia tekijöitä.

Taulukko 6 Ensimmäisen regressiomallin merkitsevyys.

	Vapausasteet	Neliösumma	Keskiarvon neliö	F-testisuure	P-arvo
Malli	4	17,782	4,446	51,26	< 0,0001
Residuaali	4387	380,488	0,087		
Yhteensä	4391	398,270			

Taulukko 7 Ensimmäisen regressiomallin selitysaste.

Keskineliövirhe	0,295	R ²	0,045
Selitetävän muuttujan keskiarvo	7,166	Korjattu R ²	0,044
Variaatiokerroin	4,109	Selitysaste	~ 4,4 %

Taulukossa 8 on esitetty malliin valittujen selittävien muuttujien merkitsevyystasot. Regressiomallin vakiotermi on saanut arvon 7,14. Mallissa kaikki selittävät muuttujat ovat olleet tilastollisesti merkitseviä. Miehillä kokonaiseläkkeet ovat olleet noin 13 prosenttia naisten kokonaiseläkkeitä suurempia. Yli viiden vuoden mittainen työkyvyttömyyseläke-aika on pienentänyt kokonaiseläkkeen määrää noin viisi prosenttia. Toisaalta näin on ollut myös korkeintaan 20 vuotta kestäneissä työkyvyttömyyseläkkeissä. Mikäli työkyvyttömyyseläke-aikaa on kuitenkin kertynyt yli 20 vuoden ajalta, on se näkynyt kokonaiseläkkeen määrässä noin seitsemän prosentin pudotuksena. Ensimmäisen regressiomallin perusteella näyttää siis siltä, että pitkä työkyvyttömyyseläkeajan kesto vaikuttaa kokonaiseläkkeen tasoon laskevasti.

Taulukko 8 Ensimmäisen regressiomallin selittävien muuttujien merkitsevyydet.

Malli	Vapausasteet	β -kerroin	Keskivirhe	t-testisuure	P-arvo
Vakiotermi	1	7,14071	0,00928	769,72	< 0,0001
Sukupuoli (mies)	1	0,11801	0,00890	13,26	< 0,0001
Kestoa 5,1-10 vuotta	1	-0,04746	0,01081	-4,39	< 0,0001
Kestoa 10,1-20 vuotta	1	-0,04735	0,01236	-3,83	0,0001
Kestoa yli 20 vuotta	1	-0,07712	0,01700	-4,54	< 0,0001

Jotta regressiomallin selittävyttä saataisiin hieman kohennettua, on malliin lisättävä selittäviä muuttujia. Toiseen regressiomalliin sisällytetään jo aiemmin mainittu ikäryhmä sekä ikäryhmän ja kestoluokkien välinen yhdysvaikutus. Toisen regressiomallin tunnusluvut ilmenevät taulukoista 9 ja 10. Malli on tilastollisesti merkitsevä, vaikka se selittää vain reilut kuusi

prosenttia selitettävän muuttujan kokonaisvaihtelusta. Mallista on kuitenkin saatavissa arvokasta tietoa selittävien muuttujien välisestä yhdysvaikutuksesta.

Taulukko 9 Toisen regressiomallin merkitsevyys.

	Vapausasteet	Neliösumma	Keskiarvon neliö	F-testisuure	P-arvo
Malli	8	25,771	3,221	37,90	< 0,0001
Residuaali	4383	372,499	0,085		
Yhteensä	4391	398,270			

Taulukko 10 Toisen regressiomallin selitysaste.

Keskineliövirhe	0,292	R ²	0,065
Selitettävän muuttujan keskiarvo	7,166	Korjattu R ²	0,063
Variaatiokerroin	4,068	Selitysaste	~ 6,3 %

Toisen mallin vakiotermiä on säilynyt ensimmäisen mallin tavoin 7,14. Tämä tarkoittaa sitä, että alle 63–64-vuotias nainen, joka on ollut työkyvyttömyyseläkkeellä korkeintaan viisi vuotta, on saanut kokonaiseläkettä keskimäärin noin 1265 euroa kuukaudessa. Myös tässä mallissa miehet ovat saaneet noin 13 prosenttia enemmän kokonaiseläkettä. Lyhyimmän kesto-muuttujan vaikutus ei ole ollut mallissa enää itsessään tilastollisesti merkitsevä. Sen sijaan aiemmin ennustetun mukaisesti yli kymmenen vuotta työkyvyttömyyseläkeaikaa kerryttäneillä 63–64-vuotiailla malli näyttää erehdyttävästi kokonaiseläkkeen määrän jopa merkitsevästi korkeammaksi kuin korkeintaan kymmenen vuotta työkyvyttömyyseläkeaikaa kerryttäneillä. Tähän tietoon on kuitenkin syytä suhtautua suurella varauksella.

Taulukko 11 Toisen regressiomallin selittävien muuttujien merkitsevyydet.

Malli	Vapausasteet	β -kerroin	Keskivirhe	t-testisuure	P-arvo
Vakiotermi	1	7,14203	0,00952	750,51	< 0,0001
Sukupuoli (mies)	1	0,12499	0,00885	14,12	< 0,0001
Kestoa 5,1–10 vuotta ^A	1	-0,02193	0,01387	-1,58	0,1139
Kestoa 10,1–20 vuotta ^B	1	0,11808	0,02768	4,27	< 0,0001
Kestoa yli 20 vuotta ^C	1	0,08328	0,03490	2,39	0,0171
Ikäryhmä (65–66v) ^D	1	-0,06179	0,02965	-2,08	0,0372
Yhdysvaikutus ^{AD}	1	0,01007	0,03299	0,31	0,7603
Yhdysvaikutus ^{BD}	1	-0,13270	0,04098	-3,24	0,0012
Yhdysvaikutus ^{CD}	1	-0,14280	0,04796	-2,98	0,0029

Vanhempaan ikäryhmään kuuluneet ovat saaneet mallin mukaan noin kuusi prosenttia vähemmän kokonaiseläkettä kuin nuorempaan ikäryhmään kuuluneet. Ikäryhmän ja kestoluokan yhdysvaikutusta voidaan pitää viiden prosentin riskitasolla merkitseväenä, mikäli työkyvyttömyyseläkeaikaa on kertynyt yli kymmenen vuoden ajalta. Esimerkiksi 65–66-vuotiailla yli kymmenen vuoden mittainen työkyvyttömyyseläke aika on pudottanut kokonaiseläkkeen tasoa noin 7–11 prosenttia.

Regressiomallien heikko selittävyys voi olla peräisin monesta asiasta. Ensinnäkään mallit eivät ole huomioineet esimerkiksi henkilöiden koulutustasoa, sosioekonomista asemaa, suoritettujen työvuosien määrää ja mahdollista työttömyysaika. Toisekseen malleissa on käsitelty kahta hyvin erityyppistä joukkoa, joista nuoremmilla vanhuuseläke on ollut pääsääntöisesti peräisin työeläkkeestä. Vanhemmalla ikäryhmällä työeläkkeen tasoa on useammin jouduttu täydentämään kansaneläkkeen avulla. Toisaalta on otettava myös todettava, että varsin erilaisista taustoista lähtöisin olevia vanhuuseläkeläisiä on hyvin hankalaa asettaa kovin yksiselitteiseen malliin.

Kokonaisuudessaan voidaan kuitenkin todeta, että työkyvyttömyyseläkeajan kestolla on esiintynyt jonkinasteista merkitsevää vaikutusta kokonaiseläkkeen tason muodostumisen kannalta. Työkyvyttömyyseläkeajan kesto ei kuitenkaan itsessään riitä selittämään kokonaiseläkkeen tason muodostumista kovinkaan kattavasti.

12 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman päätösluvussa käydään vielä tiivistetysti läpi aiemmissa luvuissa havaittuja pääkohtia. Lisäksi luvussa pureudutaan hieman tarkemmin tutkielman alussa muodostettuihin tutkimuskysymyksiin. Lopuksi tutkielmasta saatujen tulosten perusteella muodostetaan vielä jatkotutkimuksellinen ehdotus.

12.1 Tutkielman päähuomiot

Suomessa on ollut vuoden 2014 lopussa noin 1,2 miljoonaa vanhuuseläkeläistä. Heistä yli 95 prosenttia on sijoittunut 63–89-vuotiaiden ikäryhmään. Tämä ikäryhmä on toiminut tutkielman perusjoukkona. Suuret ikäluokat ovat erottautuneet selvästi aineiston ikäjakaumasta. Miehiä ja naisia on ollut suunnilleen yhtä paljon perusjoukon nuorimmissa ikäluokissa, mutta vanhimpia ikäluokkia lähestyttäessä naisten osuus on kasvanut hiljalleen noin 70 prosenttiin. Perusjoukosta noin neljänneksellä on ollut työkyvyttömyyseläketausta. Toisin sanottuna ainakin jossain vaiheessa työuransa aikana työkyvyttömyyseläkettä on saanut noin 290 000

vanhuuseläkeläistä. Ikäluokittain työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt pääosin alle neljänneksellä. Poikkeuksena ovat olleet 75–83-vuotiaiden ikäluokat, joissa työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt lähes kolmanneksella. Työkyvyttömyyseläkkeen suhteellisesti runsas esiintyminen on selittynyt näissä ikäluokissa osittain yksilöllisen varhaiseläkkeen yleisyydellä.

Kymmenvuotisikäryhmittäin tarkasteltuna 63–69-vuotiailla työkyvyttömyyseläketaustaa on esiintynyt hieman alle neljänneksellä, 70–79-vuotiailla hieman yli neljänneksellä ja 80–89-vuotiailla noin 30 prosentilla. Sukupuolittain työkyvyttömyyseläkkeen esiintymisessä ei ollut havaittavissa eroja. Työkyvyttömyyseläketaustoista täysiä työkyvyttömyyseläkkeitä on ollut noin kolme neljännestä, yksilöllisiä varhaiseläkkeitä noin viidenNES ja osatyökyvyttömyyseläkkeitä noin viisi prosenttia. Miehillä täysiä työkyvyttömyyseläketaustoja on ollut suhteellisesti enemmän kuin naisilla. Naisilla puolestaan yksilöllisen varhaiseläkkeen ja osatyökyvyttömyyseläkkeen esiintyminen on ollut suhteellisesti yleisempää. Nuorimassa, 63–69-vuotiaiden ikäryhmässä, työkyvyttömyyseläketaustoista jopa 90 prosenttia on ollut peräisin täysistä työkyvyttömyyseläkkeistä. Vanhemmissa ikäryhmissä yksilöllisen varhaiseläkkeen runsas esiintyminen on verottanut muiden työkyvyttömyyseläkemuotojen osuuksia. Eniten yksilöllistä varhaiseläketaustaa on esiintynyt aineiston vanhimmassa, 80–89-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa sitä on saanut jopa 40 prosenttia työkyvyttömyyseläketaustaisista. Osatyökyvyttömyyseläkkeiden osuudet ovat kasvaneet nuorimmissa ikäluokissa yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttamisen jälkeen.

Työkyvyttömyyseläketaustoista liki kolme neljännestä on ollut lyhyitä, yhteiskestoltaan alle kymmenen vuoden pituisia. Keskipitkiä 10–19-vuoden työkyvyttömyystaustoja on esiintynyt noin viidenneksellä. Vähintään 20 vuoden pituista työkyvyttömyyseläketaustaa on näyttäytynyt vain kuudella prosentilla. Yleisintä vähintään keskipitkän työkyvyttömyyseläketaustan esiintyminen on ollut 70–79-vuotiaiden keskuudessa. Joka kolmannella täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneella on esiintynyt vähintään keskipitkää eläketaustaa. Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneista viidennekselle on kertynyt työkyvyttömyyseläkehistoriaa ainakin kymmenen vuoden ajalta. Yksilöllistä varhaiseläkettä saaneista lähes kaikilla on ilmennyt vain lyhyttä eläketaustaa. Sukupuolten välillä ei ollut havaittavissa eroja työkyvyttömyyseläkeajan jakautumisessa. Täysissä työkyvyttömyyseläkkeissä eniten pitkää eläketaustaa on esiintynyt 70–79-vuotiaiden ikäryhmässä. Osatyökyvyttömyyseläkkeissä eniten pitkää työkyvyttömyyseläketaustaa on kertynyt 80–89-vuotiaiden ikäryhmälle. Sen sijaan lyhyitä osatyökyvyttömyyseläketaustoja on ollut etenkin 63–69-vuotiaiden ikäryhmässä.

Työkyvyttömyyseläketaustaiset ovat saaneet työeläkkeen rinnalla useammin kansaneläkettä kuin muut vanhuuseläkeläiset. Työkyvyttömyyseläketaustattomista kaksi kolmannesta on

saanut vanhuuseläkkeenään pelkkää työeläkettä. Työkyvyttömyyseläketaustaisista vain joka toisella työeläke on riittänyt turvaamaan vanhuusajan toimeentulon. Naisilla kansaneläkkeen saaminen työeläkkeen rinnalla on ollut selvästi yleisempää kuin miehillä.

Työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien kokonaiseläkkeen mediaanit ovat poikenneet toisistaan huomattavasti erityisesti perusjoukon nuorimmissa ikäluokissa. Näissä ikäluokissa työkyvyttömyyseläketaustattomien keskieläke on noussut lähes työkyvyttömyyseläketaustattomien yläkvartiilin tasolle. Perusjoukon vanhimmissa ikäluokissa työkyvyttömyyseläketaustaisten mediaanitasoa ovat nostaneet yksilöllistä varhaiseläkettä saaneet. Keskieläkkeen kehitys on ollut sukupuolittain hyvin samansuuntaista, mutta miehillä erot ovat näyttäytyneet korostetummin. Nuorimmissa ikäluokissa täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneilla miehillä keskieläkkeen osuus on ollut vain noin 75 prosenttia työkyvyttömyyseläketaustattomien keskieläkkeestä. Naisilla vastaava osuus on ollut noin 80 prosenttia.

Työkyvyttömyyseläkkeen kesto on näyttänyt vaikuttaneen ainakin osittain keskieläkkeen tasoon. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneilla pitkä työkyvyttömyys on näyttäytynyt noin 10–15 prosenttia matalampina keskieläkkeinä. Osatyökyvyttömyystaustaisilla vaihtelu on ollut suurempaa.

Vuonna 2014 alkaneissa vanhuuseläkkeissä yleisin eläkeikä on ollut 63 vuotta. Työkyvyttömyyseläketaustaisia on ollut huomattavan paljon 65–66-vuotiaiden keskuudessa. Työkyvyttömyyseläketaustaisista 63-vuotiaista lähes viidennes on saanut työuransa aikana osatyökyvyttömyyseläkettä. Heidän joukossaan on ollut erityisesti naisia. Lähes kaksi kolmasosaa 63–64-vuotiaista työkyvyttömyyseläketaustaisista on saanut pelkästään työeläkettä. Sen sijaan yli puolet 65–66-vuotiaista työkyvyttömyyseläketaustaisista ovat saaneet työeläkkeen rinnalla myös kansaneläkettä. Työkyvyttömyyseläketaustaisten ja –taustattomien keskieläkkeiden tasoissa on ollut havaittavissa selviä tasoeroja.

Työkyvyttömyyseläkeajan kestolla havaittiin tilastollisesti merkitsevää vaikutusta kokonaiseläkkeen tasoon vuonna 2014 alkaneissa vanhuuseläkkeissä. Muodostettujen regressiomallien perusteella korjatun työkyvyttömyyseläkeajan kesto ei kuitenkaan itsessään selittänyt kovinkaan kattavasti kokonaiseläkkeen suuruutta. Myös ikäryhmä vaikutti kokonaiseläkkeen tasoon merkitsevästi.

12.2 Tutkimusongelmien purkaminen

Tutkielmassa päätutkimuskohteiksi määriteltiin kaksi tutkimuskysymystä. Ensimmäisenä niistä oli selvittää, onko työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten kokonaiseläkkeen taso kehittynyt kuten muilla vanhuuseläkeläisillä. Jälkimmäinen päätarkastelukohde liittyi työkyvyttömyyseläkeajan kestoon ja sen mahdolliseen peilautumiseen kokonaiseläkkeen määrässä. Tarkasteluissa kokonaiseläkkeen keskilukuna käytettiin mediaania.

Tutkielmassa saatujen tulosten perusteella on todettavissa, etteivät työkyvyttömyyseläketaustaisten vanhuuseläkeläisten keskieläkkeet ole kehittyneet perusjoukossa muiden vanhuuseläkeläisten keskieläkkeiden tavoin. Perusjoukon vanhimmissa ikäluokissa työkyvyttömyyseläketaustan olemassaololla ei ole ollut vielä näkyvää vaikutusta muiden vanhuuseläkeläisten keskieläkkeen tasoon verrattuna. Toisaalta tähän on osaltaan vaikuttaneet yksilöllistä varhaiseläkettä saaneet, jotka ovat nostaneet työkyvyttömyystaustaisten vanhuuseläkeläisten keskieläkkeen määrää lähemmäksi muiden vanhuuseläkeläisten keskieläkettä. Lähestytessä perusjoukon nuorimpia ikäluokkia työkyvyttömyyseläketaustaisten keskieläke on jäänyt selkeämmin muiden vanhuuseläkeläisten keskieläkkeen kehityksestä jälkeen. Tämä on näkynyt erityisesti 65–70-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa työkyvyttömyyseläketaustaisten keskieläkkeen taso on hetkellisesti jopa laskenut. Samaan aikaan muiden samanikäisten vanhuuseläkeläisten keskieläke on kivunnut yleisen palkkatason nousun yhteydessä työkyvyttömyyseläketaustaisten ylimmän neljänneksen tasolle.

Taustojen väliset erot tulevat esiin etenkin täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneiden ryhmässä, jossa keskieläkkeen osuus muiden vanhuuseläkeläisten keskieläkkeestä on laskenut tasaisesti kohti nuorimpia vanhuuseläkeikäluokkia. Osuuksien lasku on koskenut sekä miehiä että naisia – joskin miesten osuudet ovat jääneet suhteellisesti vielä naistenkin osuuksia matalammiksi. Tähän on saattanut osaltaan vaikuttaa miesten keskimääräisesti korkeampi kokonaiseläkkeen taso ja siten ryhmän sisällä esiintyvä suurempi hajonta. Sen sijaan osatyökyvyttömyyseläketaustaisten keskuudessa keskieläkkeet ovat kehittyneet päinvastaisesti. Erityisesti nuorimmissa ikäluokissa osatyökyvyttömyyseläkettä saaneiden keskieläke on yltänyt käytännössä työkyvyttömyyseläketaustattomien keskieläkkeen tasolle.

Työkyvyttömyyseläkeajan kestolla on ollut havaittavissa jonkinasteista vaikutusta kokonaiseläkkeen määrään. Eroa on muodostunut pääsääntöisesti silloin, mikäli työkyvyttömyyseläke-aikaa on kertynyt 63 ikävuoteen mennessä yli 20 vuoden ajalta. Eri kestoluokkien väliset tulokset eivät ole käyttäytyneet kuitenkaan kaikissa ikäryhmissä samalla tavalla. Lisäksi toisistaan poikkeavaa käyttäytymistä on ollut havaittavissa eri eläkemuotojen ja sukupuolten välillä. Näin ollen tulosten perusteella työkyvyttömyyseläkeajan keston vaikutusta ei välttämättä voida yhdistää suoraan keskieläkkeen tason muodostumiseen.

Lineaarisen regressioanalyysin avulla suoritettussa tarkastelussa päädyttiin hyvin samanlaiseen päätelmään. Tutkittavana kohteena oli vuonna 2014 alkaneet työkyvyttömyyseläketaus-
taiset vanhuuseläkkeet. Tulosten perusteella on todettavissa, että työkyvyttömyyseläkeajan kestolla on esiintynyt jonkinasteista kokonaiseläkkeen tasoa laskevaa vaikutusta. Työkyvyttömyyseläkeajan kesto ei ole kuitenkaan itsessään riittänyt selittämään vanhuuseläkkeen tason muodostumista kovinkaan perusteellisesti. Pitkä työkyvyttömyyseläkeajan kesto on näkynyt kokonaiseläkkeen määrässä erityisesti silloin, mikäli henkilö on siirtynyt vanhuuseläkkeelle 65–66-vuoden iässä. Tähän ikäryhmään kuuluvien joukossa on ollut huomattavan paljon työeläkkeen rinnalla kansaneläkettä saavia.

Kokonaisuudessaan tuloksista on pääteltävissä, että vanhuuseläkeajan toimeentulon taso on ollut pitkälti riippuvainen karttuneen työeläkkeen määrästä. Pitkä työkyvyttömyyseläketausta on näkynyt työeläkkeen tasossa siten, että henkilö on joutunut usein turvautumaan kansaneläkejärjestelmästä aikaisintaan 65-vuoden iässä saatavaan vanhuuseläkkeeseen. Erityisesti näillä henkilöillä kokonaiseläkkeen taso on muotoutunut väistämättä varsin matalaksi muihin vanhuuseläkeläisiin nähden.

12.3 Lopuksi

Tutkielman tavoitteena tutkimusongelmien selvittämisen ohella oli kattavan perustiedon muodostaminen ainakin vielä toistaiseksi niukasti tutkitun työkyvyttömyyseläketaustan ympärillä. Saatuja tuloksia analysoitaessa on syytä muistaa, että keskieläkkeen tasona käytetty mediaani ei välttämättä kuvasta koko ryhmän käyttäytymistä kovinkaan kattavasti. Tutkielmassa saadut tulokset määrittyvät siis ainoastaan perusjoukon keskimmäisen havainnon saaman arvon kohdalle. Lisäksi regressioanalyysin tuloksia tulkitessa on hyvä tiedostaa, etteivät muodostetut mallit ole selittäneet kovinkaan hyvin kokonaiseläkkeiden vaihtelua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö työkyvyttömyyseläkeajan kestolla olisi kokonaiseläkkeen tasoon nähden tilastollisesti merkitsevää vaikutusta.

Jatkotutkimuksellisessa mielessä olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka työkyvyttömyyseläkeajan kesto näyttäytyisi kokonaiseläkkeen tasossa, mikäli kohdejoukko olisi tarkemmin profiloitavissa. Uusina kokonaiseläkkeen tasoa selittävinä muuttujina voisivat toimia esimerkiksi koulutustaso, työvuosien määrä, sosioekonominen asema ja mahdollinen työttömyysaika.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus:

Chatterjee, Samprit & Simonoff, Jeffrey, S. 2013. Handbook of Regression Analysis. Wiley. Hoboken, New Jersey. 3–22.

Draper, Norman R., & Smith, Harry. 1998. Applied Regression Analysis. Third Edition. John Wiley & Sons, Inc. 299–326.

Gould, Raija & Polvinen, Anu. 2006. Työkyky työuran loppupuolella. Teoksessa: Työkyvyn ulottuvuudet, Terveys 2000 –tutkimuksen tuloksia. Gould, Raija, Ilmarinen, Juhani, Järvisalo, Jorma & Koskinen, Seppo. Hakapaino Oy, Helsinki. 255–290.

Gould, Raija & Nyman, Heidi. 2004. Mielenterveys ja työkyvyttömyyseläkkeet. Eläketurvakeskuksen monisteita 50. Paino Edita Oy, Helsinki. 9–17.

Gould, Raija, Grönlund, Harri, Korpiluoma, Riitta, Nyman, Heidi & Tuominen, Kristiina. 2007. Miksi masennus vie eläkkeelle? Eläketurvakeskuksen raportteja 2007:1. Hakapaino Oy, Helsinki. 25–55.

Heikkilä, Tarja. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita Publishing Oy, Helsinki. 12–44.

Hytti, Helka. 1998. Varhainen eläkkeelle siirtyminen – Suomen malli. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 32. Kansaneläkelaitos, Helsinki.

Karisalmi, Seppo, Gould, Raija & Virta, Lauri. 2009. Työkyvyttömyyseläkeläiset eri järjestelmissä. Eläketurvakeskuksen raportteja 2009:2. Eläketurvakeskus. 13–18.

Kautto, Mikko (toim.). 2011a. Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 2000–2010. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2011. Waasa Graphics Oy: Vaasa. 6–7.

Kautto, Mikko. 2011b. ”Kasvun kausi: eläkkeensaajat ja eläketurva 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä”. Teoksessa: Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 2000–2010. Mikko Kautto (toim.) Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2011. Waasa Graphics Oy: Vaasa. 145–155.

Koskinen, Seppo, Härkänen, Tommi, Martelin, Tuija, Parikka, Suvi, Koskela, Timo & Kilpeläinen, Katri. ”Elinajanodotteessa suuria eroja tuloryhmien välillä”. Julkaistu Sosiaali- ja terveyspoliittisessa aikakauslehdessä 13.12.2016.
(saatavissa: <https://tesso.fi/artikkeli/elinajanodotteessa-suuria-eroja-tuloryhmien-valilla>)

Knuuti, Juha & Ritola, Suvi. 2016. Kokonaiseläke 2016 – Katsaus työeläkkeen, kansaneläkkeen ja verotuksen määräytymiseen. Eläketurvakeskuksen raportteja 1/2016. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. 11–21, 37.

Kurvinen, Arja, Jolkkonen, Arja, Koistinen, Pertti, Lipiäinen, Liudmila, Nummi, Tapio & Virtanen, Pekka. 2016. Työpaikan menetys työuran loppuvaiheessa – yli 45-vuotiaiden irtisanottujen työllisyysurat ja eläkkeelle siirtyminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2016. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 25–27.

Kyyrä, Tomi, Tuomala, Juha & Ylinen, Tuuli. 2012. Työnantajan omavastuuperiaate työkyvyttömyyseläkkeissä. Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2012. Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print, Tampere. 82–90.

Laaksonen, Mikko, Rantala, Juha, Järnefelt, Noora, Kannisto, Jari. 2016. Työkyvyttömyyden vuoksi menetetty työura. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 04/2016. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Palomäki, Liisa-Maria. 2011. ”Eläkeläisten kokemukset toimeentulosta”. Teoksessa: Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 2000–2010. Mikko Kautto (toim.). Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2011. Waasa Graphics Oy: Vaasa. 113–126.

Parkkinen, Pekka. 1994. Sadantuhannen vuosiluokista suuriin ikäluokkiin. Kansantaloudellinen aikakauskirja 4/1994. 531–536.

Polvinen, Anu. 2009. Koulutuksen, terveyden ja työn vaikutus työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2009:4. Eläketurvakeskus, Helsinki. 16–21.

Puntanen, Simo. 1999. Regressioanalyysi I. Juvenes-Print – Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere. 123–182.

Rantala, Juha. 2011. ”Eläkeläisten toimeentulo”. Teoksessa: Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 2000–2010. Mikko Kautto (toim.). Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2011. Waasa Graphics Oy: Vaasa. 79–112.

Rantala, Juha. 2014. Eläkeläisten toimeentulon kehitys ensimmäisten eläkevuosien aikana. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):2. 125–139.

Rawlings, John, O., Pantula, Sastry, G. & Dickey, David, A. 1998. Applied Regression Analysis – A Research Tool. Second Edition. Springer-Verlag New York, Inc. 1–30, 235–324.

Salokangas, Sampsa & Järnefelt, Noora. 2014. ”Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneiden työurat”. Teoksessa: Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä. Järnefelt, Noora, Nivalainen, Satu, Salokangas, Sampsa & Uusitalo, Hannu. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 63–82.

Suomen työeläkkeensaajat 2015. 2016. Eläketurvakeskuksen tilastoja 05/2016. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere. 17–21, 75.

Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2014. 2015. Suomen virallinen tilasto, Eläketurvakeskus & Kansaneläkelaitos. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Helsinki. 14–26 & 122–125.

Tuominen, Eila, Nyman, Heidi & Lampi, Jukka. 2011. ”Eläkkeiden reaalin kehitys vuosina 2000–2010”. Teoksessa: Eläkkeet ja eläkkeensaajien toimeentulo 2000–2010. Mikko Kautto (toim.) Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2011. Waasa Graphics Oy: Vaasa. 45–78.

Uusitalo, Hannu. 2005. ”Johdanto”. Teoksessa: Miten työeläkkeet kehittyvät? Laskelmia eläkkeiden pitkän aikavälin kehityksestä. Anttila, Suvi, Hietaniemi, Marjukka, Risku, Ismo, Salonen, Janne & Uusitalo, Hannu. Eläketurvakeskuksen raportteja 2005:4. Hakapaino Oy, Helsinki. 11–19.

Uusitalo, Roope & Nivalainen, Satu. 2013. Vuoden 2005 eläkeuudistuksen vaikutus eläkkeeläsiirtymisikään. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 5/2013. 9–17, 27–32.

Valli, Raine. 2015. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. 2. uudistettu painos. PS-kustannus, Jyväskylä. 71–78.

Vilkka, Hanna. 2007. Tutki ja mittaa – Määrällisen tutkimuksen perusteet. 11–61. Julkaistu Tammen kustantamana 2007. Tekijänoikeudet palautuneet tekijälle.

Vuonnala, Eeva-Liisa. 2008. Kuolajärven kylä – pakkoluovutettu. BoD – Books on Demand GmbH, Helsinki. 198-202.

Yan, Xin & Su, Xiao Gang. 2009. Linear Regression Analysis – Theory And Computing. World Scientific, Singapore. 9–40.

Internet-lähteet:

Elo: Työkyvyttömyyseläkkeen määrä (8.5.2017)
https://www.elo.fi/elakkeet-ja-kuntoutus/elakkeen-maara/tyokyvyttomyyselakkeen-maara?sc_lang=fi-FI

Eläketurvakeskus: Eläkeuudistus 2005 (4.2.2017)
<http://www.etk.fi/elakejarjestelmat/elakejarjestelma-muutoksessa/lainmuutosten-taustoja/elakeuudistus-2005/varhaiselakkeisiin-muutoksia/>

Eläkeuudistus.fi (Eläketurvakeskus): Taustat ja historia – Suuri eläkeuudistus 2005–2007 (11.5.2017a)
<http://www.elakeuudistus.fi/tavoitteet-ja-taustat/taustat-ja-historia.html>

Eläkeuudistus.fi (Eläketurvakeskus): Eläkeikä nousee portaittain (11.5.2017b)
<http://www.elakeuudistus.fi/ajankohtaista/elakeika-nousee-portaittain.html>

Eläkeuudistus.fi (Eläketurvakeskus): Uudistuksen sisältö (11.5.2017c)
<http://www.elakeuudistus.fi/uudistuksen-sisalto-2.html>

Eläkeuudistus.fi (Eläketurvakeskus): Osittaiselle eläkkeelle aiempaa joustavammin (11.5.2017d)
<http://www.elakeuudistus.fi/ajankohtaista/osittaiselle-elakkeelle-aiempaa-joustavammin.html>

Eläkeuudistus.fi (Eläketurvakeskus): Raskas työura otetaan huomioon (11.5.2017e)
<http://www.elakeuudistus.fi/ajankohtaista/raskas-tyoura-otetaan-huomioon.html>

Findikaattori.fi (Tilastokeskus ja Valtioneuvoston kanslia): Kansaneläkkeen lajit (26.4.2017)
<http://findikaattori.fi/fi/76>

Kansaneläkelaitos: Sairauspäiväraha (5.5.2017a)
<http://www.kela.fi/sairauspaivaraha>

Kansaneläkelaitos: Kuntoutus (5.5.2017b)
<http://www.kela.fi/kuntoutus>

Kansaneläkelaitos: Työkyvyttömyyseläke ja kuntoutustuki (21.2.2017c)
<http://www.kela.fi/tyokyvyttomyyselake-ja-kuntoutustuki>

Kansaneläkelaitos: Kuka voi saada kuntoutustukea tai työkyvyttömyyseläkettä (5.5.2017d)
<http://www.kela.fi/tyokyvyttomyyselake-ja-kuntoutustuki-kuka-voi-saada>

Kansaneläkelaitos: Kansaneläkkeen lajit (21.2.2017e)
<http://www.kela.fi/kansanelake>

Kuntoutusportti: Sosiaalinen kuntoutus (5.5.2017a)
<https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/sosiaalinen-kuntoutus/>

Kuntoutusportti: Lääkinnällinen kuntoutus (5.5.2017b)
<https://kuntoutusportti.fi/kuntoutujalle/kuntoutuksen-jaottelut/laakinnallinen-kuntoutus/>

Kuntoutusportti: Kuntoutussuunnitelma (5.5.2017c)
<https://kuntoutusportti.fi/kuntoutus/kuntoutussuunnitelma/>

KvantiMOTV (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto): Regressioanalyysi (14.5.2017)
<http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/regressio/analyysi.html>

Työeläke.fi (Eläketurvakeskus): Työkyvyttömyyseläke työkyvyn heiketessä (3.5.2017)
<https://www.tyoelake.fi/elakkeet-eri-elamantilanteissa/tyokyvyttomyyselake-tyokyvyn-heiketessa/>

Työeläkelakipalvelu (Eläketurvakeskus): Työkyvyn arviointi työkyvyttömyyseläkkeessä ja työkyvyttömyyseläkkeen ikäedellytys (5.5.2017a):
https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=308408

Työeläkelakipalvelu (Eläketurvakeskus): Työkyvyttömyyseläkkeen yleiskuvaus (6.5.2017b):
https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=303901